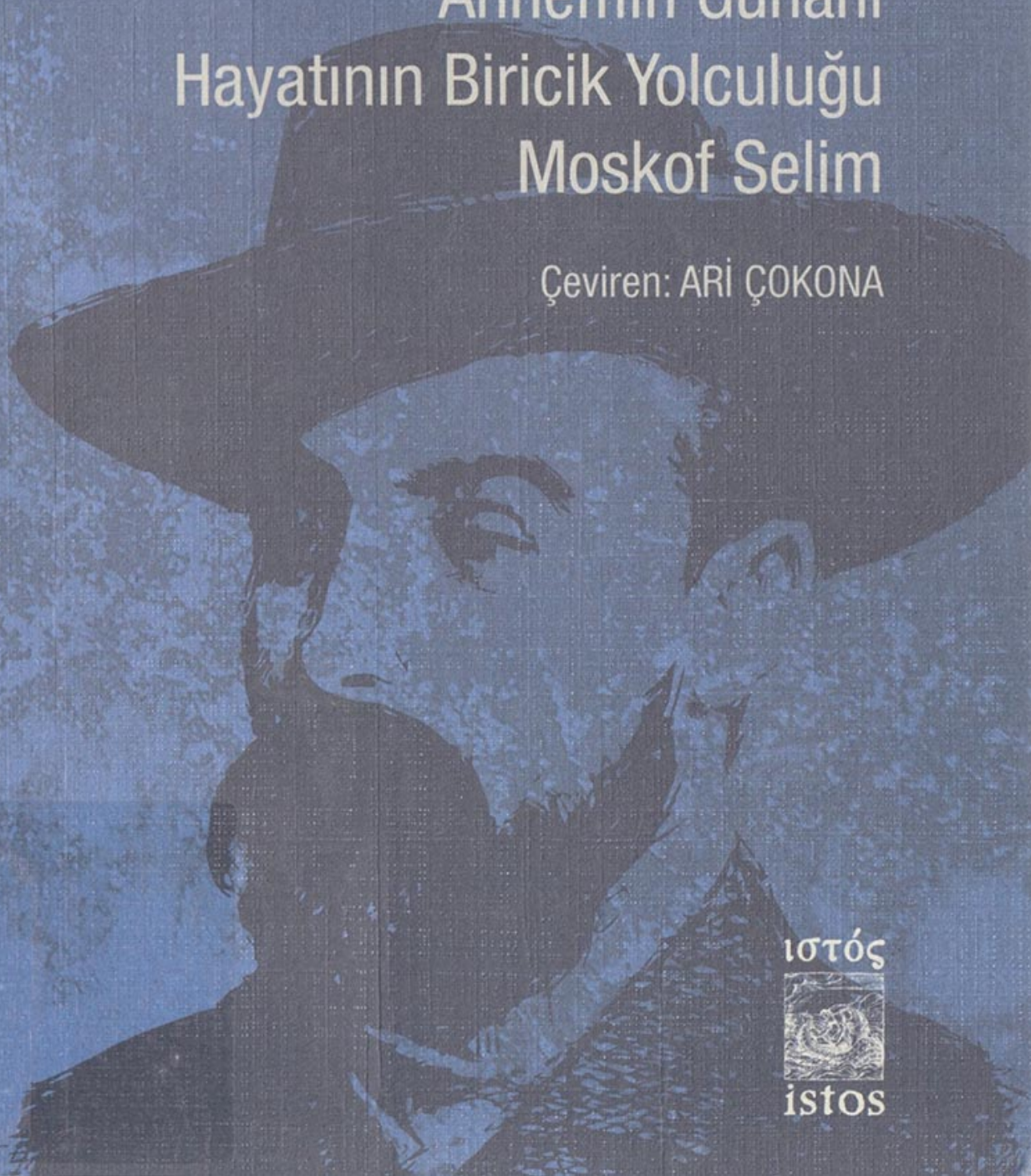
Yeorgios Viziinos

ÖYKÜLER

Annemin Günahı
Hayatının Biricik Yolculuğu
Moskof Selim

Çeviren: ARİ ÇOKONA

ιστός
istos

istos yayın: 23
elenika: 12

Yeorgios Viziinos
ÖYKÜLER
Annemin Günahı, Hayatının Biricik Yolculuğu, Moskof Selim

©istos yayın, İstanbul, 2015

Birinci Basım: Mart 2015

Yayıma Hazırlayan:
Seçkin Erdi, Anna Maria Aslanoğlu

Kapak ve İç Tasarım:
Aykut Kaplan

istos yayın
Mumhane Caddesi, No: 39,
Aziz Andrea Manastırı Hanı, Karaköy-İstanbul
Tel: +90 212 243 41 61
www.istospoli.com | info@istospoli.com
Sertifika No: 25219

ISBN: 978-605-4640-34-8

Baskı:
Figür Grafik ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti
Yıldırım Oğuz Göker Cad., Nilüfer Sk. 5. Gazeteciler Sitesi, No: A 19/5
Akatlar-İstanbul

Sertifika No:14746

YEORGİOS VİZİİNOS

ÖYKÜLER

Annemin Günahı
Hayatının Biricik Yolculuğu
Moskof Selim

Çeviren: ARİ ÇOKONA

12-15 Mart 2015'te, Zoğrafyon Lisesi'nde,
Selanik Özel Mandoulidis Eğitim Kurumları'yla ortak olarak düzenlenen
"Vizüinos İstanbul'da" konferansı için basılmıştır.

Önsöz

Yazara Dair

Yeorgios Mihailidis, 8 Mart 1849'da Trakya'nın Vize kasabasında doğdu. Yetişkinliğinde memleketinin adını mahlas alarak, eserlerini Vizeli anlamına gelen Yeorgios *Viziinos* adıyla imzaladı. Annesi Despina, Bulgaristan sınırına yakın, Türkiye'nin Karadeniz sahillerindeki en batı yerleşimi olan Ayios Stefanos [bg. Beğendik] Köyü'ndendi. Dokuz aylıkken annesini, üç yaşında babasını kaybetmişti. Köyleri dolaşarak çerçilik yapan Yorgi Papuyorgakis, bir evde gördüğü bu öksüz ve yetim kızı evlat edindi ve Vize'ye götürdü. Yazarın babası Mihailos, Vize'nin kuzeybatısında, bir buçuk saatlik mesafede bulunan Krioneri [bg. Soğucak] Köyü'ndendi. Viziinos bir

şiirinde, babasının ailesinin ağaç kömürü ve kireç ürettiğini yazar. Mihailos daha sonra Vize'ye yerleşerek bakkal dükkânı işletti. Evlendikten sonra da kaynatasının mesleği olan gezgin çerçilik mesleğini yapmaya başladı.

Vize o tarihlerde -altı yüzü Rum- bin ailenin yaşadığı zengin bir kasabaydı. 1839'da burada Trakya'nın ilk Rum ilkokulu açılmıştı. Yeorgios'un çocukluğu mutlu ve huzurlu geçti. Ailenin kaldığı ev altı odalıydı ve alt katında dört dükkân vardı. Kırım Savaşı'nın karmaşası içinde, 1877'de genç yaşta ölen şairin ağabeyi Hristaki'nin cenazesi kiliseden kaldırılamamış, bu evin avlusuna gömülmüştü. Aynı tarihlerde Ruslar binaya el koyarak onu Metropolitlik merkezi, daha sonra Osmanlı yönetimi de beş yıllığına mahkeme binası olarak kullanmıştı.

Babası ticari mallar getirmek üzere gittiği Bulgaristan'dan dönerken tifoya yakalandı ve öldü. Yazar, otobiyografik öykülerinde anlattığı gibi, o tarihlerde sadece altı yaşındaydı. Dokuz yaşında bir ağabeyi, kendisinden bir yaş küçük bir kız kardeşi ve babasının ölümünden sonra doğarak onun adını alan küçük bir kardeşi vardı. Ailenin ekonomik durumu bozuldu ve çocuklar küçük yaşta iş hayatına atılmak

zorunda kaldılar. Yazar, babasız büyümenin psikolojik baskısını ömür boyu hissetti, hep güçlü bir haminin desteğini aradı.

Kısa bir süre için memleketinin ilkokulunda okuduktan sonra, on yaşında İstanbul'da akrabası bir terzinin yanına çırak verildi. Üç yıl sonra ustası ölünce, atölyenin müşterilerinden Kıbrıslı zengin tüccar Yango Yeorgiadis küçük terzi yamağını himayesine alarak Kıbrıs'a götürdü. Burada Metropolit Sofronios'un yanında din adamı olmak üzere eğitim aldı. 1872'de hamisiyle birlikte İstanbul'a geri döndü. Beyoğlu Rum Lisesi'nin müdürü Yorgo Hasyotis'in kefil olmasıyla Heybeliada Ruhban Okulu'nda okumaya başladı.

Yeni okulunda çağının en iyi öğretmenlerinden ders aldı. Özellikle kör şair İlias Tandalidis'in üzerindeki etkisi büyük oldu. Tandalidis, ilahiyat okulunda ders vermesine karşın bazı şiirlerinde halk dilini kullanıyordu ve ince bir mizah anlayışına sahipti. Öğrencisinin yeteneğini fark eden yaşlı şair, 1873'te *Piitika Protolia* [İlk Dizeler] adlı şiir antolojisini yayımlamasına yardımcı oldu. Kitap, Yeorgios Zarifis'in dikkatini çekti ve zengin hayırsever bu tarihten ölümüne kadar Viziinos'un hamisi oldu. Onun des-

teğiyle aynı yıl Atina'ya taşınarak eğitimine Plaka Lisesi'nde devam etti.

1874'te, daha lise öğrencisiyken katıldığı prestijli Vutsineos şiir yarışmasında, *Kodros* epik şiiriyle birincilik kazandı. Eski dilde ve klasik tarzda yazılan uzun şiir, dönemin edebiyat anlayışına göre hazırlanmıştı. Atina Edebiyat Fakültesi'nde bir yıl okuduktan sonra Almanya'da Göttingen Üniversitesi'nin Felsefe Bölümü'ne kaydoldu. Leipzig ve Berlin Üniversitelerini de kapsayan Almanya'daki altı yıllık eğitimini *Oyunun Pedagojik ve Psikolojik Açıdan Değeri* konulu doktora teziyle tamamladı. Bu arada, 1876'da *Vosporides Avres* [Boğaz Esintileri] adlı şiir antolojisiyle tekrar Vutsineos yarışmasını kazandı. Bu antoloji halk dilinde ve natüralist bir yaklaşımla yazılmıştı.

1881'de, anne tarafından akrabalarının toprak sahibi olduğu Trakya'nın Samakovo [bg. Demirciköy] kasabasında bir altın ocağının imtiyazını satın aldı. Bu madenin hayatını değiştireceğine, sınıf atlamasını sağlayacağına inanıyordu. Numuneler alıp Avrupa'ya gönderdi, kredi alabilmek üzere uzun raporlar hazırladı ve madeni bir türlü üretime geçirememesi ruh sağlığını olumsuz etkiledi. Bir süre Paris ve

Londra'da kalarak, Atina Üniversitesi'ne öğretim görevlisi olmak üzere *Plotinus'ta İyilik Felsefesi* konulu doçentlik tezini hazırladı. Yunan diasporasından ve Avrupa'nın sanat çevrelerinden dostlar edindi. Londra'da 1883'te yayımladığı *Atthides Avres* [Atina Esintileri] kitabı Yunan şiirinde dönüm noktası oldu. Yalın dili ve gündelik hayattan alınan konularıyla kuşağının önemli şiir kitaplarından sayıldı.

1884'te hamisi Yorgo Zarifis ölünce şairin ekonomik açıdan zorlanacağı bir dönem başladı. Demirciköy'deki maden ocağının üretime geçememesi onu çok üzüyordu. Atina Üniversitesi'ne tayin olmak üzere beklerken liselerde felsefe dersleri vermeye başladı. Öğrencilerinin anılarında başarılı ve çok sevilen bir öğretmen olduğuna ilişkin kayıtlar vardır.

Yurtdışında iyi eğitim almış ve genç yaşında yetenekli bir şair olarak sivrilmiş Trakya göçmeni köylü çocuğu Viziinos, Atina'da pek dost edinemedi. Kendisine yapılan kötü niyetli eleştirilere kibirli yanıtlar vermesi bu çekememezliği daha da körükledi. Edebiyat çevreleri onu dışladı ve ağır hakaretlerde bulundu. Katıldığı Vutsineos (1877) ve Filadelfia şiir yarışmalarında (1879) birinciliği kazanamadığı gibi, yayın organlarında da yarışmalara katılımından hiç

söz edilmedi. O dönemden tanıklıklar, Viziinos'un erken yaşta saçları dökülmüş, çekik gözlü, gür siyah kaşlı ve orta boylu bir insan olarak portesini çizerler. Dostlarının yanında her fırsatta tiz sesiyle, ilahi okur gibi şiirlerini okumaktaydı.

Atina Üniversitesi 1885'te tezini kabul ettiği halde, meslektaşlarının kendisi hakkında olumsuz düşünceler beslediğini gören yazar, felsefe kürsüsüne talip olmak üzere resmi başvuruda bile bulunmadı. Şiirlerini yayımlayan *Nea Efimeris* gazetesi ve öykülerini yayımlayan *Estia* dergisi dışında yayın organları eserlerine yer vermedi. Bazı kaynaklara göre, hiçbir neden gösterilmeden öğretmenlik işine son verildi. Başka kaynaklara göre ise ruh sağlığının bozulması ve öğretmenliği kendisine yakıştırmaması üzerine kendisi istifa etti.

1890'da, Almanya'daki yıllarından kalma frengi hastalığı onu rahatsız etmeye, hayatını zorlaştırmaya başladı. Yunanistan Milli Eğitim Bakanlığı'nın onu halk türküleri derlemek üzere görevlendirmesi söz konusu olduysa da beklentisi gerçekleşmedi, Viziinos buna çok üzüldü. Aynı yıl Atina Konservatuarı'nda dramaturji öğretmeni olarak çalışmaya başladı. Burada tanıdığı on dört yaşındaki öğrencisi Betina Fra-

vasili'ye âşık oldu. Hastalığının etkisi, meslekî yaşamındaki başarısızlıklar ve son olarak bu ümitsiz aşk ruh sağlığını tamamen yitirmesine neden oldu. 14 Nisan 1892'de Dromokaition Tımarhanesi'ne kapatıldı ve dört yıl sonra, 15 Nisan 1896'da vefat etti.

Eserleri

Yeorgios Viziinos çocukluğundan ölümüne kadar şiirler yazdı ve kendini hep şair olarak tanımladı. Yaşamını anlatırken değindiğimiz kitaplarından başka, "Lirika" adıyla bilinen bir el yazmasında 1877-1882 yılları arasında yazdığı 241 şiiri daha vardır. Bunlar ve tımarhanede yazdığı az sayıda şiiri daha sonra toplu eserleri içinde yayımlandılar.

İlk şiirlerinde halk dilini kullanırken İstanbul'da aldığı eğitim onu daha formel bir dile ve konulara yöneltti. Ödül kazanan *Kodros,* Atina'nın son kralına değinen, ağdalı bir dille yazılmış uzun bir epik şiirdi ve hocası Tantalidis'in etkisinde yazılmıştı. Klişe benzetmelerle sıradan tasvirlere dayalı olmakla birlikte, vezin ve uyaktaki ustalığını gözler önüne seriyordu. Almanya'da İstanbul edebî geleneğinin baskısından kurtularak halk diline ve daha özgün konulara yöneldi. Getirdiği başka bir yenilik, belir-

li bir olayı anlatan anlatıma dayalı şiirleriydi. *Atina Esintileri* ve sağlığında yayımlamadığı *Lirika*'yla 1880 kuşağının öncüsü oldu, 20. yüzyıl başlarının büyük şairleri Palamas ve Karyotakis'i etkiledi. Üzerinde durduğu konular; aşk, yalnızlık, özellikle de 'çaresizlik' ve 'dünyanın acımasızlığı'ydı.

İlk şiirlerini, Kıbrıs'ta lise öğrencisiyken âşık olduğu, evlenmek istediği ve uzun süre yazıştığı on dört yaşındaki komşusu Eleni Fisencidi'ye yazmıştı. Bu şiirler, hayatının son yıllarında, tımarhanede son aşkı -yine on dört yaşındaki- Betina Fravasili'ye yazdıklarına şaşırtıcı derecede benzer. Ancak günümüze kadar gelen ve hâlâ beğenilen şiirleri çocuklar için yazdıklarıdır. Belki de çocukluğunu tam yaşayamadığından çocukları çok severdi ve küçük kardeşi Mihailos'un çocuklarına aşırı düşkündü. Memleketi Vize'ye her gittiğinde onlarla saatlerce oynardı. Kardeşine, "Çocuk yapmak kolay, onları sevmek, onlarla oynamak gerekir," derdi. Araştırmacı Kiriaki Mamoni'nin bir araya getirdiği 154 çocuk şiiri çağdaş Yunan edebiyatının en iyilerinden sayılırlar. Didaktik içeriklerine karşın, duygusal ve samimi olmaları hâlâ okunmalarını sağlar. İlginçtir, Viziinos'un ilk edebi nesirleri de çocuklara yöneliktir. 1879-1890 yıl-

ları arasında, çocuk dergisi *Diaplasis Ton Pedon*'da [Çocukların Gelişimi] yayımlanan beş masal ve bir diyalogu da didaktik içeriklidir.

Ancak Viziinos'un çağdaş Yunan edebiyatına en büyük katkısı öyküleridir. Arka arkaya Estia dergisinde tefrika edilen sekiz öyküsüyle bu türü Yunanistan'a tanıtmıştır. Yayımlanma tarihlerine göre öyküleri şunlardır:

Annemin Günahı (10-17 Nisan 1883)
Pire Napoli Arasında (Ağustos 1883)
Ağabeyimin Katili Kimdi? (Ekim-Kasım 1883)
Eski Hikâyenin Sonuçları (Ocak 1884)
Bir Mayıs (Mayıs 1884)
Hayatının Biricik Yolculuğu (Haziran-Temmuz 1884)
Elma Ağacına Neden "Elma Ağacı"[1] *Denmedi? (Ocak 1885)*
Moskof Selim (Nisan-Mayıs 1895)

Moskof Selim, Viziinos tımarhaneye kaldırıldıktan sonra yayımlandığı halde, 1886'da Bulgaristan'da gerçekleşen bazı siyasal olaylara değinmesi o tarih-

[1] "Διατί ἡ μηλιά δεν ἔγινε μηλέα;" Yazar burada "elma ağacı" ifadesinin önce halk dilinde (dimotiki) kullanılan şeklini, sonra da muhafazakâr aydınların zorla yerleştirmeye çalıştığı aydınlar dilindeki (katharevusa) karşılıklarını kullanır. Öykünün ana fikri yapay aydınlar dilinin somut gerçeklikleri ifade etmekte yetersiz kaldığıdır.

lerde yazıldığını düşündürür. Yazar, akıl sağlığının kısmen yerinde olduğu bir anında, öyküyü yıllar önce yazdığını, ama her seferinde düzeltmeler yaparak yayımlanmaya hazır bulmadığını söylemişti. Öykülerin çoğu yazarın Londra'da yaşadığı dönemde yazıldı. Hatta birincisi, arkadaşı Dimitris Vikelas'ın çevirisiyle Yunanistan'dan önce Paris'in *La Nouvelle Révue* dergisinin Mart-Nisan 1883 sayısında Fransızca yayımlandı.

Viziinos, büyük ölçüde otobiyografik olan öykülerini, memleketi Vize ve İstanbul'da geçen çocukluk yıllarından esinle kaleme almış gibi görünmektedir. Özel sohbetlerinde bu eserlerinin Yunan edebiyatında yeni bir çığır açtığını, halkın söylence, gelenek ve göreneklerini psikolojik ve tarihsel bir perspektifle dile getirdiğini söylüyordu. Nesirlerinin değerini biliyordu, ama hassas duygusal yapısı nedeniyle okurların takdirine, beğenisine de ihtiyaç duyuyordu. Ruhsal bunalımlar yaşamaya başladığı bir dönemde yazdığı öyküler kamuoyunda beklediği kadar ses getirmedi. Belki de bu yüzden, çok yetenekli olduğu bu tarzda fazla eser vermedi.

Viziinos'un nesirleri, öykü kahramanlarından birinin ifade ettiği bir gerçekliğe değinirken kurgu ge-

liştikçe başka bir kahramanın ifade ettiği başka bir gerçeklik öne çıkar. Genellikle anlatıcının ifade ettiği gerçekçi bakış açısının yanında, her öyküde birer kahramanın temsil ettiği hayali bir dünya yer alır ve bu iki dünya birbirleriyle açıkça çelişirler. Elimizdeki kitabın birinci öyküsünde "anne"nin, ikincisinde "dede"nin, üçüncüsünde de "Moskof Selim"in paralel dünyalarını tanıyoruz. Bütün kahramanlar iyi niyetli olduğu ve birbirlerine samimi davrandığı halde kendi iradelerinden üstün bir dürtüyle olumsuzluklara neden olurlar. Bu açıdan bakıldığında Viziinos'un öykülerinde bir tragedya tadı vardır.

Sağlam kurgularıyla öne çıkan öykülerinde Viziinos başından sonuna kadar okurun ilgisini canlı tutmaya çalışır. Anlatımını başka çağrışımlar yapacak şekilde yönlendirerek sıklıkla şaşırtmacalara başvurur ve daha sonra neler olacağına ilişkin bir merak uyandırır. Bunu yaparken de kurgunun gerçekçi ve olabilir görünmesine büyük özen gösterir. Bu nedenle öykülerini polisiye kurguyla yazdığını söyleyebiliriz.

Ancak Viziinos'un en büyük özgünlüğü cinsiyet, din ve milliyet gibi hassas konuları ele alışındaki ezber bozucu yaklaşımıdır. Hemen hemen bütün öykülerinde kahramanları, 'öteki'yi algılama konusunda

standart dışı davranışlarda bulunurlar. *Ağabeyimin Katili Kimdi?* öyküsünde Kâmil'in annesi, anlatıcısının Hıristiyan annesinin cenneti kendi dindaşlarından daha fazla hak ettiğine inanır. Aynı şekilde, yakın çevresinde dindarlığıyla takdir edilen softa Kâmil, yakın arkadaşı, anlatıcının ağabeyi Hristaki'nin mezarını her gün ziyaret ederek kandilini kendi elleriyle yakar. Kitapta yer verilen *Hayatının Biricik Yolculuğu* öyküsünde bu kez kadın-erkek kimlikleri sorgulanır. Anlatıcının dedesi Yeniçeriler devşirmesin diye bütün çocukluğunu kız kimliğiyle yaşamak zorunda kalır. Anne babası dışında herkesin kız bildiği erkek çocuğu aynı nedenle on yaşında evlendirilir. Belki de bu nedenle, yeni ailede baskıcı, egemen erkek ile edilgen, boyun eğen kadın rolleri yer değiştirir. Son olarak, *Moskof Selim*'de kendi halkının kötü davrandığı Selim, savaş esiri olarak yanlarında yaşadığı Rusların kendisine iyi davranması sonucu Ruslara yakınlaşır. Yazar aynı öyküde, bir Yunan'ın iyi kalpli bir Türk'ün olumlu niteliklerini anlatmasının ve bir Türk'ün bir Yunan'a güvenerek ona kalbini açmasının son derece doğal olduğunu söyler. Bütün bunları da çağdaşı okurları rahatsız etmeyecek doğal ve gerçekçi bir anlatımla anlatır.

Günümüzde bile bazı insanların davranışlarını önyargılar ve ötekiye olumsuz yaklaşım yönlendirirken 19. yüzyıldan bir yazarın kendisinden faklı olanlara ve genel kabul gören kuralların dışına çıkanlara anlayış, sevgi ve empatiyle yaklaşması takdir edilmesi gereken bir özelliktir. Sadece bu yönüyle bile Viziinos hâlâ okunmayı hak etmektedir.

Ari Çokona
İstanbul, 2015

Annemin Günahı

Anyo'dan başka kız kardeşimiz yoktu. O, küçük ailemizin gözbebeği, hepimizin sevgilisiydi. Ama onu herkesten çok annemiz severdi. Sofrada her zaman yanına oturtur, yemeklerin en güzellerini ona yedirirdi. Bize rahmetli babamızın eskilerini giydirdiği halde Anyo'ya hep yenilerini alırdı. Derslerde de onu fazla zorlamazdı. Okula gitmek istediğinde okula gönderir, istemediğinde evde kalmasına izin verirdi. Oysa bizler için böyle bir şey düşünülemezdi bile.

Ben ve iki kardeşimin de küçük birer çocuk olduğumuz o dönemde, böylesi kayırmaların kardeşler arasında kıskançlıklara, düşmanlıklara neden olması beklenebilirdi. Ama hepimiz, annemizin şefkatini bü-

tün çocuklarına eşit dağıttığını bilirdik. Anyo'yu kayırmasını da, evin tek kızına karşı gösterilen ilginin yüzeysel bir dışavurumu olarak algılardık. Bu yüzden kayırılmasını kabullenmekle kalmaz, biz de elimizden geldiğince onu korumaya, kollamaya çalışırdık.

Anyo biricik kız kardeşimiz olduğu gibi, maalesef doğuştan hastalıklı ve zayıftı. Babamı hiç görmemiş olan ailemizin en küçüğü bile, hepimizden fazla hak ettiği ana kucağını seve seve ona bırakmıştı. Anyo da ona gösterilen bu sevgiyi kötüye kullanmaktan kaçınıyor, kibirli ve küstahça davranmıyordu. Tam tersine, hepimize karşı çok nazikti, sevgi doluydu. Hastalığı onu bencilleştirip kardeşlerinden uzaklaştıracağına, bize bağlılığını artırmıştı.

Soluk yüzünde daha da kara görünen büyük gözleri ile kemerli kalın kaşlarını hatırlıyorum. Doğuştan hülyalı, melankolik yüzü sadece hepimiz etrafında toplandığımızda yumuşuyor, neşeleniyordu. Komşuların hasta ziyaretlerinde getirdiği meyveleri saklıyor, okul dönüşü gizlice bize dağıtıyordu. Annemiz, hasta kızının yemesini istediği besleyici gıdaları bize vermesine çok kızıyordu. Ancak üzerine bunca düştüğümüz halde Anyo'nun sağlığı gittikçe kötüleşiyor, annemizin ona ilgisi de zamanla katlanıyordu.

Babamın ölümünden sonra annem evden pek çıkmıyordu. Genç yaşta dul kaldığından, memleketimizde çok çocuklu annelere tanınan serbestlikten faydalanmaya utanıyordu. Ancak Anyo yataklara düşünce, bu utancını bir kenara bıraktı. Biri benzer bir hastalığa mı yakalanmış, nasıl iyileştiğini öğrenmek için yanına koşuyordu. Yaşlı bir kadın şifalı otlar mı satıyormuş, gidip satın alıyordu. Uzaklardan bilge bir gezgin mi gelmiş, yardımını istemeye çekinmiyordu. Halkın gözünde, okumuş kişiler her şeyi bilir ve yoksul bir yolcu kılığında dolaşan gezginler, bazen doğaüstü güçlere sahip esrarengiz yaratıklardır!

Mahallenin şişman berberi, ev sahibi edasıyla, çağrılmadan evimize girip çıkıyordu. Çevredeki tek doktor oydu. Bize doğru geldiğini gördüğümde hemen bakkala koşardım, çünkü en az elli dirhem rakıyı devirmeden hastanın yanına yaklaşmazdı. Sabırsızlıkla bekleyen anneme, "Artık yaşlandım kızım," diyordu. "Azıcık demlenmeden gözlerim iyi görmüyor."

Galiba söylediklerinde içtendi. İçkili olduğunda, alıp götürmek için avlumuzun en semiz tavuğunu bir bakışta seçiveriyordu. Annem artık ilaçlarını kullanmayı bıraktığı halde, hiç söylenmeden ona para vermeyi sürdürüyordu. Bir yandan onu kızdırmaktan

çekiniyor, öte yandan verdiği ilaçlar sayesinde hastanın durumunun tıp alanındaki bilgi ve yeteneğine uygun bir gelişme gösterdiğini söyleyerek avutmasına ihtiyaç duyuyordu. Berberin söyledikleri maalesef doğruydu. Anyo'nun hastalığı ağır ağır ilerliyor, durumu gittikçe kötüleşiyordu. Kızının günden güne eridiğini görmek annemi perişan ediyordu.

Halkın tanımlayamadığı rahatsızlıkların hastalık olarak kabullenilmesi için ya yörenin ilkel tedavi yöntemleriyle iyileşmeleri ya da ölümle sonuçlanmaları gerekir. Hastalık uzayıp kronikleşince doğaüstü güçlere bağlanır, cinlerden geldiğine inanılır. Hasta lanetli bir yere oturmuştur ya da gece vakti gözle görünmez su perileri âlem yaparken bir dereden geçmiştir... Aslında kılık değiştirmiş şeytan olan kara bir kedinin önünden geçmiştir...

Annem batıl inançlı değil, dindar bir kadındı. İlk başlarda bu tür tanılardan çekiniyor, günah işlemekten korktuğu için önerilenleri yapmaktan kaçınıyordu. Üstelik her olasılığa karşı, kötülükleri kovmak için gerekli duaları da papaza birkaç kez okutmuştu. Zamanla fikrini değiştirdi. Hastanın durumu kötüye gidiyordu ve ana sevgisi günah korkusunu yendi. Din, batıl inanışlarla uzlaşmalıydı. Anyo'nun boynu-

na, haçın yanına, Arapça yazılı bir muska da astı. Kutsamaları büyüler, papazın dualarını salavatlar izledi. Ancak her şey boşunaydı.

Çocuk kötüden kötüye gidiyordu ve annem tanınmaz haldeydi. Başka çocukları olduğunu unutmuş gibiydi. Ailenin erkeklerini kimin yedirip giydirdiğini, söküklerini kimin diktiğini umursamıyordu artık. Yıllar önce evimize sığınan yaşlı bir kadın, ilerlemiş yaşının izin verdiği oranda bizimle ilgileniyordu. Annemi bazen birkaç gün boyunca hiç görmediğimiz de oluyordu.

Bazen kızının elbisesinden bir şerit koparıp, hastalığı oraya geçsin diye kutsanmış bir yere bağlıyordu. Adına adandıkları azizlerin kutlandığı günlerde, çevredeki kiliselere gidiyor, kendi eliyle döktüğü, hastanın boyunda sarı mumlar yakıyordu. Ancak bütün bunlar fayda etmedi, zavallı kız kardeşimizin hastalığı geçmedi. Bütün çareler denendikten, bütün ilaçlar kullanıldıktan sonra, böylesi durumlarda en son başvurulan sığınağa sıra geldi.

Annem bitkin kızını kucağına alarak kiliseye götürdü. Ağabeyimle ben, döşeğini sırtlayıp peşlerine takıldık. Orada, Meryem Ana ikonasının karşısına, buz gibi soğuk, nemli mermerlerin üzerine yatağını sererek biricik kız kardeşimizi yatırdık.

Herkes hastalığa cinlerin neden olduğunda hemfikirdi. Annem artık bundan emindi, kız kardeşim de inanmaya başlamıştı. Körpe bedenine musallat olan bu azaptan kurtulabilmesi için, Meryem Ana ikonasının karşısında, bir tek onun merhametinden medet umarak kırk gün kırk gece kilisede kalması gerekiyordu.

Cinlerin müthiş inadı, ilahî iradeyle giriştiği görünmez savaşa en fazla kırk gün kırk gece dayanabilir. Bu sürenin sonunda kötülük yenilerek hastayı terk eder. Bünyelerinde bu amansız mücadeleyi yaşayanlar, yenik düşmanın tuhaf kılıklara bürünüp çırpınarak uzaklaştığını anlatırlar.

Bu mücadelenin bünyelerine verdiği zarara dayanabilenlere ne mutlu! Zayıflar, içlerinde gerçekleşen bu mucizenin büyüklüğü altında yıkılırlar, ancak hiç pişman olmazlar. Bu uğurda yaşamlarını kaybetseler bile daha değerli bir şeyi, ruhlarını kurtarırlar. Böyle bir ihtimal annemi çok korkuttuğu için, kiliseye yerleşir yerleşmez, büyük bir heyecanla Anyo'ya sık sık nasıl hissettiğini sormaya başladı.

Ortamın kutsallığı, ikonalar ve tütsülerin kokusu herhalde genç kızın melankolik ruhunu olumlu etkilemiş olmalıydı. Kısa bir süre sonra yüzüne renk geldi ve bizimle şakalaşmaya başladı.

"Kardeşlerinden kiminle oynamak istersin," diye sordu annem büyük bir şefkatle. "Hristaki'yle mi yoksa Yorgi'yle mi?"

Hasta, konuşana anlamlı anlamlı baktı ve bize ilgisiz davrandığı için ona sitem edercesine tane tane konuşarak yanıt verdi.

"Hangisini mi seçeyim? Biri olmadan diğerlerini istemiyorum. Bütün kardeşlerimi birlikte istiyorum."

Annem bakışlarını kaçırarak sustu. Az sonra henüz bebek olan kardeşimi de yanımıza getirdi, ama sadece o ilk gün için. Akşama diğer ikisini göndererek yanında bir tek beni tuttu.

Kilisede geçirdiğimiz o ilk gece hiç aklımdan çıkmıyor. Sadece önündeki basamakları aydınlatabilen kandillerin loş ışığı, çevremizdeki bir dirhem aydınlığı, mutlak karanlıktan daha da korkutucu kılıyordu. Bir kandilin alevi her titrediğinde, arkasındaki ikonada resmedilmiş azizin canlandığını sanıyordum. Başında ışık çelengi ve solgun yüzünün ifadesiz bakışlarıyla hareket ediyor, uzun kırmızı giysileriyle yere inmeye çalışıyor gibiydi. Soğuk rüzgâr, yüksek pencerelerin camlarını titretip ıslık çalarak her geçişinde dışarıdaki ölülerin duvarlara tırmandığını, kiliseye girmeye çalıştığını sanıyordum. Ve dehşet-

le titreyerek, bazen tam karşımda, bir iskeletin kemikten ibaret ellerini ısınmak için önümüzde yanan mangala uzattığını görüyordum.

Bütün bu hissettiklerime rağmen ağzımı açıp tek bir şikâyette bulunmaya cesaret edemedim. Kız kardeşimi çok sevdiğimden yanında kalmak istiyordum ve annem korktuğumu anlarsa eve gönderecek diye çekiniyordum.

Kilisede kaldığımız diğer gecelerde de o dehşet verici ortama metanetle katlanıyor, benden istenen her işi büyük bir hevesle elimden geldiğince çabuk yapmaya çalışıyordum.

Hafta içi günlerde ateş yakıyor, su getiriyor, kiliseyi süpürüyordum. Pazar günleri ve bayramlarda da sabah duasında kız kardeşimi İncil'in okunduğu mihrabın önüne getiriyordum. Ayin esnasında, kilimi yere sererek, kilise içinde dolaştırılan kutsal emanetler üzerinden geçsin diye kız kardeşimi yüzükoyun yatırıyordum. Ayin bitiminde de, papazın "Sen çarmıha gerilince, zorbalık yıkıldı, Düşman'ın gücü yok edildi" duasını fısıldayarak başının üzerinde haç çıkarması için onu mihrabın önüne getirip diz çöktürüyordum.

Zavallı kız kardeşim, solgun melankolik yüzü ve ağır adımlarıyla peşimden gelerek müminlerin acıma

duygularını uyandırıyordu. Ama kilise müdavimlerinin dualarına rağmen hastalığı bir türlü gerilemiyordu.

Dayanılmaz soğuk, nem ve kilisede gecelemenin uyandırdığı dehşet, hastayı olumsuz etkilemiş, durumu en büyük korkuları düşündürecek hale gelmişti. Annem bunu görüyor, kilisede bile kızı dışında her şeye boş veriyordu. Ağzını açıp tek bir söz etmiyor, yalnızca Anyo'yla ve dua ettiğinde azizlerle konuşuyordu.

Bir gün Hz. İsa'nın ikonası karşısında diz çökmüş gözyaşı dökerken arkasından yaklaştım. Farkıma varmamıştı. "Hangisini istersen al, ama kızımı bağışla," diyordu. "İşin oraya vardığını görebiliyorum. Günahımı cezalandırmak için kızımı elimden almaya çalışıyorsun. Allah'ım sana şükürler olsun." Birkaç saniye boyunca, sadece mermere damlayan gözyaşlarının sesinin böldüğü, derin bir sessizlik oldu. İç çekerek kısa bir tereddütten sonra devam etti: "Sana oğullarımı sunuyorum, kızımı bağışla."

Son sözünü duyar duymaz dehşetle irkildim, kulaklarım uğuldamaya başladı. Artık daha fazlasına dayanamadım. Annemin heyecanına yenilerek mermerlerin üzerine baygın düştüğünü görünce, yardı-

mına gideceğime, peşimden ölüm kovalarcasına çılgınca koşarak kiliseden çıktım. Dişlerim korkudan birbirlerine çarpıyordu. Hiç durmadan koştum ve farkına varmadan kiliseden çok uzaklaştım. Ancak o zaman nefes almak için durup arkama bakmaya cesaret edebildim. Kimse peşimden gelmiyordu.

Yavaş yavaş kendime gelince düşünmeye başladım. Anneme gösterdiğim sevgiyi, şefkati gözümde canlandırdım. Ona karşı işlediğim bir hatayı, ettiğim bir haksızlığı hatırlamaya çalıştım, bulamadım. Tam aksine, kız kardeşimin doğumundan itibaren hak ettiğim sevgiyi bulamamam bir yana, günden güne daha çok dışlanmış olduğumu algıladım. İşte o zaman babamın beni neden *hakkı yenmiş oğlum* diye sevdiğini anlar gibi oldum. Yüreğim ezildi, gözyaşlarına boğuldum. Annem beni sevmiyor, beni istemiyordu! Bundan böyle kiliseye hiç gitmeyecektim! Boynum bükük ve üzgün evimize doğru yürüdüm.

Birazdan annem ile kız kardeşim de geldi. Çığlıklarımdan endişelenen papaz kiliseye girip kız kardeşimin çok kötü durumda olduğunu görünce anneme, "Allah büyüktür kızım!" demişti. "Sevgisi bütün dünyaya yeter. Hastamızı iyileştireceği varsa bunu evde de yapabilir."

Böyle sözler duyan annenin vay haline! Papazlar, kilisenin içinde can vererek kutsal mekânın kutsiyetini ölümleriyle kirletmemeleri için, eceli yaklaşan hastaları evlerine bu sözlerle gönderirler. Zavallı annem yıkılmıştı, ama bana sevecen ve yumuşak davrandı. Kucağına alarak şefkatle okşadı, tekrar tekrar öptü. Kendini affettirmeye çalıştığını sanırdın.

Buna rağmen o gece ne yemek yiyebildim, ne de uyuyabildim. Gözlerim kapalı yatağıma yatmış, kulaklarımı her zamanki gibi hastanın yanında uzanan anneme dikmiştim.

Gece yarısına doğru oda içinde bir hareketlilik oldu. Uyumak üzere yatak serdiğini sandım, ama yanılmışım. Birazdan yere bağdaş kurup alçak sesle ağıt okumaya başladı.

Okuduğu babamızın ağıtıydı. Anyo hastalanmadan önce dilinden düşmüyordu, ama hastalandıktan sonra ilk kez okuyordu. Bu ağıtı, babamın ölümünden sonra, yaktığı güzel ağıtlarla çevremizde nam salmış pejmürde kılıklı bir Çingene'ye yazdırmıştı. Onu kapkara yağlı saçları, kıllı göğsü, küçük ve ışıltı gözleriyle hâlâ önümde görür gibiyim. Avlumuzda, kalaylamak üzere topladığı kap kaçağın arasında bağdaş kurduğunu hatırlıyorum. Başını yana eğmiş,

ağlamaklı bir sesle yaktığı ağıda üç telli çalgısıyla eşlik ediyordu.

Annem, kucağında Anyo'yla önünde ayakta duruyor, gözleri yaşlarla dolu dikkatle ağıtı dinliyordu. Bense eteğine sımsıkı sarılmış, kıvrımları arasında saklanmaya çalışıyordum, çünkü okunan türkünün sözleri ne kadar tatlıysa, türküyü okuyan şarkıcı da gözlerime o kadar vahşi görünüyordu.

Annem acıklı türkünün sözlerini ezberleyince koynundan para kesesini çıkararak Çingene'ye iki rubiye[2] uzatmıştı. O zamanlar hâlâ paramız vardı. Sonra ona ekmek, şarap ve yemek de vermişti. Adam yemek yerken annem ezberinde tutabilmek için ağıtı tekrarlıyordu. Çok memnun kalmış olmalıydı, çünkü Çingene'nin peşinden koşarak ona babamın şalvarlarından birini vermişti.

"Toprağı bol olsun Yenge!" diye seslenen besteci, bakır kap kacağı sırtına yükleyerek avlumuzdan çıkmıştı.

İşte o gece, annem bu ağıtı mırıldanıyordu.

Gözlerimde yaşlarla annemi dinliyor, yerimden kımıldamaya cesaret edemiyordum. Aniden odayı bir tütsü kokusu sardı. "Zavallı Anyo ruhunu teslim etti"

[2] Çeyrek altın.

düşüncesiyle yatağımdan fırladım.

Annemin yanına varınca tuhaf bir sahneye şahit oldum.

Hastamız her zamanki gibi zorlukla soluyordu. Yanında babamın takım elbisesi serilmişti. Sağda, siyah kumaşla kaplı bir taburenin üzerinde su dolu bir tas vardı, iki yanında da birer büyük mum yanıyordu. Annem elinde buhurdanlıkla diz çökmüş, gözlerini kaptaki suyun yüzeyine dikmişti.

Rengim sapsarı olmalıydı, çünkü annem beni sakinleştirmeye çalıştı.

"Korkma oğlum," dedi gizemli bir tavırla. "Bunlar babanın elbiseleri. Gel, sen de benimle birlikte dua et de gelip Anyo'muzun illetini tedavi etsin."

Ben de yanında diz çöktüm. Hıçkırıklarla sarsılarak, "Baba, Anyo iyileşsin diye, al beni yanında götür," dedim.

Anneme serzenişle bakarak, ona kız kardeşim kurtulsun diye beni feda etmeye hazır olduğunu bildiğimi göstermek istedim. Çocuksu aklımla, böyle yaparak acısını daha da dayanılmaz hale getirdiğimin farkında değildim. Beni affetmiş olduğunu umarım. O zamanlar çok küçüktüm, ne kadar acı çektiğini anlayamıyordum.

Buhurdanlığı gezdirerek odayı tütsüledikten sonra, gözlerini taburenin üstündeki kaptaki suyun yüzeyine dikerek beklemeye başladı.

Birden küçük bir kelebek su kabının etrafında uçmaya başladı ve kanatlarıyla suyun yüzeyine hafifçe dokunarak uzaklaştı. Annem, kilisede ikonaların karşısındaymış gibi huşuyla haç çıkardı.

Başını kaldırmaya cesaret edemeden, "Sen de haç çıkar oğlum," dedi duygulanarak. Mekanik hareketlerle dediğini yaptım.

Küçük kelebek odanın arka taraflarında kaybolunca, annem derin bir nefes aldı. Yüzünde tatlı bir gülümsemeyle yerinden kalkarak, "Babanın ruhu geçti," dedi. Bir süre, sevgi ve şefkatle kelebeğin uçuşunu izledi, sonra da sudan bir yudum içerek içmem için bana da verdi.

Bize daha önce de, sabahları uyanır uyanmaz, bu kaptan su içirdiğini hatırladım. Bunu yaptığında, büyük bir mutluluğa ermiş gibi, bütün gün neşe ve hayat dolu olurdu. Bana içirdikten sonra tası alarak Anyo'nun yatağına yaklaştı. Hasta uyumuyordu, ama tam uyanık da sayılmazdı. Gözkapakları aralıktı ve kapkara gür kirpiklerinin arasından zorlukla seçilen gözleri tuhaf ışıltılar saçıyordu.

Annem kızın zayıf bedenini büyük bir dikkatle kaldırdı. Bir eliyle sırtını desteklerken diğer eliyle buruşuk dudaklarına tası uzattı.

"Gel bir tanem," dedi. "İyileşmen için şu suyu içmelisin."

Hasta gözlerini açmadı, ama sesi duymuş ve söylenenleri anlamış görünüyordu. Yüzüne tatlı ve sevecen bir gülümseme yayıldı. Sonra, gerçekten de iyileşmesini sağlayacak olan sudan birkaç damla içti. İçer içmez gözlerini açarak derin bir soluk aldı. Hafifçe iç çekti ve başı annemin omzuna düştü.

Zavallı Anyo'muz, dertlerinden kurtulmuştu.

Babamın ölümünde, yabancı kadınlar mezarı başında yüksek sesle ağlarken, hiç sesini çıkarmadan sadece gözyaşı dökmekle yetinmesi yüzünden annemi suçlayan çok olmuştu. Zavallıcık, gençlere yakışan saygılı davranışlar konusunda kusur etmekten, yanlış anlaşılmaktan çekiniyordu, çünkü dul kaldığında çok gençti.

Kız kardeşim öldüğünde de pek yaşlı sayılmazdı. Ama bu sefer, elâlemin ne diyeceğini zerrece umursamadan iç paralayıcı şekilde ağladı, dövündü. Bütün komşular evimizde toplanarak onu teselli etmeye çalıştılar, ama yasını hafifletmeleri mümkün olamadı.

Bütün gün boyunca mezarlıkta kaldığını, babamla kız kardeşimin mezarı arasına uzandığını, hiç ara vermeden ağladığını görenler, "Aklını yitirecek bu kadın," diye üzülüyorlardı. Kardeşlerimle tek başımıza sokağa terk edildiğimizi görenler de, "Bu sabilerin günahı ne?" diyordu.

Annemin kendisine gelerek oğullarını hatırlaması ve aile sorumluluklarını üstlenmesi için uzun bir sürenin geçmesi ve kilisenin nasihatleri ile serzenişleri gerekti. O zaman kız kardeşimin uzun süreli hastalığının ailemizi ne hale düşürdüğü ortaya çıktı. Servetimiz doktorlara ve ilaçlara harcanmıştı. Annemin ellerinin eseri kilimler, battaniyeler çok ucuza satılmış ya da şarlatan ve büyücülere armağan edilmişti. Bazılarını da evimizin dağınıklığından yararlanan soysuzlar çalıp götürmüştü. Evimizdeki erzak ve hayvan yemleri tamamen tükenmişti. Hayatta kalmamız için gereken hiçbir şeyimiz kalmamıştı.

Ama annem korkup kaderine teslim olacağına, kız kardeşimiz hastalanmadan önceki halinden de büyük bir hırsla hayata asıldı. Hiç olmazsa görünürde yasını azalttı, genç bir kadın olmanın neden olduğu çekingenliği üzerinden attı ve daha önce hiç varlıklı olmamış gibi eline çapayı alarak komşulara yarıcı-

lığa gitmeye başladı. Uzun süre boyunca kelimenin tam anlamıyla bizi alın teriyle yedirip içirdi. Gündeliği düşük, ihtiyaçlar çoktu, ama ona yardım etmek üzere hiçbirimizin çalışmasına izin vermedi.

Her gece sobanın yanında toplanarak gelecek için hayaller kuruyorduk. Ağabeyim babamın mesleğini öğrenerek, onun aile içindeki yerini alacaktı. Ben çalışmak için gurbete çıkacaktım. Ama her şeyden önce hepimiz okula gidecek, okuyacaktık. Annem, "okumamış adam yontulmamış odundur," diyordu.

Kuraklık bastırıp gıda fiyatları yükselince yoksulluğumuz daha da çekilmez oldu. Ama annemiz masrafları kısmanın bir yolunu arayacağına, evimize çok uzun uğraşılardan sonra evlat edinebildiği yabancı bir kız getirdi. Bu yeni gelişme, aile hayatımızın monotonluğunu kırarak bizi yeniden canlandırdı.

Evlat edinme şatafatlı bir törenle oldu. Annemiz uzun aradan sonra bayramlık elbiselerini giydi, bizi özenle yıkayıp saçlarımızı taradı ve hep birlikte kiliseye gittik. Ayinden sonra, hepimiz Hz. İsa'nın ikonasının önünde durduk ve annem müminlerin önünde, kızı anne babasının elinden alarak, teni kendi teninden, kemikleri kendi kemiklerindenmiş gibi onu sevip yetiştireceğine yemin etti.

Eve dönüşümüz de aynı şatafatla oldu. Köyün en yaşlısı ve annem kızı ellerinden tutarak önden gidiyor, biz arkalarından yürüyorduk. Akrabalarımız ile kızın akrabaları bizi avlumuza kadar takip ettiler. Sokak kapısının önünde köyün en yaşlısı kızı havaya kaldırarak kalabalığı gösterdi. Sonra da yüksek sesle sordu:

"Aranızda bu kızın, Mihalis'in dul eşi Despinyo'dan ve yakınlarından başka anne babası ya da yakın akrabası var mı?"

Kızın babası sapsarı olmuştu, önüne bakıyordu. Karısı da başını omzuna dayamış ağlıyordu. Annem, kalabalıktan biri, "Ben varım," sözleriyle ortaya çıkarak mutluluğunu bozacak diye korkuyordu.

Ama kimse yanıt vermedi. Anne babası kızı son kez bağırlarına basarak akrabalarıyla birlikte uzaklaştılar. Ardından, bizim akrabalarımız ile köyün en yaşlısını evimizde konuk ettik.

O günden sonra annem üvey kız kardeşimizi, ailemizin çok daha mutlu yıllarında bizim hayal bile edemeyeceğimiz bir özen ve bolluk içinde yetiştirdi. Ben kısa süre sonra gurbete çıktım, kardeşlerim yabancı ustaların atölyelerinde yatıp kalkmaya başladı, ama yabancı kız evimizde kraliçeler gibi rahat ve mutlu yaşadı.

Kardeşlerimin haftalıkları düşük de olsa annemi rahatlatmaya yeterdi. Ama o bu parayı hayatını kolaylaştırmak için harcayacağına üvey kızının çeyizine saklıyor, evin masraflarını sağlamak için çalışmaya devam ediyordu. Uzun süre uzaklarda olduğum için evimizde olup bitenlerden pek haberim yoktu. Geri dönmem nasip olmadan yabancı kız büyüdü, gelişti ve ailemizin gerçek kızıymışçasına uygun bir çeyiz verilerek evlendirildi.

Kardeşlerimin gayretiyle bir an önce gerçekleşen bu evlilik onları mutlu etmişe benziyordu. Zavallılar ailemiz bu ek yükten kurtuldu diye sevindiler. Evlatlık kız ağabeylerine karşı hiçbir sevgi duymadığı gibi, kendisine başka annelerin öz kızlarına göstermediği ilgi ve özeni gösteren kadına da çok nankörce davranmıştı. Kardeşlerim kızın gitmesine seviniyor, annemin yaptığı bu düşüncesizlikten ders aldığına inanıyorlardı. Ama düğünden birkaç gün sonra, annemin eve kucağında yeni doğmuş bir bebekle geldiğini gördüklerinde çok şaşırdılar.

"Zavallıcık," dedi annem yüzünü bebeğin yüzüne yaklaştırarak. "Daha doğmadan babasını yitirdiği yetmiyormuş gibi şimdi de anasını yitirdi." Ve kaderin acımasızlığına sevinircesine, şaşkınlıktan ağızları

açık kalmış kardeşlerime bebeği bir savaş ganimeti gibi gösterdi.

Kardeşlerimin annelerine karşı saygıları sonsuz, annemin coşkusu sınırsızdı, ama zavallı kardeşlerimin hayal kırıklığı o kadar büyüktü ki, uygun kelimeler bulmaya özen göstererek bu işten vazgeçmesi gerektiğini ima ettiler. Annem fikrini değiştirmedi. Bunun üzerine kızın evlat edinilmesine karşı olduklarını ve artık haftalıklarını ona vermeyeceklerini açıkça söylediler. Her şey boşunaydı.

"Bana hiçbir şey vermenize gerek yok," dedi annem. "Ben çalışır, size baktığım gibi ona da bakarım. Yorgi de gurbetten döndüğünde çeyizini düzüp evlendirir onu. Ne sandınız? Oğlum bana söz verdi. Dualarım onunla olsun. Sana da evlatlığına da ben bakarım dedi. Evet, öyle dedi oğlum."

Yorgi dediği bendim ve gerçekten de böyle bir vaatte bulunmuştum, ama yıllar önce.

Annemizin bir önceki evlatlığına ve bize bakmak için çalıştığı dönemdi. Okullar tatildeydi ve annem elâlemin tarlalarında çapa sallarken beni de yanında götürüyordu. Bir gün, kavurucu öğle güneşi yüzünden çalışmayı bırakmış eve dönüyorduk. Kısa süre önce annem bitkinliği ve sıcak yüzünden bayılma

tehlikesi atlatmıştı. Yolda yürürken, bizim oralarda sıcak yaz günlerinde birden bastıran sağanaklardan biri başladı. Köyden fazla uzak değildik, ama kabardığında çok tehlikeli olabilen bir çaydan geçmemiz gerekiyordu. Annem omzuna almak istedi, ama ben ısrarla karşı çıktım.

"Az önce baygınlık geçirdin, çok bitkinsin. Beni çaya düşürürsün," dedim.

Paçalarımı kaldırdım ve bana engel olmasına fırsat tanımadan çaya doğru koştum. Gücüme gereğinden fazla güvenmiştim anlaşılan. Daha bir adım atamadan dizlerim büküldü, tökezledim ve devrilerek boş bir ceviz kabuğu gibi çayda sürüklenmeye başladım.

Ondan sonra hatırladığım tek şey annemin dehşet dolu çığlığıydı. Hiç vakit kaybetmeden beni kurtarmak için çaya atladı. O gün ikimiz birlikte nasıl boğulmadık hâlâ şaşarım. Bu çayın yöremizde berbat bir ünü vardı. Sık sık boğulanlar oluyordu. Bitkinlikten zor yürüyebilen annem, en usta yüzücünün hareketlerine bile engel olabilecek o kalın köylü giysileriyle, gözünü kırpmadan hayatını tehlikeye attı. Daha önce kızının hayatına karşılık kurban etmeyi düşündüğü oğlunu kurtarmak için çaya atladı.

Evimize varana kadar beni kucağından indirmedi. Daha tam olarak kendime gelememiştim. Bu yüzden, düşüncesizliğim için özür dileyeceğime, annemin başkalarının yanında çalışmasına karşı olduğumu belirtme ihtiyacını duydum.

Bana kuru elbiseler giydirirken, "Artık çalışma anne!" dedim.

"Ben çalışmasam bize kim bakacak oğlum?" diye sordu iç çekerek.

"Ben bakarım anne," diye atıldım çocuksu heyecanımla.

"Evlatlığımıza da mı?"

"Ona da bakarım!"

Annem bu sözleri verirken takındığım ciddiyete gülümseyerek başımı okşadı.

"Sen önce kendine bakmayı öğren, sonrası kolay!" dedi.

Kısa süre sonra gurbete çıktım.

Annem bir daha o sözümü hatırlatmadı. Ama bana ikinci kez hayat veren annemin o fedakârlığı aklımdan hiç çıkmıyordu. Bu yüzden verdiğim sözü unutmuyor, bir an önce büyüyüp onu gerçekleştirmek için gün sayıyordum.

Evden ayrılırken yanına giderek, "Ağlama anne,"

demiştim. "Gurbete para kazanmaya gidiyorum. Bundan böyle sana ve evlatlığına ben bakacağım. Ama artık çalışmanı istemiyorum."

On yaşındaki bir çocuğun değil annesine, kendisine bile bakamayacağını bilmiyordum o zamanlar. Gurbete çıkarak rahatlatmak istediğim annemi, tam da bu gurbete çıkma yüzünden nasıl üzeceğimi, ne maceralar yaşamak zorunda bırakacağımı da bilmiyordum. Para göndermek bir yana, uzun yıllar boyunca ona tek bir mektup bile gönderemedim. Uzun yıllar boyunca tanımadığı insanların yolunu kesti, beni sordu durdu.

Ona İstanbul'da yoldan çıktığımı, atalarımın dinini inkâr ettiğimi söyleyenler oldu.

"Bu yalanları yayanlar sürüm sürüm sürünsün," diyordu annem. "Benim oğlum öyle bir şey yapmaz." Ama sonra korku içinde, ikonanın önünde siz çökerek, bana doğru yolu göstermesi, atalarımın dinine geri dönmemi sağlaması için Allah'a dua ediyordu.

Kıbrıs açıklarında gemimin battığını ya da sokaklarda dilendiğimi söyleyenler de oldu.

"Cehennem ateşinde yansınlar," diye lanet okuyordu annem. "Kıskandıklarından uyduruyorlar bunları. Oğlum Kudüs'te, Kutsal Topraklar'da Paskalya Bayramı'nı kutluyordur şimdi."

Ama sonra sokağa çıkıyor, dilencilerin yüzlerine bir bir bakıyor, kazaya uğramış denizcilerin yanına giderek, başkaları da ihtiyaç duyduğunda oğluna yardımcı olur umuduyla, bin bir zorlukla kazandığı ekmeğini onlarla paylaşıyordu. Ama evlatlığı söz konusu olunca her şeyi unutuyor, kardeşlerime onları cömertliğimle utandıracağımı, kızına çeyiz düzerek evlendireceğimi söylüyordu.

"Ne sanıyorsunuz? Oğlum bana söz verdi. Dualarım onunla olsun!"

İyi ki bütün o söylentiler yalanmış. Uzun yıllar sonra evimize geri döndüğümde, zaten çok azla yetinen anneme verdiğim sözü tutmaya hazırdım. Ama evlatlığı konusunda, beni beklediği kadar istekli bulamadı. Bir araya geldiğimiz ilk gün, onu şaşırtarak, kızı yanında tutmasını onaylamadığımı belirttim. Aslında annemin bu tutkusuna pek karşı değildim. Kızlara karşı duyduğu bu düşkünlüğü anlayabiliyor, hatta destekliyordum. Eve döndüğümde, sevimli yüzü ve sevgisiyle, yıllar süren yalnızlığın beslediği melankolimi geçirecek, gurbette çektiğim sıkıntıları unutturacak bir kız kardeş bulmayı her şeyden çok istiyordum. Karşılığında, ona gezip gördüğüm yerlerin güzelliklerini anlatacak, sevdiği şeyleri satın alacak,

panayır ve kutlamalara yanımda götürecek ve çeyizini düzerek düğününde oynayacaktım.

Ama ben bu kız kardeşi güzel, sevimli, zeki, kültürlü ve elişlerinde maharetli, yani gurbette tanıdığım kızlar gibi düşlüyordum. Maalesef karşımda düşündüklerimin tam tersini buldum. Üvey kız kardeşim ufak tefek, zayıf, çirkin, suratsız ve geri zekâlıydı. Zekâsı o kadar geriydi ki görür görmez ondan nefret ettim.

"Katerinyo'yu geri ver anne," dedim bir gün. "Beni seviyorsan eğer, geri ver. Bütün samimiyetimle söylüyorum, sana İstanbul'dan daha iyi bir kız kardeş getireceğim. Evimizi süsleyecek güzel, zeki bir kız getireceğim."

Sonra, elimden geldiğince canlı bir şekilde, getireceğim öksüzün özelliklerini saydım, onu ne kadar çok seveceğini anlattım. Gözlerimi kaldırıp bakınca, büyük bir şaşkınlıkla, annemin solgun yanaklarında süzülen gözyaşlarını gördüm. Gözlerinde tarif edilemez bir hüzün okunuyordu

"Ah!" dedi çaresizlikle. "Senin Katerinyo'yu diğerlerinden fazla seveceğini umuyordum, yanılmışım. Onlar hiç kız kardeş istemiyorlar, sense başka bir kız kardeş istiyorsun. Zavallı kız öyle doğduysa suçu ne?

Öz kardeşin çirkin ve geri zekâlı olsa sokağa atar, daha güzel ve zeki bir başkasını mı alırdın?"

"Hayır, tabii ki hayır," diye atıldım. "Ama o, benim gibi öz çocuğun olurdu, oysa bu kız hiçbir şeyin değil. Bütünüyle bize yabancı biri!"

"Öyle değil," diye bağırdı annem hıçkırıklarla. "Yabancı biri değil, benim çocuğum o. Annesinin ölü bedeninden ayırdığımda üç aylıktı. Ağladığında susturmak için ağzına göğsümü verdim. Sizi sardığım kundak bezine sardım, sizi yatırdığım yatakta yatırdım. Bu çocuk benim kızım, sizin de kız kardeşiniz."

Sözlerini bitirdikten sonra başını gururla kaldırarak gözlerimin içine baktı. Meydan okurcasına yanıtımı bekledi. Ama ben tek bir kelime bile söylemeye cesaret edemedim. Yine başını eğerek, alçak sesle ve acıklı bir tonda konuşmaya devam etti.

"Ne yapalım! Ben de daha güzel ve zeki olmasını isterdim, ama demek ki günahlarımın kefareti daha bitmemiş. Allah sabrımı sınamak ve beni affedebilmek için onu öyle yaratmış olmalı. Şükürler olsun Allah'ım!"

Sağ elini göğsüne koyarak yaşlı gözlerini gökyüzüne dikti ve bir süre sessiz kaldı.

"Kalbinde büyük bir acı olmalı anne," dedim.

"Kızma bana." Özür dilemek için ellerini dudaklarıma götürdüm.

"Evet," dedi kararlı bir tavırla. "İçimde ağır, çok ağır bir sıkıntı var oğlum. Şimdiye kadar Allah'tan ve papazdan başka kimseye açmadım. Sen okudun, en az papaz kadar, hatta ondan da iyi anlayabilirsin. Kapıyı kapa, yanıma otur da sana kalbimi açayım, belki bana acır, beni avutursun. Belki de Katerinyo'yu öz kardeşin gibi sevmeye başlarsın."

Beni söylediklerinden çok söyleyiş tarzı etkilemişti. Annemin kardeşlerimden gizleyip de bana açacağı nasıl bir sırrı vardı? Ben gurbetteyken yaşadığı sıkıntıları yeni anlatmıştı. Önceki yaşamını ise bütün ayrıntılarıyla biliyordum. Bugüne kadar gizlediği, Allah ve papazdan başkasına açamadığı sırrı ne olabilirdi?

Kapıyı kapatıp yanına oturduğumda, nedenini bilemediğim bir korkuyla dizlerim titriyordu. Annem, işlediği korkunç cinayetin bilinciyle, hâkimin önünde başını eğen bir mahkûm gibi bir an sessiz kaldı.

"Anyo'yu hatırlıyor musun?" diye sordu.

"Tabii anne! Nasıl unuturum, biricik kız kardeşimdi, son nefesini de gözlerimin önünde vermişti."

"Evet" dedi, derin bir iç çekişle. "Ama o benim tek kızım değildi! Sen Hristo'dan dört yaş küçüksün,

o daha bir yaşındayken ilk kızımı doğurmuştum. O günlerde fırıncı Foti evlenecekti. Rahmetli baban benim de katılabilmem için doğuma kadar düğünü erteletti. Anneannen beni katı bir disiplinle yetiştirdiğinden, insanlara karışmamı, genç kızlığımda yaşayamadıklarımı evliliğimde yaşamamı, eğlenmemi istiyordu."

"Sabahleyin nikâh kıyıldı, akşama davetliler düğün evine doluştu. Kemanlar çalıyor, bahçede ziyafet çekiliyor, şarap testisi elden ele dolaşıyordu. Neşeli bir insan olan baban keyiflendi, mendilini çıkarıp oynamaya başladı. Ben de gençtim, kalkıp oyuna katıldım, ardımızdan başkaları da oyuna kalktı, ama en güzel ve en uzun süre oynayan bizdik."

"Gece yarısına doğru babanı bir kenara çektim. 'Mihalyo,' dedim, 'kundakta çocuğum var, daha fazla kalamam. Çocuk acıktı, bayramlık elbisemle herkesin önünde nasıl emzireyim? Eğlenceye doyamadıysan sen kal, ben çocuğu alıp eve döneyim."

"Rahmetli, 'Peki Hanım,' dedi. 'Gel şu son oyunu da oynayalım, sonra birlikte döneriz. Şarap başıma vurdu, ben de kalkmak için bahane arıyordum.' Son oyunumuzu da oynayıp yola koyulduk. Damat yanına çalgıcıları alarak yarı yola kadar bize eşlik etti.

Düğün karşı mahallede olmuştu, daha gidecek çok yolumuz vardı. Uşak elinde fenerle önden gidiyordu. Baban bir eliyle bebeği kucaklamıştı, öbür eliyle de beni tutuyordu."

"Yorulmuşsun bakıyorum, Hanım!"

"Evet Mihalyo, yoruldum."

"Haydi, eve varana kadar dişini sık. Yatağı ben sererim. Seni oynatarak yorduğuma pişman oldum."

"Canın sağ olsun Mihalyo. Hatırını kırmak istememiştim, yarın dinlenirim."

"Eve döndük. Bebeğin altını değiştirip emzirdim, baban yatağı serdi. Hristo bakıcısının kucağında uyuyordu. Birazdan biz de yattık. Uykumda bir an, bebeğin ağladığını duyar gibi oldum. Zavallıcık, diye düşündüm, bugün tam doymamış olmalı. Beşiğine dayanıp emzirmek istedim, ama çok yorgundum, hiç hâlim yoktu. Bebeği beşiğinden çıkarıp yatağıma aldım, ağzına memeyi dayadım. Uyuyakalmışım."

"Daha sabaha çok vardı. Şafağın sökmesine yakın bebeği yatağına yatırmak istedim. Kucağıma alınca ne göreyim? Anyo hiç hareket etmiyordu. Babanı uyandırdım, bebeği ısıttık, sırtını ovduk, boşuna! Ölmüştü."

"Baban, 'Çocuğumu öldürdün kadın!' diye gözyaşlarına boğuldu, ben de dövünmeye başladım. Baban

eliyle ağzımı kapattı. 'Sus' dedi, 'öyle deli danalar gibi böğürme. Bütün mahalleyi uyandıracaksın. Sarhoş olup çocuğunu ezdiğini herkese duyurmak mı istiyorsun?' Bana o güne kadar hiç böyle ağır konuşmamıştı. Toprağı bol olsun, haklıydı. Yaptıklarım duyulursa bir daha kimsenin yüzüne bakamazdım."

"Elden ne gelir? Günah günahtır. Çocuğu gömüp kiliseden dönünce artık dayanamadım, kendimi koyuverdim. Herkes daha genç olduğumu, başka çocuklar doğuracağımı söylüyordu. Ama zaman geçiyor ve çocuğum olmuyordu. Kendi kendime çocuğumu gereği gibi koruyamadığım için Allah beni cezalandırıyor diyordum. Sokağa çıkmaya utanıyor, baban için kahroluyordum. İlk yıl acısını gizleyip bana cesaret vermeye çalışmıştı. Sonraları suskun ve düşünceli oldu."

"Üç yıl boyunca yediğim ekmeğin tadına varamadım. Sonra sen doğdun, beni mutluluğa boğdun. Ama doğumunla dertlerim bitmemişti. Baban kız istiyordu, bir gün dayanamayıp bana da söyledi,"

"'Bu çocuk iyi geldi, hoş geldi de, ben kız olmasını isterdim.'"

"Anneannen Kutsal Topraklar'a gittiğinde, günahlarımın affı için on iki gömlekle üç altın lira gönderdim. Yüce Allah'ın işine bak. Ninenin Kudüs'ten

döndüğü ay Anyo'ya hamile kaldım. İkide bir ebeyi çağırıyordum. 'Allah'ını seversen doğruyu söyle, kız mı?' 'Evet,' diyordu ebe. 'Görmüyor musun? Elbiselerine sığamıyorsun, kız bu.' Nasıl mutlu olduğumu tahmin bile edemezsin."

"Çocuk doğduğunda, dedikleri gibi de kız olunca, kalbim yerine geldi. Evden kimsenin eksilmediğini göstermek için ona ölen bebeğin adını verdik. Utancımı kapatıp, günahımı affettiği için sabahtan akşama kadar Allah'a şükrediyordum."

"Anyo'ya gözümüz gibi bakıyorduk. Bu arada sen kıskanıyor, kahroluyordun. Baban vaktinden önce sütten kestiğim, ihmal ettiğim için hakkının yendiğine inanıyordu. Senin üzüntünü gördükçe benim de içim parçalanıyordu, ama yine de Anyo'yu elimden bırakamıyordum. Diğer çocuklarımı ihmal ettiğimi söyleyen baban bile kızının üzerine titriyordu."

"Ama biz kızın üzerine titredikçe onun sağlığı bozuluyordu. Allah onu bize bağışladığına pişman olmuş gibiydi. Sizler capcanlı, hareketli, hayat doluyken, o sessiz, uslu ve hastalıklıydı. Solgun yüzünü gördükçe, gözümün önüne ilk kızım geliyor, ölümüne neden olduğumu hatırlatıyordu. Sonunda ikinci kızımı da kaybettim."

"Yaşamayan bu acıyı bilmez oğlum. Baban da ölmüştü. Artık başka bir kız doğurma olanağım yoktu. Bana kızını veren o aileyi bulamasam delirecek gibiydim. Evlatlığım kötü huylu çıktı, doğru. Ama ona baktıkça, üzerine titredikçe, kaybettiğim kızlarım için avunuyor, vicdanımı rahatlatıyordum."

"Dedikleri gibi, el çocuğu, dert kaynağı! Ama bu dertler benim için birer avuntu. Bu dünyada ne kadar eziyet çekersem, öbür dünyada, ezdiğim kızımın günahını daha kolay öderim. Bu yüzden –hayır duam üzerinden eksik olmasın– Katerinyo'yu kovmamı, akıllı uslu başka bir kız almamı isteme benden."

"Hayır, hayır anne!" diye sözünü kestim heyecanla. "Senden hiçbir şey istemiyorum. Bu anlattıklarından sonra, kalpsizliğim için özür diliyorum. Sana bundan sonra Katerinyo'yu kız kardeşim gibi seveceğime, onu üzecek hiçbir şey söylemeyeceğime yemin ediyorum."

"Hz. İsa ile Meryem Ana seni korusun!" dedi annem rahat bir nefes alarak. "Zavallı çocuk için çok üzülüyorum ve onun hakkında kötü konuşulmasını istemiyorum. Artık ne desem? Kaderimiz miydi, Allah'ın iradesi miydi bilmem. Sorumluluğunu aldım bir kere, bitti bu iş."

Annemin sırrını açması beni çok etkilemişti. Gözlerim açıldı, daha önce anlam veremediğim, annemin batıl inançlarına, saplantılarına verdiğim birçok davranışını anlayabildim. O korkunç kaza, iyi ahlaklı, dindar ve basit bir halk kadını olan annemin bütün hayatını etkilemişti. Büyük bir günah işlediğinin bilincinde olması ve ondan arınma gereğini duyduğu halde bir türlü arınamaması, nasıl bir cehennem azabı yaşatmış olmalıydı. Zavallı kadın, yirmi sekiz yıl boyunca, ne mutlu ne de mutsuz anlarında vicdanını rahatlatmayı başarabiliyor, üzüntüden kahroluyordu.

Annemin acıklı hikâyesini öğrendiğim andan itibaren, bütün dikkatimi toplayarak, bu tatsız olayın önceden tasarlanmadan ve isteği dışında gerçekleştiğini söyleyerek onu teselli etmeye çalıştım. Allah'ın merhametini, adaletini vurgulayarak bizi davranışlarımıza göre değil düşüncelerimize ve niyetlerimize göre de yargıladığını anlattım. Bazen boşuna konuşmadığımı, onu kısmen de olsa biraz teselli edebildiğime inanıyordum. Ama iki yıl sonra İstanbul'a ziyaretime geldiğinde, onun için daha etkili bir şey yapmaya karar verdim.

O zamanlar İstanbul'un en seçkin ailesinin ya-

nında kalıyordum[3] ve Patrik II. Yoakim'le[4] tanışma imkânını bulmuştum. Bir gün onunla bahçede yalnız kaldığımızda annemin hikâyesini anlatarak yardımını rica etmiştim. Bulunduğu yüksek konum ve söylediklerinin sahip olduğu tartışılmaz saygınlık, annemi günahının affolunduğuna inandırabilirdi. Din konusundaki çalışmalarımı takdir ettiğini söyleyen saygıdeğer yaşlı adam memnuniyetle yardım edebileceğini söyledi.

Birkaç gün sonra, Patrik Hazretleri'ne günah çıkarmak üzere annemi Patrikhane'ye götürdüm. Günah çıkarma oldukça uzun sürdü. Patrik'in mimiklerine ve söylediklerine bakarak, annemi ikna edebilmek üzere, yalın ve kolay anlaşılabilir hitabet yeteneğini sonuna kadar zorlamış olduğunu anladım. Mutluluğum kelimelerle tarif edilemezdi. Annem Patrik Hazretleri'ne veda ederek Patrikhane'den

[3] Yeorgios Viziinos, banker ve hayırsever Yeorgios Zarifis'in koruması altındaydı.

[4] Sakız doğumlu İoanis Kokodis ya da Krusuludis (1802-1873) II. Yoakim adıyla 1860-1863 ve 1873-1878 yılları arasında iki kez Patrik seçilmiştir. Fener'in Muhlio semtinde satın aldığı iki arsayı kız lisesi kurmaya tahsis etmiş, vasiyetiyle de okul inşaatı için 2000 altın lira bırakmıştır. Ölümünden dört yıl sonra selefi III. Yoakim tarafından açılan okul, Yoakimion adıyla 1988'e kadar faaliyetine devam etmiştir.

ayrıldığında, göğsünün üzerinden bir değirmen taşı kaldırılmış kadar mutlu ve rahattı. Kaldığı yere vardığımızda, koynundan Patrik Hazretleri'nin verdiği haçı çıkararak öptü ve gözlerini ona dikerek derin düşüncelere daldı.

"Patrik ne kadar iyi bir insan değil mi?" diye sordum. "Onunla konuştuktan sonra için rahat etmiştir umarım."

Annem yanıt vermedi.

"Hiçbir şey demeyecek misin?" diye sordum çekinerek.

"Ne diyeyim ki evladım!" dedi düşünceli haliyle. "Patrik bilge ve kutsanmış bir insan. Allah'ın kelamını biliyor ve herkesin ruhunu rahatlatabiliyor. Ama nasıl söylesem, o bir rahip, hiç çocuğu yok. Bir insanın kendi çocuğunu öldürmesinin nasıl bir şey olduğunu bilemez."

Gözleri yaşlarla doldu ve ben sustum.

Yeorgios Viziinos,
"Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρός μου"
[Annemin Günahı], Atina, *Estia*,
cilt 16, sayı 408-410,
21-30 Ekim ve 6 Kasım 1883.

Hayatının Biricik Yolculuğu

Onurlu terzilik mesleğine devşirmek üzere beni ikna etmeye çalıştıklarında en çok etkilendiğim vaat, İstanbul'a gittiğimde Kral'ın kızının elbiselerini dikeceğime ilişkin verdikleri güvenceydi. Prenseslerin terzi yamaklarına, özellikle bir yandan ipekli elbiselerini dikerken bir yandan da güzelliklerine türküler yakmasını bilen terzi yamaklarına zaafları olduğunu biliyordum.

Bir prenses, terzisine abayı yakarsa, bu işin şakasının olmadığını da biliyordum. Kız hastalanır, yatağa düşer, ölümün eşiğine gelirdi. Hiçbir doktor, hiçbir büyücü derdine deva bulamazdı. Kız sonunda Kral babasını yanına çağırır, isteğini açık açık dile

getirirdi. "Peder Bey, ya bülbül sesli terzi yamağı ya da bu dünya bana haram!"

Kral'ın başka çocuğu yoktur, ne yapsın? Başına tacını geçirdiği gibi terzi yamağına koşar, ayaklarına kapanır, "Ocağına düştüm delikanlı! Bana kızımla evlenme lütfunu bağışla," der. "Bana damadım olma lütfunu bağışla. Ama sağda solda laf olmasın diye önce bir kahramanlık yapıver. Şunun şurasında koca kralız, itibarımız gölgelenmesin."

Terzi yamağı boğazına ekşi bir muşmula kaçmış gibi yüzünü buruşturur. Aslında boğazına bir şey kaçmamıştır, karşısında tacıyla Kral'ı görmekten ödü kopmuştur.

Kral oğlanın sırtını sıvazlar, hangi konularda beceri sahibi olduğunu, nasıl bir marifet gösterebileceğini sorar. Müstakbel damadının en azından bir ejderha öldürebileceğine, dağdan bir aslan sırtlayıp indirebileceğine ya da bir krallık fethedebileceğine inanmaktadır.

Terzi yamağı şoku atlatıp kendine gelmiştir, ama majestelerinin damadı olmak uğruna canavarlarla boğuşacak kadar aklını peynir ekmekle yememiştir. O genelde barışçıl bir insandır. Türkü çığırmayı konuşmaktan iyi becerdiği için de Kral'a müzik eşliğinde,

gelinin çeyizini iğne iplik kullanmadan dikebileceğini söyler.

Şarkılardan pek etkilenmeyen Kral, "Yüreğinde şu kadarcık cesaret olmadan kızımın aklını başından almak neymiş gösteririm sana!" diye düşünür. Sonra terzi yamağına kötü kötü bakarak devam eder, "Öyle mi Damat Bey! O zaman, bir prensese yakışır güzellikte kırk gelinlik dikeceksin ve hiçbir yerlerinde tek bir dikiş izi, tek bir iplik görmeyeceğim. Kırkı da yarın sabah şafak sökmeden hazır olmalı, yoksa gözünün yaşına bakmam, kafanı keserim."

Kral'ın hiç şakası yoktur. Hırslı hükümdar, terzi yamağını bertaraf ederek kızını bir kodamana vermeyi kafasına koymuştur. Ama delikanlı rahattır, böyle zor işlerden çekinmez. Birilerine göre Peri'nin oğlu, başkalarına göre ise Peri'nin torunudur. Hele bir büyülü yüksüğü var ki parmağından hiç çıkarmaz.

O gün akşama kadar yan gelip yatar. Gece yarısına doğru ustası ve kalfaları yatınca parmağındaki yüksüğü çıkarıp içine sakladığı altın sarısı saç telinin ucunu kandilin alevinde yakar. Birden önünde sarışın Peri peyda olur.

"Bir sıkıntın mı var, güzel oğlum?"

Terzi yamağı başından alarak bütün hikâyeyi anlatır.

Himayesindeki oğlanı her dara düştüğünde kurtarmaya ant içmiş olan altın sarısı saçlı Peri ellerini üç kez çırpar. Birbirinden güzel kırk genç kız şarkılar söyleyerek ve raks ederek terzi yamağının önüne dünyanın en güzel, en değerli kumaşlarını sererler.

Terzi yamağı keser, genç kızlar diker. Elbiseler hazırlanırken genç kızlar şakalaşıp cilveleşirler. Anneleri yanlarında olmasa garip oğlanın gönlünü çalmaları işten bile değildir! Ama altın sarısı saçlı Peri kızların başında durur, onları horozlar ötmeden, şafak sökmeden gelinlikleri hazırlamaya zorlar.

Kızlar odadan çıkar çıkmaz, başında tacı, peşinde cellâtlarıyla Kral çıkagelir. Aklı sıra terzi yamağının canını alacaktır. Ama dikişsiz, hiçbir yerlerinde iplik görünmeyen birbirinden güzel kırk gelinliğin sıraya dizilmiş olduğunu görünce gözleri kamaşır. Üstlerine işlenmiş inciler ile altınlar krallığını satın almaya yetiyordur.

Kral tacını çekiştirerek dudaklarını ısırır. Terzi yamağını elinden tutarak saraya götürür, kızıyla evlendirir ve hikâye burada biter.

* * *

Dedem bana böyle şeyler anlatırdı ve bunlar daha

dün olmuş gibi, dünyanın her yerinde olmaya devam ediyorlarmış gibi anlatırdı. İstanbul'a terzi esnafının yeni bir üyesi sıfatıyla giderken, birkaç gün sonra bu kapılardan kolumda dünyanın en güzel prensesiyle köyüme döneceğime dair duyduğum çocuksu heyecanı dünmüş gibi hatırlıyorum. Dedem bunu bile ayrıntılarıyla anlatmıştı ve gözümde dünyanın en büyük gezgini olduğu için her dediğine gözüm kapalı inanıyordum.

Ancak İstanbul'a geleli birkaç ay olduğu halde hiçbir şey beklediğim gibi çıkmıyordu. Ustam gerçekten de Valide Sultan'ın başterzisiydi ve en küçük yamağı olduğumdan, bazen başımda büyük bir elbise bohçası, bazen de koltuk altımda hesap defterlerini koyduğu altın sırmalı ipek torbayla beni sık sık Boğaz'daki saraya gönderiyordu. Süslemeli çardaklardan ve yarı karanlık geçitlerden geçerek Valide Sultan'ın hareminin misler gibi kokan büyülü dairelerine birçok kez gitmiştim. Ama muhataplarım genellikle geniş ağızlı, bembeyaz dişleri kalın dudakları arasında parıldayan ve sert bakışlarıyla kanımı donduran siyahî haremağalarıydı. Bazen -prenseslerin ısrarıyla kuşkusuz- beni haremin içine davet ederlerdi. En korkunç görünümlü haremağası elinde kam-

çısıyla önden gider, ben de gözlerimi yerden ayırmadan onu izlerdim. Arkamdan da eli kamçılı başka bir Arap gelirdi. İri kıyım iki cellâdın arasında, bazen bir dans salonu kadar parlak, bazen de paha biçilmez halılarla kaplı zeminden başka hiçbir şey görmeden haremin iç odalarına doğru yürürdüm.

Ama görmesem de hiç olmazsa duyabiliyordum. Kulağıma kadın sesleri, gülüşmeler, müstehcen şakalaşmalar ve önümde yürüyen kızlarağasına hitaben söylenen galiz küfürler geliyordu. Kızlarağası, halayık ve odalıkların uzaklaşması için bağırıyor, çocuk da olsa bir erkek görebilmek üzere kapı aralarından başlarını uzatmaya, perdelerin arasından bakmaya cesaret eden kızlara kamçısıyla vuruyordu. Arkamdan gelen Arap da bizi izlemeye çalışan kızların bana dokunmalarına ve gâvur gözlerimi yerden kaldırarak Büyük Efendi'nin anlık bir kaprisine feda edilmeye hazır kutsal kurbanları bakışlarımla kirletmeme engel oluyordu.

Böyle heyecanlar tadarak yolun sonuna geliyorduk. Ama orada, son odada arkamdan kapıyı kapattıklarında neyle karşılaştığımı sanıyorsunuz? Mutluluk içinde kucağıma koşmaya hazır gül yanaklı, sarışın bir prensesle mi? Odada hiç, kelimenin tam

anlamıyla hiç bir şey yoktu. Kapının karşısındaki duvarda, kendi ekseni etrafında dönebilen ve yandaki odayla bağlantıyı sağlayan dikey ahşap bir silindir vardı. Arkasını görmeye olanak tanımadığı halde, elimle dokunur dokunmaz yan odadan ince, çok ince bir ses duyuluyordu:

"Geldin mi kuzum?"

"Geldim, Sultanım!"

Ahşap silindir kendi ekseni etrafında dönüyor ve önüme dolaba benzemesini sağlayan küçük bir çekmece çıkıyordu. Çekmeceden misk, amber ve tekmil Hint kokuları yayılıyordu. Benim prensesim mutlaka yan odada olmalıydı. Döner çekmeceyi büyük bir heyecanla açar ve içinden mis kokulu muhallebi, baklava, börek ya da dilleri olmadığı halde karşına çıktıklarında "ye beni, ye beni!" diye bağıran lezzetli şeylerden biri çıkardı. Ben de bana emredileni seve seve yerine getirirdim.

Bir gün döner silindirle gelen lezzetli tabağı halletmekle meşgulken o ince ses başka bir şey isteyip istemediğimi sordu.

"Hayır Sultanım! Sizden başka bir şey istemiyorum!"

"Aferin kuzucuğum! Büyük müsün?"

Ona dolaba sığacak kadar küçük olduğumu, çekmeceyi üzerime kapatıp silindiri döndürerek "baklava" gibi yan odaya geçebileceğimi söylemek istedim. Ama farkına varmadan arkamdan odaya girmiş olan iri kıyım hadım galiz bir küfür sallayarak sözlerimi ağzıma tıkadı.

Zavallı prenses sorduğu sorunun yanıtını onun kaba ve vahşi ağzından almak zorunda kaldı: "Büyük müymüş?" diye bağırdı Kızlarağası gülmekten katılarak. "O kadar küçük ki çekmeceye yetişebilmesi için bir tabure getirdim." Sonra da peşinden gitmemi işaret etti.

Valide Sultan, bazı eski doğulu hükümdarlar gibi sarayının her odasına, olan biten her şeyi yazmakla görevli birer bilge yazıcı yerleştirmiş olsaydı, o gün haremden her zamanki gibi önümden beni görmek isteyen, arkamdan da elbiselerime dokunmak isteyen odalıkları uzaklaştıran iki hadımla çıktığım kayıtlara geçerdi. O korkunç görünümlü "Arap," çekmeceye yetişebilmem için özel tabure getirdiğini söylediği andan itibaren toprak altımdan çekilmiş, dibi görünmeyen derin bir kuyuya düşmüş gibiydim. Hayatıma kasteden ve arkamdan kovalayan dev bir yaratıktan kaçarcasına uçsuz bucaksız kuyuya düşüyor, düşüyordum.

Terzi atölyesine nasıl döndüğümü hatırlamıyorum. Çıraklardan bazıları korkumdan yolumu şaşırdığımı, başkaları da aklımı yitirdiğimi söylediler. Hiç müdahale etmeden benimle dalga geçmelerine izin verdim. Ama benden önce saraya bohça taşıyanlar, ekseni etrafında dönen silindirden benim gibi tatlılar ve börekler yediklerini, girdikleri odanın prensesin yatak odasına değil kilere bitişik olduğunu, duyduğum o ince narin sesin de bir prensese değil, sarayın en yaşlı hadımına ait olduğunu söylediklerinde gururum incindi ve onlara küstüm. Aramız öyle bozuldu ki bir daha onlarla hiç konuşmadım.

Hareme bir daha ayak basmadığımı söylemeye gerek yok sanırım. Boğaz sahillerindeki sarayda, yuvarlak dolabın gerisinde eriyip solmakta olan prensesime üzülmekle birlikte, dedemin tanıdığı diğer prensesler gibi neden babasını göndermediğini, benimle evlenmek istediğini neden ele güne ilan etmediğini anlayamıyordum.

Bu yürek paralayıcı hayal kırıklığından sonra, yaşadığım hayatın tatsızlığı ile monotonluğu ve çıraklığın zorlukları bana daha da çekilmez görünmeye başladı. İstanbul'un Kapalıçarsı'nda, Cebeci Han'ın kurşun kaplı kubbelerinin altında ve demir kapıları-

nın ardında kahroluyor, içimden neşeli aşk türküleri yerine çocuksu kalbimi boğan hasreti dile getiren ağıtlar okuyordum.

Her şeyden önce, kısa boylu, zayıf bir ihtiyar olan ustamı çekemez oldum. Makasının doymak bilmeyen açılıp kapanışlarına eşlik eden çenesinin gülünç hareketleriyle gözlerini üzerimden ayırmıyor, ayaklarımı bir milim olsun uzatmama, yorgunluktan bükülen belimi bir an olsun doğrultmama izin vermiyordu.

Bir gün, güçsüzlüğümden ya da inadım yüzünden, terzilik sanatının bu iki kuralını birkaç kez üst üste çiğnediğimden "dilsiz usta," yani ustamın her an yanında taşıdığı uzun cetvelle tanışma şerefine eriştim. Çok kırıldığımı, saygısız şeyler düşünecek derecede kırıldığımı hatırlıyorum. Haksız yere dayak yemenin kızgınlığıyla, kendi elleriyle Havva'ya deri bir elbise dikerek terzilik mesleğinin doğuşuna neden olan Tanrı'ya söylenmeye başladım. Onun yerinde olsaydım Havva'yı yarattığım gibi bırakırdım diye düşünüyordum. Çıplak kalsa kime ne zararı olurdu? Daha da güzel görüneceğini bile söyleyebilirdim. Cennet'te, yani kendi evinde kaldığı sürece kadını giydirmeye gerek görmemişti, ama onu Adem'in sırtına yükleyip dünyaya gönderince elbiselerle süslemek ihtiya-

cını duymuştu. Yaptığı kötülüğü görmüyor muydu? Kendi elleriyle hayırsız terzi esnafını yaratmış, beni sabahtan akşama kadar iki büklüm dikiş dikmeye mahkûm etmişti. En kötüsü de, babaların kızlarını damatlarının sırtına yüklerken onlara çeyiz olarak çeşit çeşit elbiseler vermeleri âdetini başlatmıştı.

Bu karmakarışık düşüncelerimi düzene sokmaya çalışırken alt kattan gelen tanıdık bir sesin adımı çağırmasıyla düşüncelerim mantıklı cümlelerle ifade edilme olanağını bulamadı.

Annem, herhangi bir zanaatın mutlaka sahip olmam gereken altın bir bilezik olduğu, yuvarlanan taşların temel inşaatında kullanılamayacağı gibi şeyler söylediği halde, daha okuma yazma bilmediğim için ona haberciler göndererek beni daha insancıl bir mesleğe vermesi için yalvarıyordum. Yalvarmalarımın sonuç getireceğine pek inanmıyordum, ama hiç olmazsa ustamdan kurtulmak, Kapalıçarşı'dan ve kaldığım handan uzaklaşarak daha temiz hava solumak istiyordum. En büyük hayalim Dolmabahçe Sarayı'ndaki haremin terzibaşısının yanında çalışmaktı. Ustanın evi Boğaz'ın Asya yakasında, sarayın tam karşısındaydı. Prensesler yanık sesimle okuyacağım şarkıları dinleyerek arabalarına binip yanıma gele-

cek ya da pencerelerinden işaret edip yüzerek karşıya geçmemi isteyecekti.

Gördüğünüz gibi, başıma gelenlere rağmen, dedemin söylediklerine körü körüne inanmaya devam ediyor, prensesleri aklımdan çıkaramıyordum. O, gözümde dünyanın en deneyimli, en çok yeri gezmiş insanıydı. İstanbul'da doğru dürüst bir prenses bulamasam bile, dedem terzi yamaklarına böylesine kolay âşık olabilen prensesleri nerede bulacağımı bana söyleyebilirdi. Onları görmüş, tanımış olmalıydı. Terzi olmamasına ve güzel şarkı söyleyememesine rağmen, belki de bu prenseslerden birine âşık bile olmuş olabilirdi.

Adımı çağıran sesi duyduğumda dünyalar benim oldu, çünkü ses dedemin hizmetçisi Thimyos'a aitti.

Atölyemiz hanın iç avlusuna bakan, iki kubbenin arasına sıkışmış, güvercin yuvasına benzer bir camekânlıktı. Bağdaş kurup çalıştığımız bu mekâna dar bir merdivenle çıkılıyordu. Adımı duyduğum andan birkaç saniye sonra merdivenin paslı demirleri arasından Thimyos'un kafası göründü. Evet, yanılmamıştım! Thimyos ciddi bakışlarıyla çırakların arasında beni arıyordu. Yanlış görmediğimden emin olmak için bir daha seslenmesini, merdiveni çıkarak

üst kata gelmesini beklemedim. Kafesinin kapısını açık bulmuş saka kuşu misali yerimden fırlayarak kucağına atıldım.

Thimyos başka bir giriş cümlesine gerek duymadan, "Deden melekle güreşiyor!" dedi. "Deden can çekişiyor ve seni görmek istiyor. Hadi gel, yanına gidelim. Ona yetişemezsen, bu dünyadan gözleri açık gidecek."

Merdivenin başında duran Thimyos daha inandırıcı olmak için bekleyecek zamanı kalmayan biri gibi elleriyle gel işareti yaptı.

Sesinin tonu mu, ifadesinin ciddiyeti mi, yoksa söyledikleri mi beni daha çok heyecanlandırdı bilemiyorum. Thimyos konuşmasını bitirdikten sonra uzun süre yerimden kımıldayamadığımı ve sözlerinin etkisiyle şoka girdiğimi hatırlıyorum.

Dedem melekle güreşiyormuş! Bu pek de iyi bir şeye benzemiyordu. Ama dedemin beni yanında istemesi daha da kötüydü. Bu, melekle başa çıkamadığı, beni de yardıma çağırdığı anlamına geliyordu.

Böyle düşünmemin nedeni, bir zamanlar, şöminenin yanındaki mindere her oturuşunda geniş omuzlarının üzerine çıkarak dedemle güreş tuttuğumuzu hatırlamamdı. Gürültülü patırtılı güreşlerimizin tü-

münde dedem yenilirdi ve beni odadakilere "pehlivan"ı olarak tanıtırdı. O zamanlar kendimi, meydan okuyan herkesle güreşmek zorunda olan ve yenildiklerinde yerlerini galip pehlivana terk eden, paşaların beslemesi profesyonel pehlivanlara benzetirdim. Çocukluğumda büyük gururla taşıdığım "dedemin pehlivanı" unvanını hatırlayarak meleğe tek başına karşı koyamayan dedemin bu ölüm kalım savaşında yardımıma ihtiyaç duymasını garipsemedim.

Ama bunu nasıl başaracaktım? Melekle nerede güreş tutacaktım, dedemin minderinde mi yoksa harman yerinde mi?[5]

Hayır, hayır! Korkuyordum, buna cesaret edemezdim.

Dizlerim korkudan titremeye başladı ve yerime dönerek oturdum. Birden, bu sayede ustamın ellerinden kurtulabileceğimden başka, fırsat bulmuşken dedeme onlarla oturup yemiş içmiş ve sohbet etmiş gibi bahsettiği prensesleri dünyanın neresinde gördüğünü sorabileceğimi düşündüm.

Ama usta, bakalım usta ne diyecekti! Gitmeme izin verecek miydi? Az önce bize onun tapulu malı

[5] Yunan halk geleneğine göre, Diyenis Akritas canını almaya gelen Azrail'le mermer döşeli harman yerinde dövüşmüştü.

olduğumuzu söyleyen usta, elimi kolumu sallaya sallaya gitmeme izin verecek miydi? Maalesef, en başta bunu düşünmem gerekirdi.

Usta, Thimyos'un odamıza girmesiyle, makasını gürültüyle önündeki tezgâha bırakmış, büyük gözlüklerini kırışıklarla dolu alnına çekmişti. Kollarını meydan okurcasına belinde tutarak krallığına dekursuz girme cüretini gösteren yabancıya zehir zemberek bakışlarıyla bakıyordu. Diğer çıraklar da heyecanlanmıştı, ama kimse kımıldamaya ya da yerinden kalkmaya cesaret edemiyordu. Bütün belirtiler kötüydü, ustam gitmeme izin vermeyecekti.

"Dedesi melekle güreşiyor!" dedi Thimyos, bu kez ustama hitaben. "Rahmete kavuşmak üzere ve çocuğu görmek istedi. Bilirsin, ölmeden önceki son isteği!"

Siniri tepesine çıkmış olan ustam, her kızdığında yaptığı gibi galiz küfürler sıralamaya hazırlanıyordu. Ama Thimyos'un ses tonunu yumuşatarak gizem dolu bir saygıyla söylediği son cümle, sert ve acımasız ihtiyarın hiddetini dağıttı. Sert yüz hatları yumuşadı, meydan okuyan bedeni gevşedi ve onda daha önce hiç görmediğim bir sevecenlikle öpmem için elini uzattı. Bu hareketiyle bana izin verdiğini belirtmiş oluyordu.

O anki heyecanım ve tecrübesizliğimle, Thimyos'un ustamı yumuşatmasını, kalın sesi ve güçlü kollarıyla dedemin boğalarını uysallaştırmasına benzetmiştim. Ama şimdiki aklımla ustamın bu beklenmedik değişimini Thimyos'un yaptıklarına değil, ölüm döşeğinde yatanlara gösterilen geleneksel saygıya bağlıyorum.

En huysuz insanın bile ölenlerin son isteklerine gösterdiği hürmet ve onları gerçekleştirmeye istekli-likle koşması gerçekten de hayranlık vericidir. Belki de öyle yapmayanların öbür dünyada cezalandırılacağına inanıldığındadır. Ya da halk ahlakının temel felsefesine göre, insanlar kendilerine yapılmasını istemedikleri şeyleri başkalarına yapmaktan çekinirler. Genel inanışa göre, son arzusu yerine getirilmeyen ruh, artık kendisine yabancı olan bedeninden ayrılamaz ve acıyla yakınıp sızlanır. Artık ait olmadığı ve sadece son arzusunun yerine getirilişine kadar kalacağı bu dünyadan ayrılışına yardım etmeyen akraba ve dostların, can çekişen ruha karşı büyük bir günah işlediklerine inanılır. Ölünün yüzünde katılaşan son ifadeye göre de bu isteğin yerine getirilip getirilmediği anlaşılabilir.

Bu yüzden, ölüm döşeğinin başında, çoğu zaman

yürek paralayıcı sahneler gerçekleşir. Sinirli babalarını kızdırarak evlatlıktan reddedilen haylaz oğlan ile iffetsiz kız, cefakâr annenin ısrarıyla geri dönerek, odada bulunanların gözyaşları arasında babalarıyla kucaklaşırlar. Can çekişen baba, Yunan geleneğinde nefret edilen üvey anneyi ilk evliğinden olma çocuğuna emanet eder, o da üvey annesine sevgi ve muhabbet gösterir. Kardeşler arası düşmanlıklar, akrabalar arasındaki nefretler burada çözüme kavuşur. Aile fertleri mirastan pay kapmak için değil, bu dünyadan ayrılmak üzere olan akrabalarına yakınlık hissettikleri için ülkenin dört bir yanından toplanırlar. Son kez bir araya gelerek onunla manevi bir vedalaşmada bulunurlar.

Çünkü bunu herkes görebilir! Sevgi ve iyi dileklerle yolcu edilen ruh, daha önce öbür dünyaya giden diğer akrabalarla buluşacaktır. Bu vedalaşma, yolcu edilen ruhun o ruhlarla tekrar buluşması, ölüler ile birbirleriyle temasa geçmesi anlamına gelir. Ayrılmakta olan ruh az sonra öbür dünyada sevdikleriyle bir araya gelecek, onlara geride kalanlardan haberler götürecektir. Bu yüzden, ölülere karşı saygı ve sevgi duyan herkes, can çekişen akrabasının ölüm döşeğinin uzağında olmamalıdır. Ölmekte olan hastanın

onları görmek isteyebileceğini düşünen akrabalar, ağır hasta olan ya da uzak ülkelerde yaşayan dost ve akrabaların adını anmaktan kaçınır. Çünkü çağrılan kişiler gelmeden hasta ölürse, beklediklerinin özlemiyle gözleri açık gider.

İşte Thimyos, zamanında yetişemezsem dedemin gözleri açık gideceğini bu yüzden söylemişti.

İlk heyecanım yatışıp ustamdan gitmem için izin alınca Edirnekapı'dan yola çıktık. Koşumları altın işlemeli at yerine, dedemin deve boyundaki zayıf ve çelimsiz atıyla gidiyorduk ve ben baba evine götürmeyi düşlediğim sarışın prensesin eli yerine attan yuvarlanmamak için iki elimle terkisinde oturduğum Thimyos'un kırmızı kuşağını tutuyordum. Tek korkum, tek düşüncem, köye varamadan dedemin ölmesi ve gözlerinin açık gitmesiydi.

Zavallı at, berbat yolların mümkün kıldığı, yaşlılığı ve iki kişilik yükünün izin verdiği kadar hızlı gitmeye çalışıyordu. Yine de yolumuz oldukça uzundu ve Thimyos iki gün önce köyden ayrıldığında dedemin durumu ağırdı. Dedem melekle güreşini sürdürmede zorlanıyor olmalıydı. Yaşadığı doksan sekiz yıl çoktan belini bükmüş, gücünün çoğunu alıp götürmüştü. Evet, mutlaka, melek onu yere yatırmış olma-

lıydı. Zavallı dedem ben yanına varamadan ölecek, gözleri açık gidecekti.

Hâlâ arkasında olduğumu denetlemek istediği anlar dışında benimle konuşmayan Thimyos da aynı şeyleri düşündüğünden, mümkün olduğunca hızlı gitmesi için zavallı atı kamçılayıp duruyordu. Bu şartlar altında, bana bir sonraki seslenişinde, atın terkisinde yanıt verecek kimseyi bulamayabilirdi. Bu olasılığı düşündü ve uzun kırmızı kuşağını çıkararak beni sıkıca beline bağladı. Hatırası hayatım boyunca belleğimden silinmeyecek olan bu sıra dışı yolculuğu, cansız bir varlıkmışım gibi Thimyos'un beline güvenle bağlı halde sürdürdüm.

Mevsimlerden sonbahardı ve hava kararmaya başlamıştı. Yarı çıplak dalların uykusunu bölen, toprağa dökülmüş sayısız yaprağı uçuran soğuk rüzgâr, ormanın seyrek ağaçları arasından ıslık çalarak esiyordu. Böyle gecelerde bulutların arasından kısa aralıklarla bir görünüp bir kaybolan mehtap, yolcuların yolunu aydınlatacağına, ölümü çağrıştıran solgun ışınlarıyla doğayı sararak yüreklere korku salıyordu. Yolculuğumuzun korkunçluğunu uzun boylu atımızın değişken sürati daha da artırıyordu. Yol boyunca sağlı sollu sıralanmış yarı karanlık görüntüler, korkumu

gidermek üzere onları iyice görüp tanıyamadan geride kalıyordu. Thimyos'un sürekli ve ısrarlı sessizliği, yolculuğa çıkmamızın nedeni ve yola hazırlıksız çıkışımız, bedenimin yarısı atın terkisindeyken diğer yarısının kırmızı kemere bağlı olarak gidişimiz çocuksu kalbimi heyecanlandırırken yarı uyanık halde karabasanlar görüyordum.

O gece rüzgârın sürüklediğini gördüğüm bütün bulutlar bana korkunç sahneler, özellikle de güreş tutan pehlivanları çağrıştırıyordu. Bir ucu havada uçuşan beyaz kıvrımlı iç donunu, diğer ucu işlemeli gömlek kolunu andıran bulut şüphesiz dedem olmalıydı. Diğeri de, uzun saçları, omzunda kanatları ve pullu göğsüyle kesinlikle melekti. Köyümüzün kilisesinde, mihrabın solunda resmedilen meleğe çok benziyordu.

Zavallı dedem! Böyle güçlü bir rakiple nasıl başa çıkabilsin?

Yorgunluktan ve gerginliğimden başım yana kaykılıp gözlerim kapandığında, dedemin bir seksen yerde uzanmış olduğunu görüyordum. Ninemin Kudüs'ten getirdiği, göğüs hizasında, çarmıha gerilmiş kollarının kemikli parmaklarına sarı mumlar yapıştırılmış Hz. İsa'nın resmini taşıyan kefene sarılmıştı.

Dedemin belden aşağısı altınotu, fesleğen, karabaş ve yaşlıların cenazelerinde kullanılan diğer kır çiçekleriyle kaplıydı. Başının hizasında bir buhurdanlık ve iki büyük mum yanıyordu. İki mumun arasındaki taburede oturan bir okul çocuğu, omzuna emeğinin karşılığı olan ucu düğümlenmiş işlemeli kırmızı mendili sarmış, yüksek sesle dualar okuyordu.

Başı ipekli bir yastığın üstündeydi. Yastık, ninemin yıllardır büyük bir gururla torunlarına gösterdiği ve doksan yıl önce kilisede evlendiklerinde üzerine bastıkları ipekli yastığın yarısından dikilmişti. İçi, yıllar önceki düğünde kiliseden çıkan yeni evlilerin üzerine serpilen, bugün tanınmayacak derecede solmuş çiçeklerin yarısıyla doldurulmuştu. En duygusuz insanı gözyaşlarına boğacak derecede acıklı ağıtlar okuyan ağıt okuyucu kadınlar, dedemi dünyanın en iyi kalpli, en ahlaklı insanı olarak anlatıyordu. Öyleyse başı neden yastığın üzerinde huzur içinde dinlenmiyordu? Sonsuza dek sürecek son uykularına yatan yaşlıların ifadesinde görmeye alıştığımız hülyalı dinginlik neden yüzünü kaplamıyordu? Solgun dudakları acıklı bir yakarış fısıldar gibiydi. Bembeyaz gür kaşlarının arkasından, donuk kristalleri andıran gözleri kapıya dikilmişti. Kimin yolunu gözlüyordu?

Sevdiklerinden kimi görmek istemiş, vaktinde yetişemediği için de gözleri öyle açık gitmişti?

Bunun üzerine dehşetle uyanıyor, bir süreliğine boynumu dik tuttuktan sonra bu kez diğer yana kaykılıp tekrar uykuya dalıyordum.

Dedemin ölümünden çok zaman geçtiği, kilisenin önünde bir mezara gömüldüğü hissine kapılmıştım. Mezar yeni kazılmıştı, ama dedem tabutunda uzanmış değildi. Solgun ay ışığının altında toprağa oturmuş, sırtını mezarının taştan yapılmış beyaz hacına dayamıştı. Hacın yanında kandil yanıyor, buhurdanlık tütüyordu. Az ötede ballı bir çörek ve yıllanmış koyu kırmızı şarap dolu toprak bir sürahi vardı. Ama dedem, alnına kadar indirdiği sarığı[6] ve çatık kaşlarıyla çörek ve şaraba dokunmaya niyetli görünmüyordu. Gözlerini yola dikmişti ve birilerinin gelmesini bekliyormuşçasına, gitgide artan bir sabırsızlıkla bakıyor, bakıyordu.

Birden, sabrı tükenmişçesine yerinden fırladı. Upuzundu ve kendisiyle birlikte, sırtını dayadığı be-

[6] 19. yüzyılda Rumlar da Müslümanlar gibi sarık giyebiliyordu. Sadece Müslümanlara özgü olan beyaz renk dışındaki renklerde sarık kullanabilirlerdi, ancak genellikle mavi renk tercih edilirdi. Orijinal metinde sarık için "serveta" kelimesi kullanılıyor.

yaz haç da yerinden kalkmıştı. Ama artık haç değildi, koşumları takılmamış halde terkisine bindiğim zayıf, çelimsiz ata dönüşmüştü. Dedem atına bindi ve çelimsiz at gözlerinden alevler saçarak, burnundan dumanlar çıkararak ve yelesi rüzgârda savrularak dörtnala koşmaya başladı. At ile binicisi, tarif edilemez bir hiddet ve intikam arzusuyla bana doğru geliyorlardı. Ama uzakta olmalarına rağmen dörtnala gelen atın ritmik ayak seslerini çok yakından duyuyor, terkisine binmiş gibi her adımında sarsılıyordum. Dedemin uzun sarığı bir ucundan çözülmüştü ve şiddetli rüzgârda çılgınca dalgalanıyordu. Yaklaşan atlının görüntüsü korkunçtu, kalbim sıkıştı, bayılacak gibi oldum. Birkaç kez çığlık atmaya, merhamet dilemeye çalıştım, ama sesim çıkmadı. Bütün gücümle çığlık attığımı duyunca göğsümden büyük bir ağırlık kalktığını hissettim. Uyanmıştım!

Bu kadar heyecan yaşadıktan sonra bir daha gözümü kırpmadığımı söylememe gerek yok sanırım. Zaten gün ışımaya başlamıştı ve birazdan köye varacaktık.

Dedemin evinin önünde attan indiğimizde öğle olmuştu. Thimyos, tek kelime konuşmadan, yorgunluktan ayaklarını sürüyen atı ahıra götürdü, ben de

taş döşenmiş avluda ilerleyerek sessizce kapıyı açtım. Evde mutlak bir sessizlik hâkimdi, ama her şey hatırladığım gibiydi. Evin her köşesi tertemiz ve düzenliydi, renkli kadife şeritlerle süslenmiş çalı süpürgesine kadar bütün eşyalar yerli yerindeydi. Sadece dedemin her zaman tozlu ve çamurlu çarıkları odasının önünde burunları kapıya dönük bırakılmamıştı. Bu eksiklik evin boş, ıssız ve terk edilmiş görünmesine neden oluyordu. Dedem yoktu ve herhangi bir yolculuğa çıktığını varsayamayacağım için yüreğim burkuldu, gözyaşlarına boğuldum.

Birden bodrumdan, kilerin açık kapısından ninemin sesini duydum. Kulak kabarttım. Bulaşıkları yerlerine yerleştiriyordu ve her zaman yaptığı gibi birileriyle kavga ediyordu!

"Bir de seni besleyeceğim, öyle mi? Seni neden besleyecekmişim, tembel oğlu tembel! Allah sana elini kolunu neden verdi ki? Ayaklarımın altında dolaşman için mi? Seni miskin seni! Git de yemeğini kazan, yoksa bütün tüylerini yolarım!"

Tahta nalınlarının çinilerde çıkardığı seslere bakılırsa tehdidini yerine getirmek üzere birilerini kovalıyor gibiydi. Birden kilerden kuyruğu dimdik ve gözlerinde "kaçanın anası ağlamaz" ifadesiyle, dehşet

içinde koşan kedimiz fırladı.

İçimden, "Zavallı dedem öldüğü için ninem kapışacak kimse kalmadığından kedisiyle kavga ediyor," diye geçirdim.

Kedinin arkasından, elinde örekesini sallayarak ve her zamanki gibi söylenerek ninem çıktı. Beni beklemediği bir anda karşısında gördüğünde, yüzünün ifadesiyle bedeninin duruşunu hiç unutmayacağım.

Bir süre sessiz kaldıktan sonra örekesi elinden düştü ve iki eliyle dizlerine vurarak: "Bak sen!" diye bağırdı. Sonra, elleri dizlerinde, gözlerini gözlerime dikti ve büyük bir keyifle: "Sirke şişemiz gelmiş!" dedi.

Var gücümle kucağına koşmaya yeltendim. Ama birden kimliğimden şüpheye düşmüşçesine ninemin yüzü asıldı.

"Nereden geliyorsun hayırsız?" diye azarladı. "Aydan mı geliyorsun? Yoksa Yahudilerin bütün kükürdünü yedin de mi yüzün böyle sapsarı oldu? Ay, başıma gelenler! Baston yutmuş gibi ne duruyorsun böyle? Ne duruyorsun? Hemen koş su getir bana!"

Ninem, iki yanımda sarkan ellerime birer kova tutuşturdu. Ne yaptığımın farkına varmaz halde kovaları alıp kapıya yöneldim.

Ninemin yanına gidip de bir işe koşulmadan geri

dönmenin mümkün olmadığını çok iyi biliyordum. Ama ustamın atölyesinden çağrılarak bunca yolu can havliyle kat ettikten sonra, dedemin melekle güreşinin sonunu öğrenmek istiyordum. Beklediğimden farklı bir şekilde karşılandığım dedemin evinde, elimde kovalarla konuyu nasıl açacağımı düşünmeye çalıştım. Emirlerinin yerine getirilmemesine alışkın olmayan ninem ağzından köpükler saçarak:

"Ne bekliyorsun şapşal!" diye bağırdı. "Ne bekliyorsun böyle? Böbreklerin düşecek diye mi çekiniyorsun? Bir de yakası kolalı gömlek giymiş! Başımın belası! Hayırsız! Tembel!..."

Böyle durumlarda, bir kere kuruldu muydu zembereği boşalana kadar müzik çalan kurmalı oyuncaklara benzerdi. Aradaki tek fark şuydu, kimse nineme sonuna kadar dayanamazdı. Tiradına başlayınca başımı eğerek çeşmeye doğru koştum. Uysallığım onu susturmaya yetmemişti. Kovalarla geri döndüğümde hâlâ söyleniyordu. Bu yüzden, ellerime yeniden iki boş kova tutturunca, hiç itiraz etmeden tekrar çeşmeye koştum.

Geri döndüğümde bütün cesaretimi toplayarak, "Dedem nerede?" diye sordum. O anda yaptıracak başka işi olmadığından yanıt vermeye tenezzül etti:

"Nerede ya, nerede bu adam?" dedi tekrar sinirle. "Yine kaytarıyor. Boş gezenin boş kalfası! Hayırsız! Tembel! Hayta!..."

Ninem, dedemin mezarından kalkarak sağlığında yapmakla yükümlü olduğu işleri yaptıktan sonra mezarına geri dönmesini bekliyor olmalı diye düşündüm.

"Şimdi zavallı dedem neler yapıyor acaba?" diye sordum alçak sesle kendi kendime konuşur gibi.

"Güneşleniyor!" diye yanıt verdi ninem sesini bir perde yükselterek. "Göbeğini güneşe sermiş güneşleniyor! Ekmek düşmanı! Haram yiyici! Hayırsız!..." diye de nakaratına devam etti.

Tuhaf, diye düşündüm kendi kendime. Adamcağıza öbür dünyada bile rahat yokmuş. Ninem orada da neler yaptığını takip ediyormuş.

"Göbeğini nerede güneşe sermiş?" diye sordum çekinerek. Çünkü dedemin bu işi Cennet'in serinliğinde mi yoksa Cehennem'in kavurucu sıcağında mı yaptığını bildiğini varsaydım.

"Bayır'da tabii, başka nerede olacak?" diye bağırdı yine celallenerek. "Dedeni bilmez misin? Şapşal! Serseri! Tembel!..." Bu kez bitirmesini beklemedim ve tek kelime etmeden evden çıktım.

"Bayır" dediğimiz, dedemin evinin kuzeyinde, eski çağlarda bir kalenin inşa edilmiş olduğu yüksek bir kayalıktı. Kalenin yıkıntıları üzerinde idari binalar ve bazı hatırlı Osmanlıların evleri vardı. Binalar farklı renk ve mimarileriyle hoş bir görüntü oluşturuyordu. Kayalığın batı yakasını kuzey ve doğu rüzgârlarından koruyan bu binalar, güneş ışınlarını yansıtarak kış günlerinde bile sıcak bir sığınma yeri meydana getiriyordu.

Dedem ninemin angaryalarından bezdiğinde evden gizlice uzaklaşır, tepeye tırmanarak birkaç saat güneşin karşısına otururdu. Bu yeri seçmesinin nedeni olarak da ortamın sıcaklığını ve büyüleyici manzarasını gösterirdi. Ama dedemin, ninem romatizmaları yüzünden bir tek buraya çıkamadığı için Bayır'ı seçtiğini herkes bilirdi.

Hemen oraya, kayalığın en yüksek noktasına koştum. Başında sarığı ve bembeyaz içdonuyla dedemi her zamanki yerinde güneşin karşısında uzanmış buldum. Ninem çuhadan şalvarını sadece bayramlarda ve kendi isim gününde[7] giymesine izin veriyordu.

[7] Her Hıristiyan azizin anısı belirli bir günde kutlanır. Bu gün aynı zamanda anısı kutlanan azizin adına sahip olanların da isim günüdür. İsim günü Ortodokslar için doğum gününden daha önemlidir.

Dedem, ustalıkla kullandığı örgü şişleriyle –büyük bir ihtimalle nineme– bir çorap örmekteydi. Bir anlığına rüya gördüğümü sandım.

Ayak seslerim ve yokuş yukarı çıkarken yuvarlamalarına neden olduğum taşlar yaşlı adamın dikkatini çekmişti. Örgüsünden başını kaldırarak beni gördü:

Yorgocuğum kimi sever,
gün boyu ona türkü yakarsın?

İyi kalpli yaşlı adam beni hep bu maniyle karşılardı.

Artık bu göz yanılsaması değildi. Karşımda bir hayalet durmuyordu. Dedeciğim meleği yere çalarak hayatını kurtarmış diye düşündüm. Nasıl mutlu olduğumu anlatamam.

Kucaklaşmalar ve öpüşmeler bitip gözlerimin yaşları kuruyunca, "İstanbul'a gittin bir tanem!" dedi dedem. "İstanbul'a gittin ve birçok insanla tanıştın."

"Evet dedeciğim! Silivri'yi gördüm. Kalesinin koca bir kapısı ve rüzgârda dönen kanatlı yel değirmenleri vardı."

"Bırak bunları!" dedi dedem. "Ekmeğin güneşte

piştiği ülkeden geçtin mi? Köpek Kafalıları gördün mü?"

"Hayır dedeciğim! Köpek Kafalıların ülkesi nerede?"

"Ekmeğin güneşte piştiği ülkenin berisinde!" Dedem "berisinde" derken, okulda öğretmenlerin coğrafya dersinde ülkeleri anlatırken yaptıkları el hareketlerini yapıyordu.

"Ön tarafları insan, arka tarafları köpektir. Önden konuşur, arkadan havlarlar. Önden tatlı sözler söyler, arkadan ısırıp adamın etini yerler. İyi ki onları görmemişsin!"

"İyi ki görmemişim dedeciğim. İyi ki beni yememişler de kayıkla İstanbul'a gidebildim. Ah dedeciğim, denizi görecektin! Tepeleme su dolu ve suyun içinde kayıklar yüzüyor. Yelkenlerini şişirip karda kayar gibi kayıyorlar."

"Bırak bunları," dedi yine dedem. "Denizin göbeğinden geçtin mi? Hacı ninen tencerede çorbayı karıştırırken ortasında açılan delik gibi bir delik açıldığını, her şeyi yuttuğunu gördün mü?"

"Hayır dedeciğim görmedim."

"Ah bir tanem! Hiçbir şey görememişsin demek!"

"Bu delik de neredeymiş?"

"O taraflarda," dedi dedem kolunu ufka doğru uzatarak. "Büyük İskender'in annesi Fok'un bulunduğu yerin berisinde. Sen asıl Fok'u gördün mü, onu söyle?"

"Hayır, görmedim."

"Ah bir tanem," diyerek iç çekti dedem. "Hiçbir şey görememişsin!"

"Bu Fok nasılmış dedeciğim?"

"Nah işte böyle!" dedi dedem, Fok karşısındaymış gibi el kol hareketleriyle onu tarif etmeye çalışarak. "Belden yukarısı dünyanın en güzel kadını, belden aşağısı ise korkunç bir balık! Denizin dibinde oturur. Tepesinden bir gemi geçtiğinde yüzeye çıkar, gemiyi yakaladığı gibi durdurur. Kaptanı yanına çağırarak ona sorar: Kral İskender yaşıyor mu? Ona üç kere sorar ve üçünde de kaptan 'yaşıyor' derse geminin gitmesine izin verir. Yaşamıyor dedi miydi gemiyi batırıp denizin dibine gönderir."

Bunun üzerine ninemin çorabını ters çevirerek salladı ve içindeki yün yumağını düşürerek bana gemilerin nasıl battığını gösterdi. "İyi ki onu görmemişsin bir tanem," dedi.

"Tabii ki dedeciğim, iyi ki görmemişim. İstanbul'a nasıl giderdim o zaman? İstanbul'un ne kadar büyük

olduğunu bir görseydin! Çeşit çeşit insanları, prensleri, prensesleriyle..."

"Bırak bunları," dedi dedem çok önemsiz konulardan söz ediyormuşum gibi. "İnsanların mermer kesildiği ülkeyi gördün mü?"

"Hayır dedeciğim, görmedim."

"Ah, bir tanem! Hayatında hiçbir şey görememişsin, hiçbir şey!"

"O ülke de neredeymiş dedeciğim?"

"Orası ormanın derinliklerinde," dedi dedem hatırlamaya çalışarak. "Büyük bir mağaranın içinde. Kapıdan girer girmez bütün insanların mermer kesilmiş olduğunu görürsün. Orada bir cadı vardır ve beğendiği delikanlıları kandırarak mağaraya sokar, sonra da gidemesinler diye mermere çevirir. Kafasına estiğinde mermerin tepesine ölümsüz sudan üç damla damlatır ve mermer anında eskisinden de canlı bir insan olur çıkar. Cadı delikanlıyla yer içer, eğlenir, sonra da gözlerinin içine bakarak onu tekrar mermere çevirir. İyi ki onu da görmemişsin bir tanem."

Dedemin dünyayı dolaşmış, görmüş geçirmiş bir insan olduğundan hiç kuşkum yoktu. Ama ben de

Kutsal Topraklar'dan[8] sonraki en uzun yolculuktan, İstanbul'dan geliyordum. Bunca şey görmüş, bunca macera yaşamıştım. Dedemin hayranlığını olmasa da birkaç günlüğüne dikkatini çekecek kadar hikâye biriktirdiğimi sanıyordum. Ama onun küçümseyerek "Bırak bunları," dediğini duydukça, söylediklerimin kendisi için hiçbir önem taşımadığını gördükçe yerin dibine giriyordum. Daha önce duymadığım bunca hayran olunacak olay ve yerden bahsedince, bitmek tükenmek bilmeyen bilgeliği karşısında ağzım açık kaldı.

Uzun süre sessiz kaldık. Cehaletimi yüzüme vuran

[8] Sevap sayılan ve toplumsal statü kazandıran hacılık Rumlar arasında çok yaygındı. Kadınlar ve erkekler Kudüs'ü ziyaret ederek Paskalya Bayramı ayininde mumlarını, kiliseden aldıkları Ayion Fos (Kutsal Işık) ile yakıyor, Hz. İsa'nın vaftiz olduğu Ürdün Nehri'nde vaftiz oluyordu. Hacca gitmek için kişinin ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirmiş olması gerektiğinden hacı adaylarından çocuklarını evlendirmiş olmaları beklenirdi. Gençler de kendilerini büyüten anne babalarına şükranlarını belirtmek için onları hacca gönderirdi. En erken Ekim sonlarında ve en geç Paskalya Bayramı öncesi orucun başladığı Pazartesi günü (Kathara Deftera) törenle uğurlanan hacılar Paskalya Bayramı sonrası yine törenle karşılanırdı. Hacılar yanlarında cenazelerinde kullanılmak üzere Kutsal Topraklar'dan Hz. İsa'nın gömülme töreninin resmi basılmış kefen bezleri, Ürdün Nehri'nde yıkanmış iç çamaşırları, bir büyük ve otuz üç küçük beyaz mum getirirlerdi. Bundan böyle onlara hacı diye hitap edilirdi, bazıları da soyadlarını değiştirerek başlarına bu hitabı ilave ederlerdi.

dedemin gözlerinin içine bakarak: "Çok büyük yolculuklara çıkmış olmalısın," dedim dalkavukluğa çalan bir hayranlıkla.

Dedem şaşırdı. Bu soruyu beklemediği çok belliydi. Bir süre, iftiraya uğramış bir insanın isyankâr bakışlarıyla baktıktan sonra: "Ben mi yolculuklara çıkmışım?" diye sordu. "Yolculuklara çıkan asıl senin Hacı ninen."

Bu kısa cümlede koca bir hikâye saklıydı. Ama dedem hiçbir şey anlamadığımı görünce, alçak sesle bütün hikâyeyi başından sonuna kadar anlattı.

"Bir keresinde –ninen daha Hacı değilken– Sarakinu Panayırına gitmeye niyetlenmiştim. 'Git tabii, neden gitmeyesin!' demişti ninen. 'Burada ne işe yarıyorsun ki, ayaklarımın altında dolanmaktan başka' ve her zamanki gibi 'Tembel, hayırsız, boş gezenin boş kalfası...' diye devam etmişti. Bunun üzerine ben de hazırlıklara giriştim. Tıraş oldum, giyindim, süslendim, atımı eyerledim, hacımı boynuma geçirdim ve tam atıma binmeye hazırlanırken ninen geldi."

Dedem bunun üzerine sesini incelterek ninemi taklit etmeye başladı:

"'Nereye gidiyorsun Allah'ın belası, nereye gidiyorsun?' Meryem Ana panayırına canım, Sarakinu'ya.

'Tam da inek doğuracakken mi gideceğin tuttu? Seni hayırsız seni, aklın fikrin panayırda! Doğurmak üzere olan inek hiç umurunda değil mi? Gününün yaklaştığını hiç düşünmedin mi?' Yanıt vermek istedim, ama ne mümkün! Araya girmeme fırsat vermeden konuştu durdu. Başa çıkamayacağımı anlayınca, 'Tamam canım, gitmekten vazgeçtim,' dedim."

"'Ama şimdi gitmezsen elâlem ne diyecek? Bunca mum, kandil için zeytinyağı ve buhurdanlık için tütsü satın aldıktan sonra! Koşumlarını taktığın, eyerlediğin at ne olacak peki? Ata gidecek yol gerek, yazık günah değil mi?'"

Dedem sözünü keserek bana göz kırptı, ama hiçbir şey anlamadığımı görünce açıklama gereğini duydu:

"Anlamadın mı bir tanem, bütün kızgınlığı, bütün kavga göstermelikti. Ben de onu kaldırıp ata bindirdim ve kardeşiyle birlikte panayıra gönderdim."

"Sen ne yaptın dedeciğim?"

"Ahıra giderek ineğin yavrulamasını bekledim. Ama o doğurmadığı gibi bana büyük uğursuzluk da getirdi. O günden sonra ne zaman yolculuğa çıkmaya niyetlensem her seferinde bir engel çıktı."

"Nasıl yani?"

"Ne bileyim ben?" dedi dedem ineğin doğumunun

gecikmesi ile yolculuğa çıkmasını engelleyen olayları ilişkilendirmeye çalışarak. "Nasıl olduğunu bilemiyorum, ama Hacı ninen işin içindeyse akıl yürütmeye çalışmak boşuna. Allem ediyor, kallem ediyor ve her yolculuğa çıkmaya yeltendiğimde bir terslik çıkarıyordu. Bazen hayvanlardan birinin doğumu denk geliyor, bazen arı kovanlarıyla sorun çıkıyor, bazen birileri hastalanıyor, bazen eve misafir geliyordu. Anlaşmışlar gibi, tam da haç çıkarıp ata binmek üzere olduğumda!"

"Bunca yıllık evliliğimizde, gitmeye ben hazırlandığım halde yolculuklara hep o çıktı. Tekirdağ, Silivri ve Kıyıköy'e gitmek istediğimde de, bütün diğer yolculuklarda da öyle oldu. Ama bir yolculuğu, tek bir yolculuğu bir tanem, kendime saklamıştım. Yıllarca gizli gizli para biriktirmiştim. Elli bin kuruş toplanınca, keyifli olduğum bir gün nineni çağırdım. Keyifli olduğum zamanlar onu pek iplemezdim. Bana bak Hrisi dedim. Yolculuğa çıkmaya karar verdim. Sen sen ol, yola çıkarken hiçbir hayvan yavrulamasın, hiç kimse hastalanmasın, evimize misafir filan gelmesin yoksa ayaklarını kırarım."

Dedem anlattıkça coşuyor, cesaretiyle gururlanıyordu.

"Bir köşeye gizlenip bizi seyretmeni isterdim. Bayağı korktu, gıkı bile çıkmadı. Benim de istediğim buydu. Papazı çağırıp günah çıkardım ve bütün malımı mülkümü ninenin üzerine geçirdim. Köylülerle de helalleştim, çünkü uzun yola çıkıyordum. Bu işleri bilemezsin bir tanem, gidip dönememek de var. Ertesi gün haç çıkarıp atıma bindim. Ninen –o zamanlar daha Hacı değildi– başını kapıdan çıkarıp uzun uzun baktı. Ama ben kararlıydım, tek bir kelime söylese ortalığı dağıtacaktım. Ninen de anlamıştı ve hiçbir şey söylemedi. Dediğim gibi, haç çıkarıp atıma bindim. Haydi Hrisi, gel helalleşelim. Hakkını helal et, ben de sana hakkımı helal edeyim dedim. Bunun üzerine, ninen ağlamaya başladı."

Dedem o anı yeniden yaşıyormuşçasına heyecanlanmıştı. Karısının üzüntüsünü taklit etmeye çalışarak sesini inceltti ve devam etti:

"'Nedir bu başıma gelenler! Neler çektiriyor kara yazgım bana! Erkeğimi, evimin direğini, efendimi kaybediyorum!' İşte bunu beklemiyordum bir tanem. Yer yerinden oynasa gözümü kırpmadan çekip gidecektim. Ama ninenin, karımın ağladığını görünce yüreğim burkuldu. Onu bırakıp dünyanın diğer ucuna nasıl gideyim? Kutsal Topraklar'a gitmeyi adadım,

caymak olmaz, büyük günahtır dedim."

"'Evimin direği, adak adadınsa biz karı koca değil miyiz? Sen gitmişsin, ben gitmişim ne fark eder?' dedi ninen. Gözlerinden inci taneleri gibi gözyaşı akıyordu, ne yapabilirdim. Ata bindirerek kardeşiyle birlikte Kutsal Topraklar'a gönderdim. O günden sonra da bir daha yolculuğa çıkmaya niyetlenmedim."

Dedem sözlerini bitirerek toz silkercesine ellerini çırptı.

"Demek ki bütün dünyayı dolaşman, büyük yolculuklara çıkman ninemi almadan önceydi."

Örgüsünü eline aldı ve yüzünde buruk bir gülümseme şekillendi.

"Büyüklerim beni ninenle evermeden önce oğlan değildim," dedi gözlerini benden kaçırarak.

"Neydin peki dedeciğim, kız mıydın?"

"Öyle de diyebilirsin," dedi buruk gülümsemesiyle. "Herkes öyle sandığı için, o zamanlar neredeyse ben de kız olduğuma inanıyordum."

Söylediklerine çok şaşırdım. Kucağında örgüsü duruyordu ve boyuna posuna, tıraşlı yüzüne, özenle kıvrılmış bıyığına rağmen, yüzünün ifadesinde hayal meyal bir kadınsılık okunuyordu.

"Evet evladım," dedi dedem iç çekip hülyalara dalarak. "Sizler şimdi çok güzel bir çağda yaşıyorsunuz. İstediğiniz zaman, istediğiniz memlekete gidebiliyorsunuz ve en azından kim olduğunuzu biliyorsunuz. Biz zor zamanlarda, mutsuz çağlarda yaşadık. Analar doğuracakları çocuğun kız olması, erkek olacaksa da doğumda ölmesi için Meryem Ana ikonasının önünde dua ederdi."

"Neden dedeciğim?"

"Çünkü" diye yanıt verdi dedem sesi üzüntüden çatallaşarak, "o zamanlar Yeniçeriler, o korkunç Türkler vardı bir tanem. Kocaman kavukları, kırmızı giysileriyle önlerinde imam, arkalarında cellâtla köyleri dolaşır, en gürbüz Hıristiyan çocuklarını toplayıp dinlerini değiştirirlerdi."

"Neden dedeciğim?"

"Onları Yeniçeri yapmak için," dedi dedem isyan edercesine. "Kendilerine benzetmek için. Büyüdüklerinde Rum olduklarını unutmaları, köylerine giderek annelerini babalarını kesmeleri, aynı memeden süt emdikleri öz kız kardeşlerini kirletmeleri için."

"Lanet olsun o güne, ordunun sefere çıkıp çocukları topladığı Nisan'ın birine!"

Dedem şiiri okurken gözleri yaşlanmıştı. Gözyaşlarını silerek anlatmaya devam etti.

"Bu yüzden doğduğumda bana Yeorgia adını verdiler ve beni bu kız adıyla vaftiz ettiler. O yıllarda, bütün erkek çocuklarına Konstandinia, Dimitra, İoana gibi kız isimleri verilirdi bir tanem. Sonra da bana kız elbiseleri giydirdiler."

"Yıllar geçti ve geçen yılların sayısı kadar bile çıkmadım evimden. On yaşıma geldiğimde –toprağı bol olsun– babam beni bir tabureye oturttu, atkuyruğu örülmüş uzun saçlarımı kesti, eteğimi çıkardı ve bundan böyle adın Yeorgia değil Yorgo'dur dedi. Oğlansın ve yarından itibaren avluda bebekleriyle oynadığınız, ip atladığınız Hrisi'nin kocasısın. Bunları dedi ve bana erkek elbiseleri giydirdi. Ertesi gün kemanlar, utlar geldi, kiliseye götürdüler ve ninenle evlendirdiler."

"Ama nasıl olur dedeciğim? Çok küçük değil miydin?"

"Öyleydim, bir tanem," dedi dedem şaşkınlığımı paylaşarak. "Daha doğru dürüst şalvarımı bağlamayı öğrenemeden everdiler beni. Ama öyle olması gerekiyordu. Beni daha çok gizleyemezlerdi ve fermana göre Yeniçeriler sadece bekârları götürebiliyordu. Bizi düğün dernekle evlendirdiler ve beni Yeniçeriler

alacağına ninen aldı."

"Yani dedeciğim sen hiçbir yolculuğa çıkmadın, öyle mi? Ne evlendikten önce, ne de sonra."

Dedem birkaç saniye boyunca ne diyeceğini bilemedi. Sonra utangaçlıkla gözlerini kaçırarak:

"Aslında evlenmeden önce bir yolculuğa çıktım, ama nedense yarıda kaldı," dedi. "Onu tamamlayamadım senin anlayacağın."

"Nasıl dedeciğim? Ne zaman?"

Yaşlı adam örgüsünü yere bıraktı ve gözlerini ufka yönelterek sessizce önümüzde uzanan manzaraya daldı. Gökyüzü bulutsuzdu, güneş batmak üzereydi ve bulunduğumuz yüksek noktadan, önümüzde uçsuz bucaksız topraklar uzanıyordu. Tam önümüzde, kayalığın eteklerinde, kasabanın evleri inşa edilmişti. Avlularında erkekler, kadınlar ve çocuklar sonbahar mevsiminin hasadını kilerlere taşımakla meşguldü. Kasabanın dış mahallelerinde bostanlar ve yaprakları dökülmüş yaşlı meyve ağaçları seçiliyordu. Geç kalmış bostancılar, topladıkları sebzeleri arabalarına yüklerken harman yerlerinde yakılan artıkların dumanı tütüyordu. Daha uzaklarda, yarım ay şeklinde, bölgenin bereketli tarlaları sıralanıyordu. Sapsarı bir denizin dalgalı yüzeyini andıran başaklar artık top-

lanmıştı ve otlaklardan dönen sürüler kalan son taze otları geviş getiriyordu. En arkada, hasat toplandıktan sonra terk edilen uçsuz bucaksız bağlar vardı. Sonbaharın parlak renkleri, ıssız toprağı oya gibi işleyen küçük dereler, sınırlarında sıralanan ağaçlarla kır evleri ve yer yer yükselen Odrysailerin[9] konik höyükleri muazzam manzaranın monotonluğunu bozmuyor, tam aksine uyumlu bir bütün oluşturuyordu.

Önümüzde uzanan bu hoş manzaraya rağmen – daha dünmüş gibi hatırlıyorum– kalbimde belli belirsiz bir sıkıntı hissediyordum. Doğa, içinden hayat fışkıran topraklardan, ağır ama kararlı adımlarla geri çekiliyor gibiydi. Çevremizi saran parlak renkler de can çekişen bir hastanın dudaklarındaki son gülümsemeyi andırıyordu.

Sessizce ve dalgın bakışlarla manzaraya bakmakta olan dedemin gözleri ufkun derinliklerinde kaybolan konik şekillere takılmıştı. Parmağını uzatarak:

"O höyüğü görüyor musun bir tanem?" diye sordu.

"Hangisini dedeciğim?"

"Toprak ile gökyüzünün birleştiği yerde, diğerlerinden daha yüksekmiş gibi duranını."

[9] MÖ V-III. yüzyıllarda Doğu Trakya'da hüküm süren Trak krallığı. Ksenophon, onlardan uzun uzun söz eder.

"Görüyorum! Tepesi gökyüzüne dokunuyor gibi."

"Aynen!" dedi dedem cevabımdan memnun kalarak. "Gökyüzü tepesine değiyor, öyle değil mi?"

"Evet dedeciğim. Yeryüzü orada sona eriyor ve ötesinde gökyüzü başlıyor."

"Aynen!" dedi dedem daha da keyiflenerek. Sonra da bana gururla bakarak, "Oraya kadar gidebildim," dedi.

Son cümleyi öyle gururlu bir şekilde söyledi ki, ilk anda dedemin gökyüzüne mi yoksa buradan gökyüzünün dayanır gibi göründüğü höyüğe mi gittiğini anlayamadım.

Dedem devam etti.

"Höyük evimizin penceresinden görünüyordu. Küçüklüğümden beri onun tepesine çıkmayı düşlüyordum. Ama kız halimle oraya nasıl gideyim? Yola nasıl çıkayım? Babam saçlarımı kesip şalvar giydirince bir günde erkek oldum. Evde herkes düğün için koşturuyordu, avluya çıktığımı fark etmediler. Aklımda yolculuğa çıkmak, sadece yolculuğa çıkmak vardı."

Anılarını düzene sokmak için bir süre sustuktan sonra devam etti.

"Dışarıda, tavukların üzerine basarak kümeslerine girebilmesi için konan, üzerinde belirli aralıklarla çiviler çakılmış uzun bir sopa vardı. Onu daha ba-

şından gözüme kestirmiştim. Höyüğün tepesine çıkıp sopayı gökyüzünün camına dayayacak, camı kırıp içine girecektim. Sopayı omzuma atarak yola çıktım ve beni bir daha görene aşk olsun!"

"Avludan sokağa çıktım, oradan da sağa saptım. Beni görenler Sirma'nın kızı Yeorgia olduğumu nasıl anlasınlar? Dünyaya yeniden gelmiş gibiydim. Ninen Hrisi bile beni şalvarla görünce tanıyamadı ve taşa tuttu. O zamandan beri erkeklerle arası iyi değildi. Ben arkama bakmadan ilerliyordum. Yolumu kim kesebilirdi? Bahçelerden, bostanlardan, tarlalardan, hatta ırmaktan da geçtim. Gözüm ufkun derinliklerine dalmış yürüyordum. Bir mil, iki mil gittim, ama ben ilerledikçe höyük uzaklaşıyor, gökyüzü gittikçe daha da yükseğe çıkıyordu. Ayaklarımın bağı çözüldü. Çok daha öncesinden yorulmuştum, ama yürüdükçe ufuk çizgisinin uzaklaştığının farkına varınca yürüyecek halim kalmadı. Hevesim kaçtı, acıktığımı, susadığımı hatırladım. Sırtımda taşıdığım sopa çok ağır gelmeye başladı ve havanın kararmaya başladığını gördüm. Ben de geriye dönerek yolculuğuma son verdim. Bütün bunların yanında babamı da düşünmüştüm tabii. Toprağı bol olsun, Hacı ninen gibi değildi o."

"Nasıl yani dedeciğim?"

"Şey!" dedi muzır bir gülümsemeyle. "Ninen gürler ama yağmaz. Babamsa gürlemez yağardı. Bu yüzden geri döndüm. O hayatımın biricik yolculuğuydu ve tamamlanamadan yarım kaldı."

"Peki, bildiğin ve bana anlattığın şeyleri ne zaman gördün dedeciğim?" diye sordum şaşkınlıkla. "Ekmeğin güneşte piştiği ülkeye, onun berisindeki Köpek Kafalıların ülkesine ne zaman gittin?"

"Oraya hiç gitmedim, bir tanem. Örgü örmeyi öğretirken ninem anlatmıştı."

"Ya denizin göbeğine, Fok'un gemilerin yolunu kestiği, onlara Büyük İskender'i sorduğu sulara? Oraya da mı gitmedin?"

"Hayır, bir tanem! Oraları da ninem anlatmıştı."

"Ya mağara? Cadının insanları mermere çevirdiği mağaraya da mı gitmedin?"

"Gitmedim! Bütün bunları ninem anlatmıştı."

Yanıtlarının neden olduğu hayal kırıklığı tarif edilemezdi. Dedemin yolculuklarına hayranlığım ve bilgeliğine duyduğum güven bir anda ninesinden dinlemiş olduğu masallara indirgenmişti. Hem de büyüklerinin onu erkek değil kız olduğuna inandırmaya çalıştıkları eski zamanlarda dinlediği masallara. Çaresizlik ve öfkeye kapılmıştım.

"Prensesleri de mi gözlerinle görmedin dedeciğim? Onlarla karşılıklı sohbet edip aynı sofrada yemek yemedin mi?"

"Hangi prensesler, bir tanem?"

"Şu terzi yamaklarına âşık olan, karşılıksız aşklarından yataklara düşen, babalarını taçlarını giyerek damat adaylarına yalvarmaları için gönderen prensesleri. Bana anlattığını unuttun mu? Saçları altın sarısı Peri'nin ve beyazlara bürünmüş kızlarının onlara güle oynaya iğne iplik kullanmadan gelinlikler diktiği prensesleri."

"Ah, bir tanem!" dedi dedem iç çekerek. "Bunu örgü örmeyi ve nakış işlemeyi öğrettiği zaman ninem anlatmıştı. Ama o da kendi gözleriyle görmedi sanırım."

Bu söylediklerinyle son tereddütlerim de dağılmıştı. Valide Sultan'ın hareminde, duvardaki yuvarlak dolabın arkasında beni bir Prenses beklemiyordu. Bana mis kokulu tatlıları uzatan ne idüğü belirsiz pis, buruşuk suratlı, kalın dudaklı, yaşlı bir Arap'tı. Arkadaşım terzi yamakları haklıymış.

Köyüme dönerken kolumda bir Prenses olsun diye çektiğim ve gelecekte çekmeye razı olduğum bunca sıkıntı ve üzüntü boşuna mıydı? Öyle olsun dede! Elime bir daha iğne iplik alırsam iki olsun!

Yeni kararımı dedeme bildirmeye ve terziliği seçip İstanbul'a gitmeme neden olduğu için ona yakınmaya hazırlanıyordum. Ama onun bir zamanlar tepesine çıkarak oradan göğe yükselmeyi düşlediği konik toprak parçasına dalgın dalgın baktığını görünce esrarengiz bir güç bana engel oldu.

Güneş daha da alçalmıştı. Bütün varlıklar, bütün hayat belirtileri kasabanın içlerine doğru çekiliyordu.

Manzara gözüme daha melankolik, daha iç karartıcı göründü. Göğsümde bir ağırlık hissettim. Önümüzde uzanan topraklar ile batmakta olan güneşin son ışınlarının aydınlattığı dedemin solgun ve kırışıklı yüzü ne kadar da birbirine benziyordu!

Kendi kendime, zavallı dedem, yardımım olmadan melekle mücadelesini kazandı, ama bu mücadele onu öyle yordu, öyle yıprattı ki yeni bir kapışmada onu kimse kurtaramaz diye düşündüm.

"Hava soğudu, bir tanem," dedi dedem birden. "Haydi kalk, eve dönelim."

Sessizce elimi uzattım ve gücüm yettiğince desteklemeye çalışarak ona evine kadar eşlik ettim.

* * *

O gece gerçekten de çok soğuktu. Ertesi günün

sabahında bahçemizi kaplayan yapraklar kalın bir çiy tabakası altındaydı. Uyanır uyanmaz sevgili dedemin evine koştum. Evin önü bir önceki günden çok farklıydı. Bahçeye, avluya ve ninemin misafir odasına sessiz ve ciddi duran akrabalar ve komşular doluşmuştu. Odanın ortasında dedem uzanmış yatıyordu. Henüz uyanmamış gibiydi.

Yüzüne dinginlik hâkimdi. Yüz hatlarını gülümsemeyi andıran sıra dışı bir çekicilik yumuşatıyordu.

Ninem kollarıyla dizlerini bağlamış, taş kesmiş gibi, sessizce başucunda duruyordu. Dalgın bakışları dedemin yüzüne odaklanmıştı. Zavallıcık! Bu yolculuğu engellemek için neleri göze alabilirdi. Gökyüzüne doğru yükselen dedemin ruhuna, gülümsemesinin parlaklığı eşlik ediyordu.

Zavallı dedem, "hayatının biricik yolculuğuna" ancak şimdi çıkıyordu.

Yeorgios Viziinos,
«Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξείδιον»
[Hayatının Biricik Yolculuğu], Atina, *Estia*,
cilt 17, sayı 442-444,
17-24 Haziran ve 1 Temmuz 1884

Moskof Selim

Keşke hiç karşıma çıkmasaydın, keşke hiç tanımasaydım seni! Halkımın çektiklerine üzüldüğüm yetmiyormuş gibi senin için de az üzülmedim iyi kalpli, tuhaf Türk.

Bütün bu olan bitenler, iç karartıcı, solgun yüzün ve derin melankolik bakışların uykularımı kaçırıyor, cesaretimi kırıyor. Titrek, ağlamaklı sesin kulaklarımda çınlıyor. Hikâyeni yazmalıyım.

Hiç kuşkum yok ki, fanatik dindaşların, bir mümin kalbini bir kâfire açtı diye seni lanetleyecekler. Aynı şekilde benim fanatik dindaşlarım da, bir Yunan yazar olduğum halde, erdemlerini övdüğüm ve anlatımımda seni Hıristiyan bir kahramana dönüş-

türmediğim için beni ayıplayacaklar korkarım. Ama hiç endişelenme. Hayatının maceralarını anlatacak kadar bana güvendiğin için cezalandırılmayacaksın ve ben basit bir vakanüvis gibi sende "halkımın düşmanını" değil de "insanı" gördüğüm için vicdan azabı duymayacağım. Hiç endişelenme. Hikâyeni yazacağım.

* * *

Yaz neredeyse bitmek üzereydi, sonbahar geliyordu. Kurak köylerin içinden on saat boyunca at sürdükten sonra, Doğu Trakya'nın İkinci Kazası'nın idarî merkezine varmıştık. Kasabanın yüksek kesimlerinde, yıkılmış Bizans surlarının koyu renkli gölgeleri ve kırmızı kiremitli çatıların arasından batmakta olan güneşin ışınlarıyla bembeyaz ışıldayan minareler seçiliyordu. Yolculuğumuzun sona ermesine birkaç kilometrelik yol kalmıştı ve ahıra çekmeden önce atlara su vermemiz gerekiyordu.

Önümüzde akmakta olan küçük çayı görünce yol arkadaşıma, "Atları burada mı sulayacağız?" diye sordum.

"Hayır," diye yanıt verdi. "Az ilerde Kaynarca'da sularız. Yolumuzun üzerinde değil, ama bu kadar

yol aldıktan sonra Kaynarca görülmeye değer. Suyu ölümsüzdür, kayanın içinden fışkırır."

Az ileride yoldan çıktık ve çoğu gölgeli, ama hepsi güzel manzaralı birkaç tepeyi ardımızda bıraktıktan sonra yol arkadaşımın görmem için ısrar ettiği yere vardık.

Gerçekten de Kaynarca görülmeye değerdi. Adını bir kazanda kaynarcasına kayanın içinden fışkıran sularına borçluydu. Buz gibi soğuk berrak sular, gizemli bir uğultuyla bembeyaz bir kayadan elmas parlaklığında akıyordu. Yeryüzü, bağrından gelen bu hayat pınarını büyük bir şefkatle kızgın yaz güneşi altında kıvranan bitkiler ile çiçeklere yönlendiriyordu.

Suyun aktığı yol boyunca, envai çeşit böcek ve kelebeğin uçuştuğu, yeşilin bütün tonlarında bir vaha misali gür sazlar ve kamışlar uzanıyordu. Sağa sola serpiştirilmiş, kısa gövdeli sık dallı yaban söğütler kalabalık bir kumru sürüsüne sığınak sağlamıştı. Yıldırım çarpmış bir kavağın kuru dallarında pusu kuran bir şahin, büyük bir dikkatle batan günün son şarkılarını söyleyen tatlı ötüşlü tarla kuşlarını gözlüyordu.

Yeşil vahayı çevreleyen uçsuz bucaksız tarlalar,

zengin hasatlarını kasabanın civar köylerine çoktan dağıtmıştı. Ufka kadar uzanan arazi boş ve terk edilmiş gibiydi. Sadece uzaktan, sürülerini ağıllara indiren çobanların kaval sesleri duyuluyordu.

Gün boyunca hava çok sıcaktı ve kuzeydeki dağ yamaçlarından doğan suların büyük ovanın doğusunda oluşturduğu bataklıklar buharlaşarak, her sabah ve ikindide olduğu gibi ufuktaki çıplak arazileri, gökyüzü ile toprağın ayırt edilemeyeceği şekilde yoğun bir sisle kaplamıştı.

Serin kaynaktan su içip elimi yüzümü yıkadıktan sonra etrafıma bakındım. Çevremin topografyası Güney Rusya'nın steplerini andırıyordu. İlerideki tepede, iki büyük kayın ağacının gür dalları arasından ancak seçilebilen küçük bir ev de bu yanılsamayı destekliyordu. İşlenmemiş ağaç kütüklerinden yapılan kulübe Rus köylülerin "ioba" adını verdiği ahşap evlere benziyordu. Bu evlerin bacaları bile ağaç gövdelerinden yapılıyordu. Tepedeki evin bacasından beyaz bir duman yükseliyordu.

Yörenin yerlisi yol arkadaşıma o evde kimin yaşadığını sordum.

"Moskof Selim," diye yanıt verdi ilgisizce.

"Son savaştan sonra burada kalan bir Rus mu?"

"Tam aksine, buralı bir Türk! Ruslara esir düşmüş, ama sonra geri dönmeyi başarmış. Dokuz canlı biridir!"

"Ona neden dokuz canlı dedin ki?"

"Yirmi beş yıldır savaştığı halde hâlâ yaşıyor da ondan."

"Burada ne yapıyor peki?"

"Küçük bahçesinde yetiştirdiği sebzeleri satıyor, bir ineği, birkaç da tavuğu var. Ayrıca, buradan geçenlere çay ve kahve de yapıyor. Pek aklı başında değil!"

"Anlattığın gibi yaşıyorsa gayet akıllı bir insan olmalı."

"Sana değildir dedim ya! Adına baksana, Moskof Selim! Kafayı Ruslara takmış. Türkler ilk başlarda vatan haini suçlamasıyla onu ortadan kaldırmak istediler. Sonra biraz üşütük olduğunu anlayınca rahat bıraktılar. Rusların gelmesini beklediğini saymazsan kimseye bir zararı yok. Türkler buraya geliyor, yemek yiyip içki içiyor ve onunla dalga geçiyorlar."

Cümlesini bitiremeden, "İşte sana bahsettiğim Moskof Selim bu tarafa geliyor," dedi. "Seni kalpak ve çizmelerle görünce Rus olduğunu sanmıştır. Rusların gelmesini nasıl beklediğini, onunla bu yüzden nasıl dalga geçtiklerini görmen gerekir."

Uzun boylu, dik duruşlu bir erkek ahşap evden çıkmış, bize doğru yürüyordu. Orta yaşlı, belki de biraz daha büyük gibi duruyordu. Toprağın tamamen kuru olmasına rağmen, uzun bacakları dizlerine kadar çizme içindeydi. Kazakların Trakya'dan ayrılırken köylülere sattığı binlerce uzun çizmeden birini giyiyordu. Çizmelerini bu toprakları çok sevdiklerinden ve artık burada kullanamayacaklarından mı, yoksa onları satarak ceplerini doldurmak istediklerinden mi satmışlardı bilemiyorum. Ama Moskof Selim'in çizmeleri, Trakya toprağında Rus çizmelerini temsil etme özelliğini çoktan yitirmişti. Öyle yıpranmışlardı ki, toprağa kösele yerine Moskof Selim'in tabanları değiyordu.

Beline sardığı upuzun kızıl kuşak, bedeninin şeklini deforme ederek kalçalarından göğsüne kadar geliyordu. Kuşağın üzerine giydiği eski askeri cekette özenle parlatılmış birkaç Rus düğmesi, omzunda ve dirseklerinde şeritler vardı. Giyimini ince yeşil bir mendille başına bağladığı püskülsüz uzun fes tamamlıyordu. Yerli halkın giydiği yenilikçi giysiler de dahil, daha gülünç bir şekilde giyinemezdi.

"*Dobro-doide, Bratuska*!" yani "Hoş geldin kardeşim!" dedi yanımıza varınca. Ona Türk askerlerin

selamını verdim, o da ayaklarını birleştirerek, Rus askerleri gibi karşılık verdi.

"Nasılsın, iyi misin?" diye sordum.

"O kadar da iyi değilim!" diye yanıt verdi.

Elimi kemikli eliyle sıkıca kavrayarak uzun uzun sıktı. Sonra kulağıma yaklaşarak, alçak ve samimi olmaya çalışan bir sesle, "Moskof? Moskof?" diye sordu.

Ona şaşkınlıkla bakınca; "Tamam, üçüncü kişilerin önünde açıklamak istemeyebilirsin, ama ben Rus olduğunu anladım ve buna çok sevindim," anlamında göz kırptı.

"Hayır, Moskof değilim," dedim ısrarla. "Moskof değilim, Rum'um, Hıristiyan'ım."

Beklentileri boşa çıkan uzun adamın omuzları çöktü, boyu en azından bir karış kadar kısaldı.

Elli yaşından büyük olmalıydı, ama dik duruşu ve kuzgun karası saçlarıyla çok daha genç gösteriyordu. Zayıftı, hatları yumuşaktı ve sadece yüzünün adaleleri normalden daha solgun ve gevşemiş görünüyordu. Uzun bir hastalıktan sonra yataktan yeni kalkmış gibiydi. Renksiz, ürkek sesi ve derin melankolik bakışları erkeksi hareketleriyle tezat oluşturuyordu. Düzgün kıvrımlı gür kaşlarla çevrelenen kocaman

gözleri çok sevecen bakıyordu.

Tanımadığımız bazı yüzlerin, onları ilk görüşümüzde, nedenini açıklayamayacağımız şekilde bizi etkilemeleri çok ilginçtir. Moskof Selim'le karşılaşmamızda da öyle oldu.

Giyiminin tuhaflığına karşın hemen ilgimi ve sevgimi kazandı. Yol arkadaşım, su vermeden önce atları üzengilerinden tutup biraz dolaştırırken, adamın yoksulluktan mı yoksa başka bir nedenden dolayı mı bu ıssız yerde kaldığını ve nasılsın diye sorduğumda neden "o kadar da iyi değilim," dediğini anlamaya çalıştım. Ama o ustaca lafı değiştirerek kahve içmeye davet etti, nereden geldiğimi ve Rusların bu taraflara sefer yapıp yapmayacağını sordu. Kahvemi Kaynarca'nın kaynayan suları karşısında içmeyi tercih ettiğimi söyledim, ama Ruslar hakkında nasıl bir yanıt beklediğini bilemediğimden durakladım.

Ben de ustaca konuyu değiştirerek onu her türden soruya boğdum. Hepsine kaçamak yanıtlar verdi ve yanıtlarıyla beni bilgilendirmediği gibi, hakkında daha çok bilgi edinme isteğimi körükledi. Emin olduğum tek şey, tuhaf giyiminin akıl sağlığıyla doğru orantılı olmadığıydı. Yol arkadaşımın Moskof Selim'in deliliği hakkında söyledikleri bana ağır bir

küfürmüş gibi geldi. Adamın tek tuhaflığı bazı şeyleri kendine özgü bir şekilde değerlendirmesiydi.

Atıma binmeye hazırlanırken, "Dünyayı dolaştın mı, Rusya'ya gittin mi?" diye sordu.

Ona takılmak için "Her yere gittim, sadece Rusya'ya gitmedim," dedim.

"O zaman hiçbir yere gitmemişsin! Bunca yeri dolaştıktan sonra geri dönmen de bu yüzden. Rusya'ya gitseydin geri dönmek istemezdin!"

"Nedenmiş o?" diye sordum gülümseyerek.

"Şimdi sohbet edemeyiz. Atlara su verdiniz, koşumlarıyla orada hareketsiz durmaları doğru değil. İçtikleri suyu hazmetmeleri için biraz üzengilerini sıkmanız, onları yürütmeniz gerekir."

Atlarımıza bindik ve kalacağımız yere varıncaya kadar yol arkadaşımla hiç konuşmadık. Yeni tanıştığım Türk aklımdan çıkmıyordu. İkinci Kaza'ya beni çok yoran, uyku bile uyutmayan çalışmalarımdan sonra ruhumu dinlendirmek, eğlenmek için gelmiştim. Bunu bilen ev sahiplerim, yemekten sonra, at sırtında yorulmuş olacağımdan bahisle beni yalnız bıraktılar. Bu konuda haklıydılar, ama bunca yorgunluktan sonra rahat bir uyku uyumayı beklediğim bu gece, sabaha kadar göz kırpmak nasip olmadı.

Kaynarca yakınlarında gördüğüm, Rus tarzı ahşap evde oturan, başka şartlarda gülünç ve önemsiz bulabileceğim tuhaf giyimli Türk, gece boyunca aklımı meşgul etti durdu. Geçmek bilmeyen uzun gecenin saatlerini, sevimli, melankolik ve aynı zamanda tuhaf bulduğum bu erkek hakkında çeşitli düşünceler üreterek geçirdim. Deli olmadığı kesin diyordum kendi kendime. Bu anlaşılmaz Rus hayranlığı da yakın bir zamanda aklını başından alacak gibi görünmüyordu. İç dünyasını melankolik bakışlarından sezinlediğim gizemli bir gölge karartıyordu.

Ne kadar düzgün konuşmuş, ne kadar onurlu davranmıştı. Erkeksi davranışları giyiminin gülünçlüğünün ve tuhaf Rus hayranlığının üstünü örtebiliyordu. Kürkü, av köpeklerinin ısırışlarıyla parçalandığı ve öldürücü yaralar aldığı halde kıstırıldığı köşede başını dimdik tutan bir ceylanın gururunu taşıyordu.

Bu tuhaf Türk, uykumu kaçıracak, rahatımı bozacak neler yapmıştı bana? Ondan çok kendime kızarak şafak söker sökmez yataktan fırladım ve özensizce giyinerek apar topar Kaynarca'ya doğru yola çıktım.

Kaynağa vardığımda Moskof Selim tuhaf görünüşlü evinin avlusunu süpürüyordu. Sanırım o da beni gördü ve sabahın bu erken saatinde karşısın-

da bulduğuna şaşırmadığı gibi yanıma gelmeye de acele etmedi. Şafak ufku kızıla boyuyordu ve yeni başlayan günün serinliği kafamın karışıklığına iyi gelmişti. Kaynaktan su içerek elimi yüzümü yıkadım. Sonra ağır adımlarla Türk'ün evine doğru yürüyerek onu dostça selamladım.

"Rus usulü güzel çay demlediğini duydum ve içmeye geldim," dedim. "Çayı, özellikle Rus usulü demlenmiş çayı çok severim."

Ruslara olan sevgisi yüzünden onunla alay ettiklerine göre ben de oradan başlayayım, bakalım nereye varırız diye düşünmüştüm. Türk yerinden kalkarak selamıma karşılık verdi. Hüzün ve merak dolu büyük gözlerini bana dikerek:

"Vay!" dedi. "Ruslar sana ne yaptı da onları sevmezsin? Keşke biraz Rus çayımız olsaydı, sana ikram eder, ben de içerdim. Buyur, otur."

Açık kapıdan evin içine bakarak "İçeride güzel bir semaverin var, demek ki çayın bitmiş," dedim.

"Hiç yoktu ki, nasıl bitsin! O gördüğün semaveri buradaki ustalara sipariş ettim, onlar da ellerinden geldiğince semavere benzetmeye çalıştılar. İçinde kaynattığım otlar sana göre değil. Düşüncelere daldığım zaman hasret gidermek için kaynatırım. Oturup

suyun kaynarken çıkardığı sesi dinlemek hoşuma gider. Bana inanmıyor musun yoksa?"

Odaya girerek içini göstermek üzere tenekeden yapılmış çaydanlığı getirdi. Yabani kekik, nane, adaçayı ve başka yerel bitkilerin güzel kokularını içime çektim.

"Semaverine uygun bir çaymış," dedim gülerek.

Gerçekten de eski teneke parçalarının birbirlerine kabaca kaynatılmasıyla yapılmış çaydanlık, Selim'in Rus askerlere benzediği kadar Rus semaverlerine benziyordu. Selim'in Rus aşkı çaydanlığı gibiyse, Türkiye hiçbir zaman Ruslaşma tehlikesiyle karşılaşmaz diye düşündüm kendi kendime.

"Allah aşkına, otur şuraya!" dedi Selim. "Sana güzel bir kahve pişireyim, dallarından yeni koparılmış meyvelerim ve sütüm de var. Yol arkadaşın bugün sohbet etmeye gelebileceğini söylemişti. Şu tabureye otur. Aşağıda, pus altındaki şu otlağı görüyor musun? İşte, Rusya'da bu manzarayı çok görürsün."

Selim bir yandan konuşurken diğer yandan çiviye asılmış bir sepetten taze meyveler çıkararak önüme koydu. Sonra kahve pişirip süt getirmeye gitti. Saka kuşları birbirlerinin sesini bastırmak üzere yarışıyor gibiydiler. Kaynağın bülbül ötüşüne benzeyen sesi

buraya kadar geliyor, sabah gezisinden erken dönmüş tek bir kumru, kayın ağacının dallarında yalnızlığının ağıtını yakıyordu. Doğudan gelen tatlı ışık, soldaki tepelerin zirvelerini altınla kaplıyor ve yeni uyanan pınarın berrak sularıyla birlikte, güzel bir bakirenin dudaklarındaki gülümseme gibi akıyordu. Dün nasıl da yanılmıştım! Doğanın türkülerini okuyan bu sımsıcak, mis kokulu manzaranın kuzeyin sessiz, kuru ve asık yüzlü stepleriyle ne ilgisi vardı? Gerçi, ayaklarımın önünde serilmiş olan güzelliklerin derinliklerinde, bataklıkların üzerinde, bembeyaz bir sis tabakası görünüyordu. Ama bu beyaza çalan ince hava tabakası, az önce gülparmaklı İos'un derin uykusundan uyanıp göğe çıktığı Tithonos'un gerdek yatağı[10] değil miydi? Tanrıçanın maiyetindeki sabah esintileri, birazdan yatağın ince dokunmuş pamuklu ve keten tülbentlerini çekerek güney halklarının

[10] *Τιθωνοῦ λέχος* [Tithonu lekhos]. Tithonos mitolojiye göre Troia kralı Laomedon ile Strymo'nun oğluydu. Şafak tanrıçası İos ona âşık oldu ve Zeus'tan sevgilisini ölümsüz kılmasını istedi. Ama yaşlanmamasını dilemeyi düşünmediği için Tithonos bir süre sonra yaşlandı. Tanrıça olduğundan hep genç kalan İos, sevgilisini bu halde görmeye dayanamıyordu. Bunun üzerine tanrılar Tithonos'u fazla hareket edemeyen, sürekli konuşan buruşuk bir böceğe, cırcırböceğine dönüştürdüler. "Gülparmaklı İos" dünya literatürüne Homeros'un kazandırdığı bir terimdir.

görüş alanını açacaktı. Asık yüzlü, güneş görmeyen İskit toprakları böyle manzaraları ne bilsin?

"Bir zamanlar savaş esiri olarak Rusya'da bulunduğunu duydum," dedim kahve pişirmekte olan Selim'e. "Allah sana bundan başka felaket göstermesin!"

"Ağzından yel alsın!" diye bağırdı Selim heyecanla. Az kalsın elinden cezveyi düşürüyordu. "İyiliğimi istiyorsan tekrar oraya esir düşmemi dile."

"Seni anlayamıyorum," dedim şaşkınlıkla.

"Hikâyemi bilmediğin için söylediklerim sana tuhaf geliyor. Kimseye açıkça anlatmadığımdan başkalarına da tuhaf gelir. Ama sana anlatabilirim. İyiliğimi istiyorsan yeniden Rusya'da esir düşmemi dile."

Selim evinin dar kapısının önünde oturdu. Giyimine önem vermeyen insanların kayıtsızlığıyla uzun bacaklarını bana doğru uzatınca, yıpranmış çizmelerinin altından ayak tabanları görünüyordu. Bedeniyle kapının üçte ikisini kaplıyordu. Yarı karanlık odanın içinde ve alacalı tuhaf giyimi ve solgun yüzü daha da belirgindi. Karşılıklı oturunca gözlerinin ifadesini yakından inceleme fırsatını buldum. "Kalp yası" denebilecek duyguyu yansıtan böylesi derin ve anlamlı bakan gözleri daha önce hiç görmemiştim. Kahvemi içerken yüz hatlarını incelediğimin farkına

varınca gözlerini kaçırdı.

"Dün beni çok heyecanlandırdın!" dedi buruk bir gülümsemeyle.

"Hayırdır!" diye yanıt verdim Türklerin sevdiği bir ifadeyi kullanarak.

"Hayırlı olur inşallah! Dün akşam seni görünce Rus olduğunu sandım. Neden öyle düşündüğümü hiç sorma. Rus olmak istemediğini anlayınca da, içimden, çok ilginç diye düşündüm. Bu kadar iyi bir insan ve Rus değil! Gitmeye acele ediyordun, ben de gitmeni istedim. Ama sonra seni burada tutamadığım için üzüldüm. Seninle oturup konuşmak, sohbet etmek istedim. Peşinden koştum, ama seslenmeye cesaret edemedim, sen de geri dönüp bakmadın."

"Köye inerek kim olduğunu öğrendim. Hayırlısı neyse o olsun dedim. Demek bu yüzden ona yakınlık duymuşum. Öyleyse bu adam Kaynarca'ya geri dönecek diye düşündüm. Başka türlü olamazdı. Döneceğinden öyle emindim ki sabah sabah karşımda görünce hiç şaşırmadım."

"Gönül gönüle karşıymış demek ki. Seni görmeden içim rahat etmeyecekti."

"Doğru mu söylüyorsun?" diye bağırdı neşeyle. "Dedikleri gibi, iki insan birbirlerine yabancı olsalar

bile bazen kardeş ruhlara sahip olabiliyormuş."

Sesini alçaltarak huşuyla Pers şairin dizelerini okudu:

"Şanssız bir ruh yeraltının karanlıklarından
gökyüzüne bakarken
başka mutlu bir ruh görür yıldızlarda
kendi tarafına bakan.
İkisi de farkında; gönülleri akrabadır,
onları ayıran acımasız kader."

"Sen okumuş adamsın," diye devam etti Selim, daha önceki ifadesine bürünerek. "Allah aşkına, söyle bana. Taşlar bile dertlerini anlatacak birilerini bulsalar hafiflemezler mi?"

"Haklısın!" dedim, Selim'in düşünme tarzına şaşırarak. "Söylediğin çok doğru!"

"Bazen dertlerimin artmasıyla kalbimin gitgide ağırlaştığını, taşlaştığını hissediyorum. Ruhsuz derinliklerinden soğuk su fışkıran bu kayadan başka kimsem yok dertlerimi anlatacak. Ama o da bazen beni dinlemeye razı olmuyor. Benim gibi bir gevezeden bile fazla kendi kendine konuşuyor ve ne olduğunu anlayana kadar akıp gidiyor."

"Anlatmak istersen dertlerini dinlemeye hazırım, Selim Ağa. Burada sessizce duracağıma, tek kelime konuşmadan seni dinleyeceğime söz veriyorum. Neymiş bakalım ruhunu ezen gizli derdin?"

"Ne senden, ne de başkalarından gizlemeye değecek bir derdim yok. Ama diğerlerine göre Moskof Selim yarı deli bir adam. Onlara ne anlatmamı ister, beni anlamalarını nasıl beklersin? Senin nasıl biri olduğunu öğrenince bu yüzden rahat bir nefes alabildim. Böyle bir insan Ruslar kadar iyi olmalı dedim kendi kendime. Derdimi ona anlatırsam bütün dünyaya anlatmış gibi olurum. Bundan böyle kimse beni korkak ve hain diye suçlayamaz. Çünkü daha önce de söylediğim gibi bu şekilde davranmaya kararlıyım. Ruslar tekrar buraya gelirlerse onların tarafına geçecek, onların müttefiki olacağım. Ülkelerine gideceğim ve orada kalıp geri dönmeyeceğim. Haklı olup olmadığıma hikâyemi dinledikten sonra karar verirsin."

Burada, düşüncelerimde de olsa, Selim'e haksızlık ettiğimi itiraf etmem gerekiyor. Hüznünün nedenini tahmin edemezdim kuşkusuz, ama anlatımını, kendisiyle dalga geçilmesine neden olan Rus sevgisiyle başlattığına bakarak, bir an için saplantılı bir hastanın tuzağına düştüğümü, az sonra önemsiz şeyler

duyacağımı düşündüm. Ama yanlış bir karara varmıştım. Ondan, dini inanışlarına, gelenek ve göreneklerine aykırı gördüğü her şeyden nefret etmesini, milli addettiği her duyguya körü körüne bağlı kalmasını, milletini ve şahsını ilgilendiren olayları pasif bir umursamazlıkla izlemekle yetinmesini bekliyordum. Bu yüzden, Selim'i kendisine yakıştırdığım davranış ve inanışları reddetmeye yönelten nedenleri öğrenmek her bakımdan ilginç olacaktı.

Selim, bir süre gücünü toplamak istercesine sessiz ve dalgın kaldıktan sonra, bakışlarını alçaltarak bozuk bir enstrümandan çıkıyormuş gibi duyulan titrek ve zayıf sesiyle anlatmaya başladı.

"Zengin bir ailede doğdum, babam Bey'di. Anne, baba, iki ağabeyim daha vardı. Ailenin en küçüğüydüm ve kız kardeşimiz olmadığından annem beni kız gibi giydiriyor, haremden çıkmama izin vermiyordu. Zavallı kadın, kız doğuramadığından kendini bu şekilde avutmaya çalışıyordu. On iki yaşıma gelmiştim ve hâlâ uzun saçlarım vardı, ellerim kınalı, yanaklarım boyalıydı ve kız elbiseleri giyiyordum. Allah rahmet eylesin, ona her bakımdan çok benzediğimi gördükçe annem benimle gurur duyuyordu. Küçükken beni bir bebek gibi süslemelerine, benimle bir

bebekmişim gibi oynamalarına iyi kötü katlandım. Ama yaşım büyüdükçe kadınlarla birlikte olmaktan nefret etmeye başladım. Sevgili annem, yanından bir an önce ayrılmaya can attığımı görüyor, üzülüyordu. Babamı nadiren görüyordum. Gururlu, ciddi bir adamdı ve haremde fazla konuşmazdı. Saçlarım uzun olduğu ve kız elbiseleri giydiğim için olacak, benden nefret ediyor gibiydi. Kucağına alıp sevdiğini hiç hatırlamıyorum. Bana hep onur kırıcı lakaplar takıyor, hiç hediye vermiyordu. Ama cesur bir adamdı, atlara ve silahlara düşkündü, kadınlara özgü şeylerden uzak dururdu. Onu çok seviyordum ve annem haremde kalmaya zorladıkça, bir an önce onun gibi silah kuşanmak, ata binmek, ona benzemek istiyordum."

"Annem bir gün saçlarımı tararken, 'Beni pek sevmediğini görüyorum evladım,' dedi. 'Ama babanın şimdi başka bir karısı var, bizi görmek bile istemiyor artık. Sen de onun yanına gidersen ben ölürüm. Anlayabiliyor musun?' 'Ama onun güzel atları ve belinde güzel silahları var,' dedim çocuk aklımla. Annem bir süre canı sıkkın düşündükten sonra: 'Bayram yaklaşıyor,' dedi. 'Beni seni sevdiğim kadar seveceksen, sana silah da, istediğin her şeyi de alırım.

Yalnız ağabeylerin gibi benden uzaklaşmanı istemiyorum.' Daha on iki yaşındaydım ve kız elbiselerini çıkarıp bana silah alacağını vaat etmesiyle anneme çok bağlandım. Onu her zaman sevmiştim, haremde hapsedilmeye ve bana kız muamelesi yapılmasına başka türlü katlanamazdım zaten. Ama babamın bir kadın yüzünden onu terk ettiğini öğrendikten sonra sevgimi göstermek uğruna neler yapacağımı şaşırdım. Yanından hiç ayrılmıyor, sözlerinden hiç çıkmıyordum. Allah rahmet eylesin, 'Senin sevgin olduğu sürece diğerlerinin nefreti ve küçümsemesi umurumda değil,' diyordu. 'Ağabeylerin babana çekmiş, göğüs kafeslerinde kalpleri yok. Bana benzeyen bir tek sen varsın. Allah'ın rahmeti üzerine olsun!'"

"Gerçekten de bayramın gelişi tez oldu. Bir gün içinde, saçları bukleli kızdan delikanlıya dönüştüm. Başımda püsküllü fes, sırtımda yeşil cepken, belimde potur, ayaklarımda işlemeli tozluklar ve annemin vaadini tutması sayesinde ipekli kuşağımda iki küçük tabanca."

"Sevincimden havalarda uçuyordum. Önce babamın elini öpmeye koştum. Artık hor görmeyecek, benimle gurur duyacaktı. Ama karşısına çıkar çıkmaz yüzünü buruşturarak kız gibi yürüdüğümü söyledi.

Dünyam yıkıldı!"

"Eskiden babamın beni ağabeylerim kadar sevmemesini giydiğim kız elbiselerine yoruyordum. Onun gibi giyindikten, okuluma at sırtında gitmeye başladıktan sonra fikrini değiştirmesini bekledim. Hiçbir şey olmadı. Gözünde beceriksiz, korkak, iğrenç olmaya devam ettim. Ne yapsam yaranamıyordum. Babamın beni bir türlü sevemediğini gördükçe kahroluyordum. Sevmemekle kalmıyor, küçük ağabeyim bana kötü davrandığında büyük ağabeyim korumaya kalkınca ona kızıyordu."

"Çektiğim sıkıntıları öğrenen annem, ders çalıştıracağını bahane ederek, beni mümkün olduğunca haremde, yanında tutmaya çalışıyordu. Büyük bir ailedendi ve çok kültürlüydü. Ne kadar mutsuz olduğunu gördükçe ben de yanında olmak istiyordum. Babamın ikinci eşinin yaptığı densizlikleri sadece bana anlatabiliyor, bu şekilde biraz olsun rahatlıyordu. Onu dinledikçe yüreğim kan ağlıyordu, ama ortaya çıkıp annemin hakkını savunmaya da cesaret edemiyordum. Tek istediğim kendimi babama sevdirmekti. Bu yüzden hep hoşuna gideceğini bildiğim şeyler yapıyordum. Özellikle de düşkün olduğu büyük ağabeyime yakın olmaya özen gösteriyordum.

Dış görünüşü itibariyle babama çok benziyordu, ama yumuşak huylu, iyi kalpli bir gençti. Babama hakkında iyi şeyler söylediğini, beni sevdirmeye çalıştığını görüyordum. Ama bunda başarılı olamıyordu. On sekiz yaşımdaydım ve dudaklarından tek bir tatlı söz duymamıştım."

"Bir gün asker toplamaya geldiler ve büyük ağabeyimin kurası çıktı. Babam haberi duyduğunda çok sevindi. 'Serasker uzaktan akrabamız olur,' dedi. 'Kısmetinde asker olmak çıktığına göre, askerlikte başarılı olmanı istiyorum. Serasker'e bir mektup göndereceğim ve sana söylediğim gibi hareket edeceksin.'"

"Ağabeyimin korkudan eli ayağı dolanmıştı, yaprak gibi titriyordu. Daha önce de söylediğim gibi, babam onu çok seviyordu, ama sert bir adamdı. İsteklerinin tartışmasız yerine getirilmesini istiyordu."

"'Korkacak bir şey yok,' dedi ağabeyime. 'Kaderinde kurşunla ölmek varsa, kurşunla ölürsün. Bak dışarıda davul zurna çalıyor. Askere alınanlar eğlenmek için toplandılar, git onlara katıl.'"

"Ağabeyimin yüzünden boncuk boncuk ter akıyordu, gözlerinin feri sönmüştü. Kolumu uzatıp kucaklamasam bayılıp yere yıkılacaktı. Babam yüzünü öbür tarafa çevirerek minderden kalktı ve iyi geceler bile

dilemeden hareme çekildi. Daha önce hareme hiç bu kadar erken çekilmemişti."

"Hava kararmak üzereydi. Davul zurna sesleri gitgide evimize yaklaşıyordu. 'Sultanım çok yaşa!' sesleri kapımıza dayandı, onu almaya gelmişlerdi. Ağabeyim beni kucaklayarak gözyaşlarına boğuldu, yürek paralayıcı hıçkırıklarla ağlamaya başladı. 'Gidemem!' diyordu ancak duyulan boğuk bir sesle. 'Savaşta öldürecekler beni! Gitmeye cesaretim yok.'"

"'Umudunu kaybetme ağabey!' dedim avutmaya çalışarak. 'Daha çok zamanımız var. Bakarsın babam bedelini öder seni göndermez. Gerekirse yerine ben giderim. Korkma!'"

"Kalabalık avluya girmişti. Yeşil bayrak önde, acemi askerler arkasındaydı. Bazıları içtikleri şarap ve çektikleri afyonla kendilerinden geçmişti, başkaları da hiçbir şey almadan aynı durumdaydı. Hiç mutlu olmadıkları halde herkes mutlu görünüyordu."

"'Hasan, gel kardeşim!' diye bağırdı bayrağı taşıyan genç. Kısa boylu, şişman ve kötü kalpli biriydi. 'Ordu askere teslim olmamızdan önce sekiz gün izin veriyor. Gel de doya doya eğlenelim. Gözüne kestirdiğin güzel bir Rum kızı ya da gâvurlardan birine garezin varsa tam zamanı. Her istediğini yapabilirsin,

kimselere de hesap vermezsin.'"

"Zavallı ağabeyim! Dış görünüşü babama çok benziyordu, ama sert ve vahşi hatlarına rağmen yufka yürekli bir gençti. Şimdi de onu yapmayı düşündükleri serseriliklere, yağmalara, hırsızlıklara katılmaya davet ediyorlardı."

"Kemanlar avluda çalıyordu, evin bütün uşakları kapının önünde toplanmıştı, ama ağabeyim mum gibi sapsarıydı. Bayraktar onu kenara çekip özel olarak konuştu. Yerinde ben olsaydım zorlasalar da onlarla gitmezdim, ama ağabeyimin iradesi zayıftı. Herkesin bağırıp çağırdığını görünce kalabalığa teslim oldu. Başını eğerek arkalarından gitti. Zararı yok diye düşündüm, asker arkadaşlarıyla takılsın, eğlensin, belki biraz cesaretlenir. Babam istedikten sonra zaten askere gitmemesi mümkün değildi. Gece eve yatmaya gelmedi, diğer ağabeyim de onunlaydı ve bu durumda ben selamlıktan ayrılamadım. Davullar zurnalar sabaha kadar çaldı durdu. Sarhoş olur, ne yapacağını bilmez duruma düşer diye iki kez uşakları gönderip baktırdım. Gece yarısına kadar gayet iyi olduğunu söylediler."

"Ertesi sabah erkenden onu aramaya çıktım. Küçük ağabeyim eve geç saatlerde tek başına döndü-

günden endişe etmeye başlamıştım. Uzağa gitmeme gerek kalmadı. Bayraktar birkaç acemi askerle, o duvar senin bu duvar benim, sendeleyerek bana doğru geliyordu. Sarhoşluktan ayakta duramıyorlardı."

"'Hasan ağabeyim nerede?' diye sordum."

"'Cehennemin dibinde!' diye yanıt verdi. 'Arkadaşlarını terk ederek defolup gitti.' Uzaklaşmaya hazırlanıyordum ki zengin bir komşumuzun uşağını gördüm."

"Ağabeyim dün akşam efendinle birlikteydi, şimdi nerede olduğunu biliyor musun?"

"'Hâlâ birlikteler,' diyerek göz kırptı."

"Neredeler peki, konağınızda mı?"

"Allah korusun, onların konağımızda yeri yok!"

"Saçmalıklarını dinleyecek vaktim yok, ağabeyimin nerede olduğunu biliyor musun, bilmiyor musun?"

"'Biliyorum,' dedi küstahça, 'asker kaçağı oldu.'"

"Cümlesini bitirmesine izin vermeden yakasına yapıştım. Boğazını öyle sıktım ki gözleri yuvalarından fırlayacak gibi oldu. 'Seni adi köpek seni!' dedim. 'Bu iftirayı geri al, yoksa hemen şimdi gebertirim seni.'"

"'Bırak beni, kimselere söylemem,' dedi can hav-

liyle. 'Daha kimse bilmiyor zaten.'"

"Yakasından çekiştirerek evimize götürdüm. 'Benim kabahatim yok,' diye bağırıyordu. 'Bana emredilenleri yaptım sadece. Atlarını eyerleyerek köyün dışında gelmelerini bekledim. İhtiyaç duyacakları bütün şeyleri de küçük ağabeyin getirdi. Kaçmalarına yardım ettiğini sana söylemedi mi? Onları yolcu ettiğimizde gecenin ikisiydi.'"

"'Ağzından bir şeyler kaçırdığını duyarsam gebertirim,' dedim ve eline bir altın lira sıkıştırarak gönderdim."

"Birkaç saat sonra askerlik şubesinde ifade veriyordum. 'Ağabeyim Hasan'ın mutlaka ailemizin başında bulunması gerektiğinden, kanunlara ve geleneklerimize göre, onun kardeşi olarak yükümlülüğünü devralmaya geldim!'"

"Ailemizin itibarı çok yüksekti. Babam istese ağabeyimin askerliğinin bedelini ödeyebilirdi. Askerlik şubesi bu yüzden fazla uzatmadan, Hasan'ın adını silerek yerine benim adımı yazdı. Sultan'a ve bayrağa yemin ederek oradan ayrıldım. Askerlik şubesinin merdivenlerinden inerken, olup bitenleri babama nasıl anlatacağımı düşünüyordum. Yaşlı babam gururlu bir insandı. Ailenin şerefi söz konusu olduğunda in-

san hayatına hiç önem vermezdi. Ağabeyimin yerine askere gittiğim için asker kaçağı durumu söz konusu değildi, elâlemin diline düşmeyecektik. Ama babamın ahlak anlayışı farklıydı. Bu tatsız durumu nasıl karşılayacağını bilemiyordum."

"Aklımda bu düşüncelerle merdivenlerden inerken avluya dörtnala bir postacı girdi. Atı ter içindeydi. Acemi erlere Edirne'ye doğru yola çıkma emrini getirmişti. Beni geri çağırdılar ve diğerlerini de toplamak üzere evlere asker gönderdiler. O zamanlar daha askerliğin ne olduğunu bilmiyordum. Bana izin vermelerini, annemin elini öperek hayır duasını alıp geleceğimi söyledim, bırakmadılar. Herkesin yüzü asılmıştı. Orduya yeni katılanları kaydeden subay da çok sert biriydi. Postacı İstanbul'dan geliyordu, getirdiği haberler hemen çevreye yayıldı. Devletimiz Ruslarla savaşa girmiş, Kırım Savaşı başlamıştı."

"Bir binbaşı, elinde listeyle askerleri bir odaya tıkıyordu ve en başta içeriye beni aldı. Hepimize babasını öldürmüşüz gibi düşmanca bakıyordu. Düşündükçe, hayatım boyunca o cani ruhlu subaydan nefret ettiğim kadar kimseden nefret etmediğimi söyleyebilirim."

"Bir saniye! Bir saniye! Ölüm kalım meselesi! Savaşa giden geri dönüp dönemeyeceğini bilmez. Bir

koşu gidip annemin elini öpeyim, hayır duasını alayım, hemen geri dönerim!"

"Hayır, mümkün değil!"

"Avluya indirilip yola çıkmaya hazırlanırken, askere alınanlarla vedalaşmaya gelenler arasında küçük ağabeyimi gördüm. Karşısında beni görünce çok şaşırdı."

"'Babam Hasan'a bir mektup ile bir kese altın yolladı,' dedi yanıma gelerek. 'Ona hayır duasını gönderiyor, hayırlı bir evlat olmasını, ailemizi utandırmamasını diliyor. O da vedalaşmaya gelecekti, ama ordu hemen yola çıkacağından yetişemedi. Sahi, Hasan nerede?'"

"'Kaçmasına yardım ettiğine göre Hasan'ın nerede olduğunu çok iyi biliyorsun,' dedim. 'Bunu yapmamalıydı, ama gördüğün gibi yeri boş kalmadı. Asker kaçağı olmasına yardım ettiğin için başın belaya girmesin beni iyi dinle. Kaçakları yakalamak üzere inzibatlar gönderilecek. Nerede saklandığını bildiğin için hemen ağabeyimizi kurtarmaya git. Askerden kaçtığını kimse bilmiyor, çünkü ben kendi irademle onun yerine teslim oldum ve gördüğün gibi kabul edildim.'"

"Hemen geri dönsün, kaçtığı duyulmasın, ailemizin şerefi lekelenmesin. Babama da gözümde yaşlarla elini öptüğümü, hayır duasını istediğimi söyle. Ha-

san'ı ne kadar çok sevdiğini bildiğimden yaşlılığında ondan ayrı kalmasına razı olmadığımı, onun yerine askere gitmeyi benim istediğimi söyle."

"Cümlemi yeni bitirmiştim ki hareket borusu çaldı. Bir daha karşılaşmak nasip olmayabilirdi, iki kardeş gözlerimizde yaşlarla kucaklaşarak vedalaştık. Boru bir daha çalınca subaylar atlarına bindi."

"'Bu yüzüğü anneme götür,' dedim. 'Keşke buraya oğullarıyla vedalaşmaya gelen kadınlar gibi eğitimsiz ve yoksul olsaydı. Ona son kez sarılabilir, dudaklarından hayır duasını alabilirdim. Ama o bir hanımefendi, büyük bir Bey'in kızı, haremden çıkamaz. Bana da yanına gitmem için izin vermediler. Bu yüzüğü ona ver! Parlayan elmasına baktıkça beni hatırlasın, beni gördüğünü sanarak avunsun.'"

"Boru üçüncü kez çaldı. Bir imam gelerek bir koç kesti, kanını yola akıttı. Sonra ellerini kaldırarak dua etti. Korkunç sessizliği çılgınca çalan davulların sesi kesti. Bayrak çekildi ve hep bir ağızdan, bütün gücümüzle 'Sultanım çok yaşa!' diye bağırdık.

* * *

"Askere alınışım anlattığım gibi oldu. Doğrusunu söylemek gerekirse beklediğim gibi çıkmadı, ama

kimse görevimi aksattığımı söyleyemez. Bizi kaydeden binbaşı, burnunu sıksan ağzından zehir akıtacak gibi somurtan o adam bile birkaç gün sonra beni sevdi. Kırım Savaşı süresince başıma gelenleri anlatarak canını sıkmak istemem. Çektiğim acılar ile yoklukları ve Silistre önünde akan kanımı, anamın ak sütü gibi Efendim Sultan'ıma helal ediyorum. Ama bir şey taş gibi yüreğime oturdu, bir türlü unutamıyorum. Beni hayal kırıklığına uğratan ilk olaydı. Rusları Silistre'den kovduğumuzda çok ağır yaralanmıştım. Bu yara diğerleri gibi kendi kendine kapanmadığından beni bir kaleye, hastaneye kaldırdılar. Kendimden geçmiş olmalıydım."

"Bir süre sonra, etrafımda olan biteni anlayabilecek duruma geldiğimde, koğuşta sık sık benden bahsedildiğini duydum. Kulak kabartınca, o ağır yarayı, soluk renkli binbaşı askerlerini terk edip cepheden kaçtığında ve bayraktar vurulduğunda bayrağımızı düşmanın elinden kurtarmak için savaşırken aldığımı öğrendim. İlaçlar ve sargıların iyileştiremediği yaram bu duyduklarımla hemen iyileşti diyebilirim. Keşke o gün, bu mutluluğu tattığım an, hemen orada ölseymişim. Bir doktor –Frenk'ti sanırım– Sultanımıza yazı gittiğini, gösterdiğim bu kahramanlık için

nişan alacağımı söyledi. Ama bütün bunlar sanki yaramın iyileşmesi için kasten uydurulmuş gibiydi."

"İyileşip hastaneden çıktığımda, savaş meydanından kaçan o sarı suratlı binbaşıyı gördüm. İlk başta tanıyamadım. Serasker onu üç rütbe birden terfi ettirmiş, büyük bir nişan vermişti. Beni tanıyınca yanına çağırdı."

"'Bugün Balkanlar'a siper kazmak üzere bir birlik gönderiliyor,' dedi. 'Sen de onlarla gideceksin, kazma kürek sallayıp, toprak taşıyacaksın. Haydi, yıkıl karşımdan ve bir daha da gözüme görünme.'"

"Bana lâyık görülen teşekkür ve madalya buydu!"

"Daha sonra Frenk doktor anlattı. Sultan binbaşıya üç rütbe terfii ve madalyayı bayrağımızı düşmandan kurtardığı için vermişti. Sarı suratlı binbaşı, Serasker'in gözdesinin akrabasıydı ve savaş meydanından kaçtığı için cezalandırılacağına, olmayan kahramanlığı için ödüllendirilmişti. Arkasını askerlerine dönüp kaçtığı halde, yaralarımdan akan kanın karşılığını o almıştı."

"Hastanede yatarken babama kahramanlığımı yazmayı düşünüyordum ve terfi etmem için bir şeyler yapabileceğine inanıyordum. Kahramanlığı ve cesareti takdir eden bir insandı. Üstelik Serasker

akrabamızdı ve babam ağabeyimin terfiine yardımcı olacağını vaat etmişti. Ona vaat ettiklerini benim için de yapabilirdi. Ama Serasker'in yakını olmanın ne anlama geldiğini öğrenince bundan vazgeçtim. Cephenin en ön safında savaşarak Allah'a ve kısmetime güvenmek bana daha doğru geldi. Kim bilir, belki de savaşın en hararetli anında şeytan kanıma girerse görevimi ihmal eder, asker kaçağı olurdum. Serasker de sarı suratlı binbaşıya yaptığı gibi, sadece akrabası olduğum için bana madalya verirken, vatanın ve bayrağın onuru için hayatını feda etmeye hazır, madalyayı hak eden askeri cezalandırabilirdi. Bana da öyle yapılmamış mıydı? Kahramanlığımı ödüllendirmek yerine tüfeğim ve kılıcımı alıp yerine kürek ve kova vermemişler miydi? Bir insanın hakkının yenmesinin ne kadar acı verdiğini tattığımdan, başkasının da tatmasını istemedim. Hayatımda bir yerlere geleceksem bunu başkalarının kayırmasıyla değil kendi değerimle başarmak istedim. Bu ve buna benzer düşüncelerin etkisinde kalarak babama yazamadım. Keşke yazsaydım! Hiç olmazsa hayatta olduğumu öğrenirlerdi. O günlerden sonra her şey öyle ters gitti ki memlekete mektup yazmak nasip olmadı."

"Sultan'a yedi yıl hizmet ettim, terhis olduğumda

kemerimde yedi kuruşum yoktu. Bunu şikâyet etmek maksadıyla söylemiyorum. Bizler, ailelerimiz ve bütün servetimiz Efendimiz Sultan'a ait olduğumuzdan, onun için harcanmamız da büyük bir onurdur. Ama Sultan savaşa gönderdiği bütün kullarını kapılarının önünden alıp yine kapılarının önüne bırakmayı taahhüt etmişti. Öyleyse benim evimden on iki günlük mesafede, parasız, çulsuz ve ayakkabısız bırakılmama ne demeli?"

"Evimize varana kadar çektiklerimi anlatmama gerek yok. Geri zekâlı memurlar okuma yazma bilmedikleri ve terhis kâğıdımı okuyamadıkları için üç dört kez hırsız sanılarak hapse atıldım. Birkaç kez de casus sanarak hayatıma kast etmek istediler. Bunca hevesle, görev aşkıyla ve nice umutlar besleyerek katıldığım ordudan ellerim boş dönüyordum. Hayatımı hiçe sayarak hak ettiğim madalya yerine göğsümde kabuk tutmuş yaralar, sırtımda dilenci torbası vardı. Başımdan böyle şeyler geçmesini elbette ki Efendim Sultan'ım emretmemişti, ama keşke bütün sıkıntım bu olsaydı."

"Evimizin avlusuna girdiğimde kimse beni tanımadı. Aslına bakarsan ben de kimseyi tanımadım, binalar bile değişmişti. Benim zamanımda evin ne-

resine baksan, burada düzeni ve huzuru seven disiplinli bir beyefendinin yaşadığı anlaşılıyordu. Şimdi durum çok faklıydı. Avludaki çeşme kurumuş, kapı kolları paslanmıştı ve kapının eşiğinde, elleri belinde, efendisine kapıyı açmak için bekleyen bir uşak beklemiyordu. Uzaktan evin uşaklarının gülüşmeleri, bağırışları ve hayasızca küfürleri duyuluyordu, ama kimin geldiğine bakacak, evdekilere haber verecek, herhangi bir işi yapacak kimse yoktu. Gözlerim yaşlı ve canım sıkkın, üst katta, eskiden bu saatlerde babamın oturduğu odaya çıktım. İçeride kimse yoktu. Ama babamın silahlarını, tespihini, nargilesini duvarda asılı görünce rahat bir nefes aldım. Babam yaşıyordu, ölmemişti. Sevincimden babamın eşyalarının tozlu ve uzun süre kullanılmamış gibi durduğunu fark edemedim. Karşımda duran yaşlı uşağım inanmaz gözlerle bana bakıyordu.

"'Evet, benim Şakir Baba,' dedim gülümsemeye çalışarak. 'Niye şaşırdın böyle?'"

"'Allahın rahmeti üzerine olsun!' dedi şaşkınlıkla yaşlı uşak ve değneği ellerinden kayarak yere düştü. 'Sen gerçekten de Efendim Selim isen şimdi gönül rahatlığıyla gözlerimi kapayabilirim. Babanın evine, sırtında dilenci torbasıyla döndüğünü görmek için

mi bunca yıl yaşadım?"'

"Önemli değil Şakir Baba! Çok daha kötüsü de olabilirdi. Allah'ın takdiri böyleymiş, ne yapalım? Efendimiz Sultan'a sadakatle hizmet edenler evlerine başka nasıl dönsün?"

"Keşke hiç gitmeseydin evladım. Keşke Sultan'a hiç hizmet etmeseydin de bunca yokluğa, eziyete katlanmasaydın."

"Kaderimizde öyle yazılmış, değiştirmek mümkün mü? Sen asıl Hasan ağabeyim nerede onu söyle. Babam nerede? Hareme git anama haber ver, elbiselerimi göndersin, hamamı yaksınlar. Hasan'a da hamamda bana eşlik etmesini söyle. Dediklerimi duydun mu?"

"'Ah Selim, ah!' dedi yaşlı adam. Sesi göğsünden zorlukla çıkıyordu. 'İsteklerini yerine getirmek için canımı bile verirdim! Demek ki hiçbir şey duymamışsın!'"

"Ne duymam gerekiyormuş? Bunca yıldan sonra ailemden gördüğüm ilk insan sensin."

"'Öyleyse benimle karşılaşman iyi olmuş! Babanın adamlarından birini ya da babanın kendisini görmüş olsan için paralanırdı. Sadece olanlara değil, olmayanlara da üzülürdün!'"

"Hemen neler olduğunu anlat! Başımıza büyük bir felaket geldi, bunu ben de görüyorum. Neler oldu?"

"'Olmaması gereken, baban ve genç hanımının söyledikleri. Her şeyin senin yüzünden olduğunu iddia ediyorlar! Olanlara gelince... Allah büyüktür, umudunu yitirmemelisin! Mindere otur da, elimden geldiğince anlatmaya çalışayım. Titreme, otur şöyle! Buraya kimse gelmez, konuşacaklarımızı da kimse duyamaz. Baban eve uğramamaya başladıktan sonra uşaklardan kimse ortalıkta dolaşmıyor, iş yapmıyor. Allah babanın aklını köreltti, ona büyü yaptılar, mekânını hareminde kurdu. Sakalını genç hanımına kaptırdı, kadın da ona her istediğini yaptırıyor.'"

"Şakir Baba, neden acımasızca işkence ediyorsun bana? En kötü düşmanınmışım gibi neden yüreğimi paralıyorsun? Bu eve büyük bir felaket düşmüş, bir an önce anlat da öğreneyim. Kadın dedikoduları ile büyüleri bırak."

"'Ah evladım!' diye inledi yaşlı adam ve ağlamaya başladı. 'Ağabeyin Hasan...'"

"Hasan'a ne oldu? Öldü mü yoksa?"

"'Ölseydi keşke. Kandilinin yağı tükendiğinde sevdiklerinin yanında ölen bunca efendi gibi ölseydi keşke! Kırım topraklarında, Dinimiz ve Halifemiz

uğruna elinde kılıcıyla can veren oğlum gibi ölseydi keşke! Şimdi Cennet'in çiçekleri arasında olduğunu düşündükçe avunur, acımızı unuturduk. Ah sevgili Efendim, ağabeyin Hasan'ı öldürdüler. Hem de haksız yere öldürdüler.'"

Selim'in sesi kısıldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözlerinden sel gibi gözyaşı akıyordu. Kendine gelmek için bir süre sessiz kaldıktan sonra devam etti.

"Nasıl yıkıldığımı, yüreğimden nasıl vurulduğumu anlatmama gerek yok sanırım. O ana kadar annemin başına bir şeyler gelmiş olmasından korkuyordum. Ağabeyimin ölümünü duyduğumda, içimden, hiç olmazsa annemi bana bağışladığı için Allah'a şükrettim. Onu ne kadar sevdiğimi, bütün hayatını bana adamış olduğunu ve nasıl ayrıldığımızı daha önce anlatmıştım. Ama ağabeyimin ölmüş olduğunu algılayınca, üstelik ölümü için babamın beni suçladığını duyunca beynimden vurulmuşa döndüm."

"Yaşlı uşak iyi bir insandı, beni de çok severdi. Küçüklüğümüzde oynamamız için bizi sokağa o çıkarır, okula o götürüp getirirdi. Artık hareme giremeyecek kadar büyüdüğümüzde annem bizimle irtibatı onun vasıtasıyla kurardı. Bu yüzden babam ile yeni eşinden

çok annem ile bize bağlıydı. Evden ayrıldıktan sonra olanları, ancak hıçkırıklarını dizginleyip konuşmaya başladığında öğrenebildim. Kısaca anlatayım."

"Yeni askere alınan bizler apar topar yola çıkınca, babam mahkemeye başvurarak ağabeyim Hasan'ın asker kaçağı olduğunu ihbar etmiş. Kadı ve müftü öyle bir şeyin söz konusu olmadığını, kanunlara ve geleneklere uygun olarak kardeşinin müracaat ederek onun yerine askere gittiğini söylemişler."

"'Oğlumun bir arkadaşıyla beraber birliğinden firar ettiğine dair şahitlerim var' demiş babam. 'Geceleyin dağa kaçtılar ve henüz geri dönmediler. Bir asker kaçağının kendine vekil tayin edebileceğini hangi kanun yazar? Oğlum firar ettiği andan itibaren asker kaçağıdır ve ben ailemden birinin böyle utanç verici davranmasını kabul edemem. Onun hemen yakalanmasını, en ağır cezaya çarptırılmasını ve zorla görevine iade edilmesini istiyorum. Nasıl olur? Düşmanlar vatanımıza saldırdığında, Efendimiz Sultan'ın âlicenaplığının sağladığı nimetler içinde yetişen bir genç birliğinden nasıl firar eder? Yakalanmaları için bir an önce peşlerinden süvarileri göndermezseniz bu ihmalinizi Serasker'e bizzat ben ihbar ederim. Kardeşi Selim'e gelince, o ancak bir kı-

zın yerine geçebilirdi, oğlum Hasan'ın yerine askere gitmesi kabul edilemez. Ne yaptıysa kendisi için yapmıştır. Ben oğlumun yerine askere gitmesini kabul etmiyor, onaylamıyorum. Aslında bir asker kaçağına yardım ettiği için suç ortağıdır ve onun da cezalandırılması gerekir.'"

"Hasan ile arkadaşının gizlendiği dağlara en gaddar, en sert inzibatlar gönderildi. Fazla aramalarına gerek kalmadı, ama gençler silahlıydı ve karşı koydular. Hasan'ın arkadaşının arkası sağlamdı ve suçüstü yakalanmadığı sürece hayatının tehlikede olmadığını biliyordu. Bu yüzden yüksek kayalardan ateş ederek direndiler ve bir jandarmayı yaraladılar. Bunun üzerine askerler onları kuşattılar ve kurşunları bitince ellerinde yalın kılıçlarla hırsla saldırdılar. Diğer genç kaçmayı başardı, ama ağabeyimi bir kayanın arkasında, elinde silahla kanlar içinde buldular. Nişan alırken alnından vurulmuştu."

"Haber babama ulaştığında çok sakin karşıladı. 'Allah'ın dediği oldu!' dedi. 'Herkese ibret olsun. İnsan kaderinden kaçamaz, kaderinde kurşunla gitmek varmış, o da kurşunla gitti. Ama vatanı için savaşırken değil, görevinden kaçarken vuruldu. Gidin mezarını kazın!'"

"'Ağabeyin gömüldükten ve ev içindeki yeri boş kaldıktan sonra baban değişti,' diye devam etti anlatmaya yaşlı uşak. 'Konağında korkunç bir disiplin uygulayan, malını mülkünü düzen içinde yöneten, ağzına içki koymayan adam ağlanacak hallere düştü. Çiftliğini hiç denetlemiyor, evine dönüp bakmıyor, önünde rakı şişesiyle sabahtan akşama kadar haremde pinekliyordu.'"

"'Diğer ağabeyin evlendi ve hemen ardından boşandı, beş yıl oluyor. Üvey annen, babanı ikna ederek bütün malını mülkünü üzerine geçirdi. Bildiğin gibi çocuğu yok ve ağabeyinin ölümünden sonra senin kuyunu kazmakla meşgul. Güya babanı üzmek için onu firar etmeye sen ikna etmişsin. Babana sevdiği oğlunun kendisine benzemediğini, işe yaramaz olduğunu kanıtlayarak önünü kesmek, yerine geçmek için onu sen kandırmışsın. Başka hiç kimseyle görüşmediği için de baban ona inanıyor. Bir kenara gizlenerek aksakallı yaşlı adamın ne hallere düştüğünü görebilsen! Üvey annenin getirdiği cariyeler önünde çıplak oynuyor, baban da söyledikleri açık saçık şarkıları dinliyor, yaşlı bedenini öpüp mıncıklamalarına ses çıkarmıyor. Üvey annen bütün bunları yaşlı baban aşırı içki ve şehvet düşkünlüğüyle bir an önce

ölsün de yaşıtı bir erkekle evlenebilsin diye yapıyor.'"

"Zavallı annem, bu gördüklerine kim bilir nasıl üzülüyordur!"

"'Onu artık merek etme evladım,' dedi yaşlı adam. 'Allah'ın inayetiyle acılar onu artık üzemez. Onunla vedalaşamadan cepheye gittiğinde, beni yanına çağırıp şunları söylemişti: Ben bu acıya dayanamayacağım Şakir Baba. Sonra büyük oğlunun ölüm haberi geldi. Günbegün hayattan uzaklaşıyor, ölüme yaklaşıyordu. Her gün yanına çağırıp savaşın gidişatını, senden haber alıp almadığımı soruyordu. Sen de ayrıldıktan sonra bir kez bile yazmadın, iyi olduğuna dair haber göndermedin. Elimden geldiğince onu avutmaya çalışıyordum. Gözü gibi baktığı, bir an olsun parmağından çıkarmadığı elmas yüzüğünün taşına takmıştı. Gün geçtikçe taşın donuklaştığına, matlaştığına inanıyordu. Gözlerinin yaşındandır Hanımım diyordum ona. Gözlerin yaşlı olduğundan taşın nasıl parladığını göremiyorsun. Ama o bana inanmıyordu.'"

"'Taşın donuklaşması iyiye alamet değil, diyordu. Evladımın hayatı tehlikede! Belki yaralıdır, belki can çekişiyordur. Hayat gözlerinden süzülüp tükendikçe yüzük de ona daha donuk görünüyordu.'"

"'Bir gün -daha dünmüş gibi hatırlıyorum- yanına çağırarak senden haber gelip gelmediğini sormuştu. Onu avutmak için bir yalan uydurdum: Cepheden gelen askerler Moskof'un yenildiği haberini getirdi. Selim Efendi oğlumuz da yaptığı bir kahramanlığa karşılık Sultan'dan büyük bir nişan adlı, terfi etti.'"

"'Ben onları ne yapayım, dedi yüzüne bir melek ifadesi veren buruk gülümsemesiyle. Evladımın yolunu beklemekten gözlerimin feri söndü. Hatıra olarak bıraktığı yüzüğün parlayıp parlamadığını bile seçemiyorum artık.'"

"'Sonra yüzüğü parmağından çıkararak başucunda duran Çerkez halayığa verdi. İşte, Melike kızım, dedi; Seni parayla satın aldım ama annenmişim gibi sevdin ve baktın bana. Allah'ın ve bu şahitlerin huzurunda özgürlüğünü veriyorum. Gözümün nuru, kalbimin güneşi sevgili evladımı bir daha görmek nasip olmadı bana. Verdiğim yüzüğü gözün gibi sakın! Benden daha şanslı olur da oğlumu görebilirsen, onu benim yerime sev, ona benim yerime bak. Yıllarca gurbet ellerde süründükten sonra eve döndüğünde öksüz kalmasın. Ardından Hanımım ruhunu Allah'a teslim etti."

"Yaşlı uşağım anlattıkça gözlerimden seller gibi yaş akıyordu. Anlattıkları bittikten sonra da uzun

süre ağlamaya devam ettim. Yitirdiğim annem ile ağabeyime ve kendime ağladım. Şakir Baba'nın çok güzel anlattığı gibi bundan böyle sevgisiz ve öksüz yaşamaya mahkûmdum. Geldiğimi haber vermek üzere onu gizlice Çerkez Melike'ye gönderdim. Elbiselerimi ve benden kalan neler bulursa hamama getirmesini tembihledim. Akşam eve döndüğümde babam hariç herkes döndüğümü öğrenmişti. Genç karısının haberi almasına engel olduğunu düşünerek ertesi gün söylemesi için Şakir Baba'yı gönderdim."

"'Gözün aydın Bey'im. Gurbetteki asker oğlun geri döndü!"

"Benim askerde oğlum yok!, demiş babam. 'Asker olmasını beklediğim oğlum gittiği yerden geri gelemez artık. O geleni de gözüm görmesin!'"

"Silâhaltında zorluklarla boğuşurken, dönüş yolunda sürüm sürüm sürünürken hep askere gidişim sayesinde babamın sevgisini kazanacağım düşüncesiyle avunuyordum. Bedenim büyüklü küçüklü yaralarla doluydu. Sadece yaralarıma baksa yiğitliği ile cesaretini aldığımı, kendisi gibi iyi bir asker olduğumu anlayacak diye düşünüyordum. Yüz hatlarım benzemese de ruhum ona çekmişti. Artık bana sarılacak, bağrına basacaktı. Yolda yürürken hep bunları

düşünüyordum. Bizim oralara yaklaştığımda da perişan halimle ailemizin onurlu adına halel getirmemek için adımı gizlemiştim."

"Keşke savaş meydanında kör bir kurşun kalbime isabet etseydi de sevdiklerimi yitirdikten sonra benden bu kadar nefret ettiğini görmeseydim. Evimde doğru dürüst iki gün kalmamıştım ki üçüncü gün inzibatlar gelip götürdü."

"'Yıllar önce bir asker kaçağına yataklık ettiğin, Sultan'ı kandırdığın suçlamasıyla yargılanıp hüküm giydin,' dedi kadı. 'Asker kaçağı ağabeyin, seni suçlayan da öz babandı. Bir yıl hapis cezası çekeceksin. Baban dün buraya gelerek ihbarını yeniledi.'"

"Herhangi başka bir durumda kendimi savunabilir, kadının iki ayağını bir pabuca sokabilir, bu haksız cezadan kurtulabilirdim. Ama babamın iradesi bu yönde olduğu için cezayı itirazsız kabullendim. Zaten geri dönmüş olduğum kendi evim de hapishaneden farksızdı. Toprağı bol olsun, Şakir Baba cezamı çekerken bana iyi baktı. Mahpus arkadaşlarım da babamın kötü kalpliliği yüzünde yattığımı bildiklerinden bana acıyor, teselli ediyor, efendileriymişim gibi bana hizmet ediyordu. Kendi evimde bu ilgiyi bulamayacaktım."

"Bir yıl geçmek üzereydi ve hapisten çıkacağım düşüncesiyle canım sıkılıyordu. Ağabeyim karısından aldığı gayrimenkulleri satarak Anadolu'ya yerleşmişti. Cezam bittiğinde evime yerleşmek zorunda kalacaktım. Aldığım haberlere göre babamla hiçbir şekilde anlaşabilmemiz mümkün değildi. Tam o günlerde Bosna Hersek'te isyan çıktığını öğrendik. Hiç vakit kaybetmedim. Ahırdan bir at aldığım gibi silahlarımı kuşandım ve doğru cepheye! "

"Şakir Baba lafı evirip çeviriyor hep Melike'nin güzelliğine ve iyi kalpliğine getiriyordu. Hapisteyken bana yemek getiriyor, annemin yokluğunu hiç yaşatmıyordu. Kendi kendime, annem yüzüğümü ona verdiğine göre bu kız benim kısmetim diye düşünüyordum. Ama savaş çıktığını duyunca kendimi tutamadım. Kısmetimi bir kez daha savaşın toz dumanı içinde aramalıydım. Evde huzurlu bir hayat yaşamak bana göre değildi ve gittim."

"Şansıma komutanım bu kez cesur ve belki de bu yüzden adil biriydi. İki yıl sonra geri döndüğümde yaralarımın sayısı daha da artmıştı, ama terfi etmiş ve bir madalya kazanmıştım."

"Bu kez evimizin selamlığında babamı da görebildim. Onun kanından olmasam tanıyamayacaktım. O

gururlu alnı, parlak gözleri, geniş bağrı kaybolmuştu. Görüşemediğimiz yıllar boyunca ağır bir hastalıktan yatağa düşmüş gibi rengi solmuş, yüzü kırışmış, beli bükülmüştü. Elleri ve dizleri titreyip duruyordu. Genç karısı onu bu hallere düşürmüştü."

"Odaya girip elini öpünce, göz çukurlarının içine çekilmiş gözleriyle uzun uzun baktı ve solgun yanaklarından iki büyük gözyaşı damlası süzüldü."

"'Annene benziyorsun' dedi. 'O benim iyi kalpli karımdı ve onu yitirdim. Diğeri tilki gibi! Malımı mülkümü üzerine geçirince beni haremden kovdu.'"

"Nasıl olur, Efendim? Ailemizde bir kadının kocasını kendi evinden kovması duyulmuş şey değil!"

"'İşte ben de ona şaşıyorum ya!' dedi çocuksu bir hayretle. 'Ama yine seviyorum haspayı! Gel kadehe rakı koy da sağlığına içelim!'"

"İçki onu bu durumlara düşürmüştü ve uzun bir ayrılıktan sonra babamı bu halde bulmuştum."

Sonra Selim babasının ruhen ve bedenen çöküşünün ailenin maddi durumunu nasıl mahvettiği anlattı. Sürüler satılmış, ahırlar boşalmış, en verimli topraklar yaşlı adamın genç karısının ihtiyaçlarını karşılamak üzere borç para karşılığında tefecilerin eline

geçmişti. Ailenin elinde, dedesinden annesine geçen tek bir toprak parçası kalmıştı. Selim, bir zamanlar babasının yaptığı gibi, bütün zamanını bu toprak parçası için harcayarak onu kısa sürede verimli hale getirdi. Artık yaşlı babası bile ona hayrandı.

"Sen iyi kalpli karıma benziyorsun," ya da "En sevdiğim oğlum sensin," diyordu ona.

Selim o zaman babasının kendisine acımasızca davrandığını unutuyor, yıllardır hasret kaldığı baba sevgisini ve takdirini telafi etmek için ona sevgiyle sarılıyordu. Ama öpüşmeler ve kucaklaşmalar bitince, uzun bir yolculuktan sonra susuzluğunu gidermek üzere büyük bir hevesle iyi bildiği bir pınara koşan ve pınarı kurumuş bulan bir yolcunun hayal kırıklığını yaşıyordu. Kucakladığı adam, bir zamanlar hayran olduğu, sevgi dolu bir bakışıyla havalara uçacağı babası değildi artık. Bağrına bastığı adam, içkinin sersemlettiği, etrafında olup bitenden habersiz yaşlı bir alkolikti. Düzensiz yaşamıyla aklı yitmiş, kalbi her türlü duygudan soyutlanmış, şefkat ve onur nedir bilmez olmuştu. Bu yüzden Selim, annesinin Çerkez halayığı Melike'yle bir aile kurmaya karar verdi.

"Babamın yitirdiği serveti yerine koymak için zengin bir kızla evlenebilirdim," dedi. "Ama –ruhu şad

olsun– annem melek gibi bir kadındı. Yüzüğümü Melike'ye verdiğine göre kısmetim oymuş."

Selim, annesinin tercihine saygı duymakla çok iyi yapmıştı, çünkü Melike'nin birçok meziyeti vardı. Hasta kayınpederine büyük bir ihtimamla baktı, kocasına mutlu bir aile hayatı yaşattı. 1875'te Hersek'te isyan çıktığında, Selim güzel ve sağlıklı üç çocuk babası zengin bir çiftçiydi.

"Bekâr olsaydım, bir an bile tereddüt etmezdim," dedi Selim. "1862'de akıttığımız kan ve çektiğimiz eziyetlerin boşa gittiğini öğrenince yüreğim parçalandı. Ama çocuklarım küçük, babam hastaydı. Yine de Sultan'ımıza karşı yeni bir savaşın başladığını bilmek beni kahrediyordu."

"Kısa süre sonra isyan Sırbistan'a, ardından Bulgaristan'a sıçradı. İhtiyatları askere çağırmaya başladılar. Sıra daha bana gelmemişti, ama Rusya'nın da saldırmaya hazırlandığını duyunca, ne sıraya baktım ne de kimseyi düşündüm. Milletimizin en büyük düşmanın Ruslar olduğunu biliyordum. Ateş ile su bile birbirinin dostu olabilir, ama Müslümanlar ile Ruslar hiçbir zaman dost olamaz. Çerkezlere baksana! Ruslarla birlikte yaşamaktansa evlerini ve her şeylerini terk ederek çıplak ve aç bir halde Sultan'ın ülkesine sığındılar."

"Çocuklarımı, karımı ve malımı mülkümü başıboş bırakarak orduya kaydoldum. Aile'm servetim Sultan'ın malıdır diye düşünüyordum. Yedi canım da olsa Moskof'la savaşmak uğruna gözümü kırpmadan yedisini de Sultan'ıma feda ederdim. Ruslarla daha önce Silistre'de savaşmıştım. Tekrar topraklarımızı istila etmeye geleceklerini öğrenince onlara karşı duyduğum eski düşmanlığım, eski nefretim depreşti. Bizi yok etmeye geliyorlardı, elimden gelse onları çiğ çiğ yemeye hazırdım. Bu düşüncelerle savaşa katıldım."

"Bizi ilk olarak Sırbistan'a götürdüler ve orada Rusların kötülüğümüzü istediği açıkça belli oldu. O günlerde gazetelerin neler yazdığını bilemiyorum. Ama o sonbahar mevsiminde Aleksinac'ta savaşan ben, hiçbir zaman bizim değilmiş gibi, bütün ülkeyi düşmanlarımızdan geri aldığımızı söyleyebilirim. Ama ne yararı oldu? Çarın bir mektup göndermesiyle Serasker Sırbistan'dan çıkmamızı emretti. Allah belalarını versin! Bir insanın kanıyla, kemikleriyle inşa ettiği evini tek etmesini istemek gibiydi."

"Biz de barış uğruna, uyum sağlamak uğruna oradan çıktık. Devleti yöneten ciğeri beş para etmez Serasker ve onun gibilerinin kafası bu kadar çalışı-

yordu. Moskof istediğini elde etmişti. Sırbistan'daki yaralarımız kabuk bağlamadan Ruslar Tuna'yı geçti. Tedavi olmak için memlekete dönmeye hazırlanırken güçsüzlüğümü, halsizliğimi umursamadan yolumu değiştirdim. Ruslar Sultan'ın toprağına girerse Selim evine nasıl dönebilir diye düşündüm. Sol kolumda henüz iyileşmemiş bir kurşun yarası vardı ve sarılıydı. Karşıma çıkan ilk birliği görünce yaram belli olmasın diye sargıları çıkarıp komutanının huzuruna çıktım. O günlerde mümkün olsa mezar taşlarını bile askere alıyorlardı. Ben çavuştum, fazla kurcalamadan kabul ettiler. Bunca yıldır Balkanlarda savaştıktan sonra kaderimde Plevne'de kuşatma altında kalmak varmış."

"Ah Plevne, ah!" diye iç çekti Selim ve düşüncelere dalarak devam etti. "Aklımı başıma toplamamı sana borçluyum. Allah şahidimdir, Plevne'ye vardığımda sarhoş gibi, deli gibiydim. Rusları Balkanlarda nerede gördüysek oradan temizledik! Onları Kırım Savaşı'ndan sonra ilk defa görüyordum ve gözümde şeytandan yedi kat kötü görünüyorlardı. Milletimizin baş düşmanıydılar ve elime yaralı, can çekişen bir Rus düştüğünde büyük bir keyifle canını alıyordum."

"Plevne'ye girdiğim zaman yüzbaşıydım ve şehir

bir önceki onurlu direnişiyle nam salmıştı. Askerlerimi nasıl bir mutlulukla, nasıl bir gururla komuta ettiğimi, kılıcımı nasıl bir coşkuyla taşıdığımı tahmin edebilirsin. Üç bin asker Plevne'nin yaşlı kahramanı Osman Paşa'nın yardımına geliyorduk ve Ruslar şehre girmemizi engelleyememişti."

"Doymak bilmeyen nefretimi burada tatmin edeceğim, vahşi ve acımasız düşmanımız Ruslardan intikamımı burada alacağım diye düşünüyordum."

"Eylül ayında çatışmalar başladığında mutluluğum tarif edilemezdi. Attığımız her kurşun daha uzağa gitmesi, daha çok zarar vermesi için yüreğimden güç alıyor gibiydi. Kılıca ya da süngüye iş düştüğünde de hep ön saflardaydım. Ama kaderde ne yazılıysa o olur."

"Göğsümün sol tarafına aldığım bir kurşun yarasıyla hastaneye kaldırılmıştım. Yaram çok kötüydü. Kış gelmişti ve yerimden kımıldayamıyor, sürekli kan tükürüyordum. O günlerde savaş durgunlaşmış gibiydi. Bir gece doktorların, hastabakıcıların ve ayağa kalkabilen hastaların birden ortalıktan yok olduğunu fark ettim. Alçak sesle konuşmalar, iç çekişler, küfürler ve sonra sessizlik. Yataktan kalktım. Karanlıktı, neler olduğunu pek seçemiyordum, ama uzaklarda

bir birliğin nehre doğru ilerlediğini anladım. Bu iyi bir belirti değildi. Ruslar bizi uzun süredir kuşatıyordu, Plevne'de pek hayvan yemi kalmamıştı."

"Gazi Osman Paşa şehri terk etmek zorunda mı kalmıştı? Hastane etrafında dolaştım, yollar bomboştu. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Geride kalanlar benim gibi ya da daha ağır yaralı hastalardı. Pelerinimi sırtıma geçirdiğim gibi, karanlık içinde, seslerin geldiği tarafa doğru koştum. Yolda başka yaralılar, değneklere dayanarak yürüyen sakatlar gördüm. Ellerinden geldiğince acele etmeye çalışıyor, inliyor, ağlıyor ve küfrediyorlardı. Yüreğim burkuldu. Bütün gücümle hızlanarak sessizce ilerleyen bir tabura yetiştim. Başka bir tabur da yan taraftan üzerime doğru geliyordu."

"'Hemen geri dön!' diye emretti atının üzerinden bir subay. Yaralı olduğumu anlamıştı. 'Seni öldürecekler burada, geri dön!'"

"Ben Yüzbaşı Selim'im, nasıl geri dönerim? Tüfek taşıdığım, kılıç salladığım sürece bana ileri komutunu veriyordunuz, ağır yaralı olduğum bugün de geri dönmemi istiyorsunuz. Beni yanınıza alın ya da öldürün. Geride kimse kalmadı. Beni göz göre göre düşmanlara mı teslim ediyorsunuz? Önünde durarak atının üzengilerini kavradım."

"Peygamberimizi seviyorsan kılıcınla başımı al da beni burada tek başıma terk etme. Yirmi beş yıldır Sultan'ım için savaşıyorum, beni bir kalemde silerek bu yaralı halimle nasıl düşmana terk edersiniz?"

"Daha cümlemi bitiremeden subay atını mahmuzlayınca kendimi sırtüstü yerde buldum. Yaralı göğsüme basarak üzerimden geçen birkaç asker hissettim, sonra kendimi kaybettim. Kendime geldiğimde şafak sökmüştü. İlk anda nerede olduğumu anlayamadım. Dizim çok ağrıyordu, kımıldayamıyordum. Sonra beni yere yıkan atı, üzerime basarak geçen askerleri hatırladım. Allahlarından bulurlar inşallah insafsızlar dedim kendi kendime. Yıllardır savaş meydanlarında başardıklarım aklıma geldi ve keşke cephede savaşırken ölseydim diye düşündüm. Sonra beni bir korku sardı, düşmanın eline geçtiğimde bana neler yapacaklardı!"

"Nehir tarafından top sesleri geliyordu, çatışma başlamıştı. Kardeşlerim için dua etmek istiyordum, ama bir türlü dudaklarımdan duanın sözleri çıkmıyordu. Beni canlı canlı düşmana terk etmelerine çok kırılmıştım. Nehrin orada neler olduğunu anlayamıyordum, ama Plevne'nin artık bizim olmadığı anlaşılıyordu. Bir yandan üzüntüm ve çaresizliğim,

diğer yandan dayanılmaz soğuk beni uyuşturmuştu, ne yaptığımı bilmiyordum. Tamamen silahsızdım ve dindaşlarım beni düşmana teslim ediyordu. Ellerine düşecektim ve beni parçalayacak, kurda kuşa yem edeceklerdi. Bu düşüncelerle, pelerinime sarınarak bitkin halde bir kayanın arkasına uzandım."

"Kendime geldiğimde seyyar bir hastanedeydim. Plevne'deki kırk bin askerle, Osman Paşa ve nice başka paşalarla birlikte Rusların esiriydim."

Selim bir süre sessiz kaldıktan sonra anlatmaya devam etti: "O andan itibaren ruhumda ne fırtınalar koptuğunu anlatamam. Ama hikâyemin devamını dinlersen belki tahmin edebilirsin."

Selim bundan sonra, Rus doktor ve hemşirelerin kendisini tedavi etmek üzere gösterdiği ilgi ve ihtimam karşısında duyduğu şaşkınlığı dile getirmeye çalıştı. Plevne'de paşaların giydiği elbiselerden daha sıcak elbiseler giyerek ve daha iyi yemeklerle beslenerek, yaraları birkaç gün içinde tedavi oldu. Fanatizminin etkisinde kaldığından Rusların sert, gaddar ve vahşi olduklarına inanıyordu. Ama şimdi karşısına çıkan Rusların nazik ve yardıma hazır olduklarını görüyordu. Her yolu deneyerek esirlerini avutmaya çalışıyor, onlara cesaret aşılıyor, esir de olsalar

onurlu direnişleriyle sadece Rusların değil bütün dünyanın takdirini kazandıklarını söylüyorlardı. Özellikle, bedeni yaralarla kaplı olan Selim, doktorunun gözünde özel biri gibi görünüyordu. Ona, Çar'ın da böyle askerleri olsaydı bütün dünyayı fethedebileceğine inandıklarını söylediler. Başka ülkelerde saygı uyandıran davranışları için kendi komutanlarından nadiren övgü alan Selim, değerinin takdir edilmesine çok sevindi. Bir süre sonra da diğer esirlerle birlikte Rusya'ya gönderildi.

Ruslar siyasi hesaplar peşinden koşarak, savaşta esir düşen Türklere son derece iyi davranıyordu. Selim kaldığı ya da önünden geçtiği her yerde gördüğü dostluğu anlatırken gözleri yaşarıyordu. Rus köylüler savaş esiri düşmanlarını kardeş anlamına gelen *Bratuska* hitabıyla selamlıyordu.

Trenin durduğu her istasyonda köylüler esirlere çay ya da başka sıcak içecekler ikram ediyor, onları kucaklayıp öpüyorlardı. Selim'in iyi niyetli hassas kalbinde duyguları altüst olmuştu. Bunlar milletinin en büyük düşmanları değil miydi? Kendi halkını dünya yüzünden silmek istemiyorlar mıydı? Ruslar hakkında ne kadar yanlış düşünceler beslemişti.

"O zamanlar deliydim," dedi Selim. "Plevne'nin

aklımı başıma getirdiğimi işte bu yüzden söyledim."

Plevne'deyken Rus savaş esirlerine nasıl davranıldığını görmüştü, Rusya'ya gittiğinde kendisine de aynı şekilde, hatta daha da kötü davranılmasını bekliyordu. Oysa tam aksine, savaş esirliği süresince iyi beslenmiş, temiz ve sıcak elbiseler giymiş, kendi insanlarından bile duymadığı tatlı ve avutucu sözler duymuştu. En önemlisi de şuydu, Ruslar esirlerin dini ibadetlerini yapmalarına engel olmuyordu. Bundan dolayı Müslümanlar ile Rusların bir arada yaşayabileceğine inanmaya ve Rusların Osmanlının Avrupa'daki topraklarına girmesini istemeyenlere karşı çıkmaya başladı.

"Yoksul Çar'ın uyruklarına vereceği parası yok, oysa onlar çok iyi insanlar, buraya bize gelsinler. Sultan İstanbul'da yaşayacağı keyifli hayatı Bağdat ya da Şam'da da yaşayabilir. Ruslarla kardeş kardeş yaşayacağız: *Bratuska*! *Bratuska*!

Rusların siyaseti, ezelden beri süregelen Türklerle aralarındaki uzlaşılmaz sorunları böyle yumuşatmayı amaçlıyordu. Kaba kuvvetle başaramadıklarını kurnazlıkla halletmeye çalışıyorlardı. Yüz bine yakın Türk savaş esirine iyi davranarak, esir değil de Rusların konuğuymuş gibi hissetmelerini sağlayarak,

İslam dininin buyurduğu gibi, onların da kendilerine aynı şekilde iyi davranmalarını telkin etmek istiyorlardı. Selim'in durumunda, Ruslarla yakınlaşma aşk alevlerinin tutuşmasıyla da desteklenmişti.

"Güzele bakmak sevaptır," dedi Selim bu konuya biraz sıkıntıyla değinerek. "Yirmi dokuzda Edirne'ye gelenlerden yaşlı bir subayla tanıştım. Biraz Türkçe konuşabiliyordu ve beni evine çay içmeye davet etti. Dul kızıyla birlikte kalıyordu. Allah babasına bağışlasın, melek gibi iyi kalpli bir kızdı. Kumarbaz kocası yıllar yılı peşinden koşmuş, sonunda onu kendisiyle evlenmeye razı etmişti. Ama birlikte yaşamaları nasip olmamış. Karısının drahomasını birkaç hafta içinde kumar masasında kaybedince tabancasını beynine doğrultup tetiği çekivermiş. Zavallı kadın altı yıldan beri duldu. İhtiyar da kumardan hoşlanıyordu ve vakit geçirmek için kızıyla kâğıt oynuyordu. Benimle tanıştıktan sonra bir türlü peşimi bırakmadı. Bana katıldığı savaşları anlatıyor, Ruslar hakkında iyi konuştuğumu gördükçe mutlu oluyordu."

"Güzel Pavlovska babasının anlattıklarını dinliyor, parmağını başına dayayarak, sarhoş olup kumar oynadıkları için Rusların iyi insan olmadıklarını söylüyordu. Oysa içki içmeyen, kumar oynamayan

Selim 'Harasso! Harasso!'ymuş. Bu sözleri öyle tatlı, öyle güzel söylüyordu ki aklın hayalin durur. Nasıl anlatsam! Karım Melike de güzel bir kadındı, ama bizim kadınlarımızın en iyileri bile koyun gibidir. Melike'yle uzun yıllar evli kaldım, üç çocuğumuz da oldu. Ama bir kez bile Pavlovska'nın yaptığı gibi gözümün içine bakmadı. Pavlovska, efendisinin emirlerini yerine getirmek ya da ondan azar işitmek üzere başını eğen bir köle gibi bakışlarını benden hiç kaçırmadı. Hayır. Bakışları tatlı bir ateşin alevleri gibi kalbime girip ruhumu ısıtıyor, aydınlatıyor, kanatlandırıyordu. Ruhum mutluluk ve sevinçle dolarak gökyüzüne yükselip Pavlovska'nın kucağına sığınıyordu."

"Hele sesi, şarkıları! Dillerini bilmiyordum, belki de tam bu yüzden söylediklerinin ruhuma işlediğini hissediyordum. Bülbülün dilini anlayan mı var mı? Ama bülbülü dinleyen herkes acılardan, dertlerden ve büyük aşklardan bahsettiğini hisseder. Allah babasına bağışlasın! Geceleri yatağımda doğrularak uykusuz kaldığım, düşüncelere dalarak bu kadar güzel ve iyi kalpli yaratılmış Melike'min huyları da neden böyle değil diye küçük çocuklar gibi sabaha kadar ağladığım çok oldu."

"Ama annem yüzüğümü Melike'ye vermişti, onu

bırakamazdım. Kalbim kan ağlıyordu. Savaş bittiğinde, geri dönmemize izin verdiklerini görünce, üzülerek ruhumdan bir parçanın Rusya'da kalacağını anladım."

"Esirliğimde yaşadığım bunca mutluluktan, düşmanlarımın yanında gördüğüm bunca dostluk ve muhabbetten sonra, şimdi de bizimkilerin, canımızı dişimize takarak uğruna savaştığımız ülkemin bize nasıl davrandığını anlatayım."

Selim derin bir nefes çekerek, büyük bir heyecanla hikâyesine devam etti.

"Savaş esirleri, tren yoluyla ve büyük bir özenle en yakın limanlara sevk edildi. Geçtiğimiz yerlerde halk bizi sevgiyle selamlıyor, kardeş diye seslenerek yolcu ediyordu. Ruslar bu son günlerimizde, ülkelerinden ayrılırken sevgilerini göstermek için yarışıyordu."

Savaş esirlerinden her biri, yanında burada edindiği dostlarının hediyelerini götürüyormuş. Pavlovska ile babası Selim'e limana kadar refakat etmişler, vedalaşırken onu sevgiyle kucaklayarak seller gibi gözyaşı akıtmışlar. Ama bütün güzellikler sahile gelene kadarmış. Savaş esirleri, yanlarında taşıdıkları Rus malı her şeyi bırakmaya zorlanmışlar. Onlardan savaş meydanlarında giydikleri paçavralara sarın-

maları istenmiş. Yarı çıplak ve ayakkabısız yüzlerce, binlerce asker, gemilerin safrasının konduğu yerler de dâhil, balık istifi buharlı gemilere yüklenmiş. Hele başkente vardıklarında güzel vatanlarına geri dönme çağrısı aldıkları güne lanet okumaya başlamışlar.

"Savaş esirlerinin dönüşü kış ortasına rast gelmişti. İstanbul o günlerde Bulgaristan göçmenleriyle doluydu. İnsanlar devlet kurumlarına ve büyük konakların kullanılmayan boş odalarına yerleştirilmişti. Camiler de tıka basa kadınlar ve çocuklarla doluydu. Sokaklarda köşelere tünemiş, çaresizliğin daha da vahşileştirdiği muhacirlerin karanlık yüzlerini görebiliyordun."

"Ülkelerine geri dönen binlerce savaş esiri nereye yerleştirilecekti? Bu konuda hiçbir önlem alınmamıştı. Buharlı gemiler, zahmetli yolculuğun hasta ettiği, aç ve soğuktan titreyen insan yüklerini Galata'ya ve Boğaz'ın diğer limanlarına indiriyordu. Kafilelere eşlik eden subaylar, karaya ayak basar basmaz Seraskerlik'e gidiyordu, ama kırk binden fazla Plevne gazisi, başka muharebelerden gelen binlerce savaş esiriyle birlikte, düşmanlarının yanında yaşadıkları rahat bir dönemden sonra kendi ülkelerinin başkentinde soğuktan ve açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıyaydı."

"Yaşadığımız bunca zorluktan ve gösterdiğimiz bunca kahramanlıktan sonra Sultan'ın sadık askerlerine reva görülen bu karşılamayı düşündükçe kahroluyorum," diye devam etti Selim. "Bizler Musevilerden bile sadaka kabul etmek zorunda kalırken, ipek şemsiyeleri ve işlemeli eldivenleriyle şık ve narin beyefendiler yanımızdan geçerken yüzümüze bile bakmıyordu. Allah İslam'ın üzerinden merhametini esirgemişti."

Sonunda savaş esirlerinin sabrı tükenmiş ve Seraskerlik'in avlusunda toplanmışlar. Binlerce ağız hep birlikte, evlerine ve ailelerine geri dönebilmek için bunca yıldır verilmeyen asker maaşlarını istemişler. Ama -Selim'in dediğine göre- kodamanların israfından askerlere verilecek para kalmamıştı. Gözü dönmüş kalabalık sokaklarda taşkınlıklar yaptığı için herkesi büyük camilerin avlularına toplamışlar. Açlıklarını dindirmek için rezil kumanyalar dağıtarak, maaşlarını yakında alacaklarına dair yalanlar uydurmuşlar. Daha önceden, sefil göçmenlerin yanlarında getirdiği tifo yaygınlaşmıştı. Daracık mekânlarda bir araya gelen kadersiz askerlerin yüzlercesi arka arkaya ölüyormuş. Polis, haklı öfkeleri isyana dönüşür endişesiyle askerlerin silahlarını toplamış. Öldürücü

soğuk bir havada, yanında kendisine bakacak kimi kimsesi olmadan, çadırında hasta yatmakta olan Selim'in yanına genç bir inzibat gelerek elindeki Rus hançerini almak istemiş. Selim, sevgili Pavlovska'nın armağanı olan bu hançeri bin bir zorlukla İstanbul'a getirebilmişti.

"Genç oğlanın saygısızlığına nasıl kızdığımı tahmin edebilirsin," diye devam etti Selim. "Yüksek ateş altında, aç biilaç kıvranırken yapılan bu terbiyesizlik ruhumu ağır yaraladı. Hançeri teslim etmedim ve ısrar edince boğazına sarılarak, onu yere, çamurların içine yuvarladım."

"Pis köpek!" dedim ona. "Moskof bile Yüzbaşı Selim'in elinden silahını alamadı, sen mi alacaksın?"

Zavallı Selim bunun üzerine apar topar karakola götürülerek acımasızca dövülmüş. Hançerini almakla yetinmemişler, ceketinden rütbesinin işaretlerini de sökmüşler.

"Sokaklarda üniformanla dolaşarak dileniyor, devleti küçük düşürüyorsun," demişler ona. "Sen artık subay olmak bir yana, asker bile değilsin. Yıkıl karşımızdan!"

"Şimdi sorarım sana! Ölen mi suçlu, öldüren mi? Ellerimi çözdüklerinde kafama delice bir düşünce ta-

kıldı. Üzerlerine saldırıp topunun canını almak işten bile değildi. Ama o güne kadar dürüst ve onurlu bir hayat yaşamıştım, adımı kirletmek istemedim. Selim, memlekette karın, çocukların var dedim kendi kendime. Onlara verilecek hiçbir şeyin kalmamış da olsa hiç olmazsa temiz adını miras bırak. Bütün sabrımı seferber ederek, karlar çözülüp yollar açılana kadar, birkaç ay daha İstanbul sokaklarında süründüm. Bin bir zorluğa göğüs gererek evime geri döndüm."

"Evim!" diyerek acıyla gülümsedi Selim. "İstanbul'dan yola çıkarken evime varacağıma inanıyordum! Karımın, çocuklarımın yanına gidiyordum, bunca eziyet canımı almadığına göre, yaralarım iyileşince hayatıma devam edecektim. Ama evim, evim neredeydi? Neredeydi karım ile çocuklarım?"

"Biz Sultan'ı ve devleti korumak üzere Balkanlarda kanımızı akıtırken, memleketi yönetmek üzere geride kalan efendiler işlerini doğru yapacaklarına Çerkezler ve Bulgaristan'dan gelen Muhacirlerle bir olarak Hıristiyan köylerine saldırıp nice masumun canına kıymışlar, malına mülküne el koymuşlar. Kahramanlık yaptıklarını sanıyorlarmış! Ama Plevne düşüp Ruslar Balkanlara doğru inmeye başlayınca, yaptıkları kötülüklerin hesabının sorulacağını düşü-

nerek, canlarını kurtarmak üzere evlerini terk edip İstanbul'a sığınmışlar."

"Allah rahmet eylesin, babam o sıralar hayatta değildi, içtiği rakılar canını almıştı. Genç karısı yalnız kalınca malımızı mülkümüzü satarak İstanbul'da biriyle evlenmiş. Müftü de mirastan payıma düşen altmış bin kuruşu karıma vermiş. Ama kurunun yanında yaş da yanar. Zavallı karım Moskof'un geldiğini duyunca evini terk ederek diğer ailelerle birlikte İstanbul'a gitmiş."

"Neler olduğunu tahmin edersin artık. Canlarını kurtarmak için dağlara sığınan Hıristiyanlar Türklerin gittiğini görünce köylere inip evlerimizi ateşe vermişler. Kış vakti İstanbul'a gitmek üzere yola çıkan Türklerin yarısı yollarda telef olmuş. Salgın hastalıklar, açlık ve dondurucu soğuk karımın da çocuklarımın da canını almış. Düşmanlardan korumak üzere canımı ortaya koyduğum Sultan'ın sarayının önünde, karım ile üç çocuğum vakitlerinden önce öldü. Onlar benim her şeyimdi!"

Zavallıcık başını eğdi ve soluk yüzü acıklı bir suskunlukla karardı. Kaşlarını çatıp yerinde doğrularak konuşmaya devam etti.

"Allah'ına inanan biri gelsin de düşünceleri için

Selim'i suçlasın! Efendilerinin ve ağalarının yaptığı kötülükler yüzünden Allah bu ülkeden merhametini esirgedi ve onu iyi kalpli oldukları için Ruslara vermeyi uygun gördü. Silistre, Hersek, Sırbistan ve Bulgaristan'da neler olduğunu sen de görmüyor musun? Bütün savaşlarda galip geldiğimiz halde sonunda yenilen hep biz olduk. Artık hiçbir şey bilmek istemiyorum. Ömrümün sonuna kadar kalan birkaç yılı canımın çektiği gibi yaşamak istiyorum. Nasıl mı yaşayacağım? Bunu kimseden saklamadığımı sen de görüyorsun. Ama neden öyle düşündüğümü öğrenmek istemediklerinden deli olduğumu düşünüyorlar. Belki de Yüzbaşı Selim'in Moskof'a katıldığını öğrenirlerse ödlek olduğumu bile söyleyebilirler."

"Bunu kimse söyleyemez," dedim onu avutmaya çalışarak. "Hikâyeni öğrendikten sonra kimse böyle konuşamaz. Sen cesur bir insansın Selim Ağa ve büyük haksızlıklara uğramışsın."

"Allah ne muradın varsa versin!" dedi ellerimi sıkarak. "İçimi rahatlattın, sıkıntılı geçen son yıllarımda hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Ama senden tek bir ricam olacak. Gazetelerden Rusların geldiğini öğrenirsen hemen bana haber ver. Onlara tekrar kavuşmak için elimden geleni ardıma koymayacağım."

"Bu yakınlarda İstanbul'a gideceğim ve bir iki ay içinde geri döneceğime inanıyorum," diye yanıt verdim. "Hemen yanına gelerek bu kış neler olabileceği hakkında konuşacağım seninle. Kesin olan bir şey var, Bulgaristan'da siyasi durum çok karışık. Ruslar Çarlarını istemiyor ve o da bir bahane bularak Tuna'yı geçmeye kalkışabilir."

"İnşallah öyle olur!" dedi Selim ellerini gökyüzüne doğru kaldırarak.

İçini rahatlatmak üzere biraz daha konuştuktan sonra Moskof Selim'le vedalaşarak Kaynarca'dan ayrıldım. Türk askerlerinin sabır ve dayanıklılığına ilişkin hikâyeleri zorlayacak derecede eziyet çekmiş bu adamın psikolojik durumu ne kadar ilginç diye düşünüyordum. Doğuştan cesur ve bilge bir yaratılışı olduğu halde, yaşı tutar tutmaz, babasının saygısını kazanmak üzere askere yazılmış, çok sevdiği annesini terk ederek dolaylı da olsa ölümüne neden olmuştu.

Anne babaların çocuklarının duygu ve düşüncelerine ilişkin fikirleri ne kadar da ilginç sonuçlara yola açabiliyormuş. Selim'in annesi ile babası dış özelliklerinin benzerliğine bakarak yanlış sonuçlara vardılar ve özellikle babası ailesinin mahvolmasına neden oldu. Selim, her ikisinin en iyi özelliklerini almıştı.

Cesareti, gururu ve onuruna düşkünlüğü konusunda babasına benziyordu. Ama bu özellikler babasında acımasız bir katılığa, bir sertliğe dönüştüğü halde annesinin yumuşak huylarını, doğal bilgeliğini, sabrını ve iyi kalpliliğini de aldığından herkesin saygısını hak eden bir kişilik geliştirmişti.

Doğanın bir cilvesi olarak savaşçı ruhlu, cesur Selim, barışçı ye yumuşak huylu annesinden sadece yufka yürekliliğini değil, bu yufka yürekliliği besleyen canlı hayal gücünü de almıştı. Ruslara karşı duyduğu sevgi yüzünden kendi memleketinde bir Rus gibi yaşıyordu. Annesi en küçük oğlunun kız olduğunu hayal ederek onu kız gibi giydirip yüzünü gözünü boyadığı gibi, Selim de bizlere gülünç gelen kendine göre bir hayalî dünya yaratmıştı.

Yol boyunca, Selim'in birbirlerinden bunca farklı olan annesi ve babasından aldığı farklı psikolojik özellikleri düşündüm durdum. Millî ve dinî duygularının değişerek tam aksi yönlerde gelişmesi, ailesinin yapısı ve yaşadıklarıyla daha iyi anlaşılabiliyordu. Ülkesi ve dini için yaptığı fedakârlıklardan sonra, kendi insanlarından gördüğü kötülükler, onlara karşı herhangi bir yükümlülük duymamasına neden oluyordu.

Bizimkilerden Osmanlıların Avrupa'daki topraklarını hiçbir zaman vatanları gibi görmediklerini çok duymuştum. Kendileri bile günün birinde buraları terk ederek doğuya çekileceklerine inanıyorlarmış. Ama tarih, Türklerin umutsuz olduklarında bile insanüstü bir çabayla Avrupa'daki topraklarını savunduklarına tanıktı. Selim de öyle yapmamış mıydı? Avrupa topraklarında kopmalar başladıktan sonra, savaş alanlarındaki başarılarına rağmen kötüye gidiş devam etti. Karadağ, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Bosna ve Hersek arka arkaya kaybedildi. Türkler hemen hemen her seferinde savaşarak kaybettikleri toprakları geri aldılar, ama Avrupalıların ve Rusların müdahalesiyle onları tekrar yitirdiler. O zaman, Moskof Selim gibi birinin Halife'nin tahtını Şam ya da Bağdat'a taşıyacağı zamanın geldiğine inanmasına şaşırmamak gerekirdi.

Geçen Eylül, İstanbul'dan ikinci Kaza'ya dönerken Bulgaristan'da darbe olmuş Battenberg tahttan indirilmişti[11]. Yerel basında bu konuda haberler yayımlanması yasaklandığından kasabaya vardığımda

[11] 21 Ağustos 1886'da, Rus yanlısı subayların yaptığı bir darbeyle özerk Bulgaristan'ın ilk prensi I. Aleksandr Battenberg tahttan çekilmeye zorlanmıştı.

yabancı gazeteler okumuş olduğumu varsayan konu komşu evimize doluştu. Gelenlerin arasında, siyaset konuşmaktan çok hoşlanan zayıf bir genç olan belediye doktoru da vardı. İstanbul'a gitmeden önce ona Selim'in hikâyesini anlattığımda, kendine özgü coşkusuyla öne atılıp şöyle demişti:

"Herkesin morali çok bozuk azizim, herkesin! Yabancılarla haşır neşir olmak fanatik duygularını törpülemiş. İlk kargaşalıkta Selim'in yaptığını yapacaklar. Kimse Sultan için savaşmayacak, düşmanın tarafına geçecek."

Doktorla Bulgaristan'daki olayları tartışırken, "Yarın sabah gürül gürül akan bir pınarın başında sana kahve ikram edeceğim," dedim.

"Kahveyi kim pişirecek?" diye sordu şaşkınlıkla.

"Tabii ki Moskof Selim. Rusya'ya gitmiş olamaz. Yolculuğun masrafını karşılayacak parası, yurtdışına çıkacak belgeleri yok. Ona söz verdiğim gibi Rusların gelişi hakkında haber vermemi bekliyor ve daha çok bekleyecekmiş gibi görünüyor."

"Zavallıcık," dedi doktor acımayla. "Birkaç serseri onunla dalga geçmek isterken az kalsın ölümüne sebep olacaklardı."

"Neler oldu anlatsana!"

"Bulgaristan'daki darbe duyulunca, birkaç serseri Selim'in yanına gidip Rusların geleceğini söyledi. Ertesi gün Belediye'den ona bakmamı istediler. Onu kendinden geçmiş, yerde yatarken buldum. Sevincinden sağ tarafına inme inmişti."

Ertesi gün, öğleye doğru, Selim'in ziyaretine gittik. Karanlık evinde, yıpranmış bir hasırın üzerinde oturuyordu. Sevimli yüzü tanınmayacak derecede değişmişti. Solgun teni daha da solgun ve gevşekti. Sağ gözü ile ağzının sağa kaymasıyla ciddi yüzü daha da ciddiymiş gibi duruyordu. Sağ kolu ile sağ ayağı hareketsizdi, ama doktorun dediğine göre durumu çok iyiymiş. Bir süre sonra kolunu ve ayağını hareket ettirebileceğine inandığını söyledi.

Zavallı Selim beni görür görmez gülümsemeye çalıştı. Ama inmenin yüzünde bıraktığı hasarla ifadesi daha da serleşti. Tüylerim diken diken oldu, gözlerimden yaşlar geldi. Ağladığımı gören Selim de, yüzünü sol eliyle kapatarak, küçük çocuklar gibi ağlamaya başladı. Yanına oturup elini ellerimin arasına aldım.

"Neler oldu sana böyle sevgili dostum?" dedim. "Geçmiş olsun!"

O ana kadar ağzını açmayan Selim, üzerinde

oturduğu hasırın altındaki bir mezardanmış gibi gelen ağlamaklı ve zayıf sesiyle yanıt verdi.

"Buna da şükür diyelim! Başıma gelenleri gördün işte."

"Önemli bir şey değilmiş. Doktor durumunun iyiye gittiğini, yakınlarda hiçbir şeyinin kalmayacağını söyledi. Ama bu felaket başına nasıl geldi? Kendine bu kötülüğü nasıl yapabildin? Doktor sevincinden olduğunu söylüyor."

"Öyle deme!" diye yanıt verdi hasta adam elini kaldırarak. "Sevinçten değil! Benim kaderimde üzüntüden öleceğim yazılmış. Ben de sevineceğimi bekliyordum, ama öyle olmadı işte."

Yaşlı Türk bütün gücünü topladı, melankolik bakışlarını gözlerime dikerek solgun ve ağlamaklı sesiyle konuşmaya devam etti:

"Annem ve babam Müslüman'dı... Bütün Osmanlılar gibi ben de Sultan'ın malıyım... İnsan kendi kanını nasıl reddedebilir? Efendime ihanet edip Ruslara sığınmak bana yakışır mı? Bu düşüncelerle sabaha kadar gözüme uyku girmedi. Gün ağarırken üzüntümden kendimi kaybetmişim. Uyandığımda böyleydim."

Doktor şaşkınlıkla en az onun kadar şaşkın olan bana baktı.

Selim biraz kendine gelince: "Sevgili dostum, ne gerek vardı bu kadar üzülmene," dedim. "Kendi işine baksaydın!"

"Ama Ruslar tekrar Bulgaristan'a inmiş, duymadın mı?" diye sordu sıkıntıyla.

"Ah o adi yalancılar! Eğlenmek için söyledikleri yalanla neredeyse öldürüyorlardı seni. Sana doğru haberler getireceğimi söylememiş miydim? İşte benden öğren dostum! Ruslar Sultan'ın ülkesine girmedi ve bir daha da girecekleri yok!"

"Doğru mu söylüyorsun?" diye haykırdı Selim kendinden geçerek. "Gözünü seveyim, gerçekten de gelmediler mi? Seni yanaklarından öpeyim!" derken gözleri çılgınca parlıyordu. "Allah aşkına söyle, gelmeyecekler mi?"

Doktor yerinden fırlayarak beni hastanın yanından uzaklaştırdı. Sonra da Selim'e döndü:

"Dostum, senin dinlenmen gerek!" dedi. "Bırak Ruslar ne halleri varsa görsün, sen sağlığına bak."

Selim'in ağzından anlaşılmaz kelimeler çıkıyordu. Birkaç kez Allah'ın adını andığını duydum. Doktor hastanın başucundan kalkarak yanıma geldi. Yüzünün rengi kireç gibi bembeyazdı ve gözleri dehşetle bakıyordu.

"Onu kaybettik!" dedi dudakları titreyerek. "Onu mutluluğu öldürdü!"

Kısa bir aradan sonra gelen ikinci kriz yaşlı askerin çilelerine son vermişti ve Türk, bir Türk olarak ölmüştü.

Yeorgios Viziinos,
"Ο Μοσκώβ-Σελήμ" [Moskof Selim],
Atina, *Estia*
28 Nisan-14 Mayıs 1895

1849'da –yazın hayatı boyunca geçmişi, kökeni ve imgelemini besleyen bir hatıra olarak soyadında tarihe mal ettiği– Vize'de doğan Yeorgios Viziinos, şiirleri ve özellikle halk diliyle yazdığı öyküleriyle Çağdaş Yunan Edebiyatı'nın kurucu ustalarındandır.

Sağlam kurgularıyla öne çıkan öykülerinde Viziinos, anlatımını polisiyeyi andıran şaşırtmacalar ve okuyucuda merak unsurunu canlı tutan baht dönüşleriyle canlı tutar. Ancak Viziinos'un en büyük özgünlüğü cinsiyet, din ve milliyet gibi hassas konuları ele alışındaki ezber bozucu yaklaşımıdır. Hemen hemen bütün öykülerinde kahramanları, ötekiyi algılama konusunda standart dışı davranışlarda bulunurlar. Elinizdeki kitapta yer verdiğimiz *Annemin Günahı* (1883) öyküsünde on yıllarca saklı kalan bir aile sırrı ve annelik tartışılırken, *Hayatının Biricik Yolculuğu* (1884) öyküsünde bu kez kadın-erkek kimlikleri sorgulanır. Anlatıcının dedesi Yeniçeriler devşirmesin diye bütün çocukluğunu kız kimliğiyle yaşamak zorunda kalır. Anne babası dışında herkesin kız bildiği erkek çocuğu aynı nedenle on yaşında evlendirilir. Belki de bu nedenle yeni ailede baskıcı, egemen erkek ile edilgen, boyun eğen kadın rolleri yer değiştirir. Son olarak *Moskof Selim*'de (1895) kendi halkının kötü davrandığı Selim, savaş esiri olarak yanlarında yaşadığı Rusların kendisine iyi davranması sonucu Ruslara yakınlaşır. Bu öykü ayrıca Balkan Savaşlarının arefesindeki coğrafyaya ve insanlarına şaşırtıcı bir bakış sunmaktadır.

Günümüzde bile bazı insanların davranışlarını önyargılar ve kendine benzemeyene olumsuz yaklaşım yönlendirirken 19. yüzyıldan bir yazarın kendisinden faklı olanlara ve genel kabul gören kuralların dışına çıkanlara anlayış, sevgi ve empatiyle yaklaşması takdir edilmesi gereken bir özelliktir. Sadece bu yönüyle bile Viziinos hâlâ okunmayı hak etmektedir.